

Mikä vetää vihreisiin?

Upseeripiskelijöiden käsityksiä upseeriudesta, opiskelumotivaatiosta ja sotilaskurista

Helsingin yliopisto
Kasvatustieteellinen tiedekunta
Pro gradu –tutkielma
Yleinen ja aikuiskasvatustiede
Hanna Markoff
Tammikuu 2019

Ohjaaja: Ulla-Maija Salo

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Kasvatustieteellinen		
Tekijä - Författare – Author Hanna Markoff		
Työn nimi - Arbetets titel Mikä vetää vihreisiin? – Upseeriopiskelijoiden käsityksiä upseeriudesta, opiskelumotivaatiosta ja sotilaskurista		
Title Why the National Defence University?		
Oppiaine - Läroämne - Subject Kasvatustiede		
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Pro gradu -tutkielma / Ulla-Maija Salo	Aika - Datum - Month and year Tammikuu 2019	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 74 s + 4 liites.
Tiivistelmä - Referat - Abstract		
<p>Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena on jäsenellä upseeriopiskelijoiden käsityksiä upseeriudesta, opiskeluun motivoitumisesta sekä opiskeluympäristöön kuuluvasta sotilaskurista. Tavoitteena on tuottaa ymmärrystä siitä, miksi opiskelijat ovat valinneet Maanpuolustuskorkeakoulun ja miten he suhtautuvat opiskeluun. Opiskeluun suhtautumisen tapoja olen lähestynyt yleisorientaatioihin kiinnittyvien teoreettisten ideoiden ja tutkimusten näkökulmasta sekä esimerkiksi kutsumukseen ja yhteiskunnallisiin tekijöihin liittyvien teoretisointien avulla. Upseeriksi opiskeleminen vaatii sitoutumista koulutukseen ja sitä ympäröivään maailmaan ja elämäntyyliin, minkä takia opiskelumotivaation tutkiminen on ollut erityisen kiinnostavaa. Lisäksi tarkoituksena on tarkastella upseeriopiskelijoiden käsityksiä siitä, mitä upseerius vaatii ja mitä upseerilta odotetaan. Yhteiskunnan muuttuessa myös upseeriin saattaa kohdistua eriytyviä odotuksia ja vaatimuksia. Maanpuolustuskorkeakoulua ympäröivä sotilaallinen toimintaympäristö on yliopisto-opiskeluun liitettyä erityinen, mistä syystä kiinnostukseni kohdistuu sotilaskuriin osana opiskelua. Tavoitteena on tuoda esiin, millä tavoin upseeriopiskelijat käsittävät sotilaallisen kurin. Ilmiötä olen lähestynyt nojautuen teoreettisiin ajatuksiin totaalisista laitoksista ja kurin ulottuvuuksista.</p> <p>Tutkielman aineistona on viiden ensimmäisen vuoden upseeriopiskelijan haastattelut. Olen analysoinut aineistoa teoretisoivalla otteella käsitellen aineiston sisältöä erilaisista teoreettisista näkökulmista käsin. Analyysiprosessissa olen käyttänyt luokittelua, jolla jäsenin aineiston teemoihin. Teemojen muodostamisen avulla oli mahdollista analysoida aineistoa eri näkökulmista ja tehdä siitä tulkintoja.</p> <p>Upseerius kiinnittyi analyysini perusteella perinteiseen käsitykseen siitä, mitä upseerius vaatii. Upseeri on suoraselkäinen mallikansalainen ja kykenee työskentelemään ryhmässä yhteisen tavoitteen eteen. Toisaalta myös joustava ajattelu ja uusien toimintatapojen etsiminen on nykyaikaisen upseerin toiminnassa tärkeää. Sotilaskuri käsitettiin sotilastoimintaan olennaisesti kuuluva neutraalina ulottuvuutena, joka tehostaa toimintaa. Erityisesti itsekurin merkitys näyttäytyi tärkeänä. Opiskeluun suhtautuminen oli aineistossa vaihtelevaa. Opiskelulla tavoitellaan esimerkiksi omien arvojen mukaisen toiminnan edistämistä tai tiettyyn työtehtävään pääsyä koulutuksen avulla.</p>		
Avainsanat – Nyckelord - Keywords upseerikoulutus, sotilaskuri, opiskelumotivaatio, yleisorientaatiot		
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto, keskustakampuksen kirjasto, käyttäytymistieteet / Minerva		
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information		

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Educational Sciences		
Tekijä - Författare - Author Hanna Markoff		
Työn nimi - Arbetets titel Mikä vetää vihreisiin? – Upseeriopiskelijoiden käsityksiä upseeriudesta, opiskelumotivaatiosta ja sotilaskurista		
Title Why the National Defence University?		
Oppiaine - Läroämne - Subject Educational Sciences		
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Master's Thesis / Ulla-Maija Salo	Aika - Datum - Month and year January 2019	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 74 pp. + 4 appendices
Tiivistelmä - Referat – Abstract		
<p>The aim of this Master's Thesis is to examine the ways officer students comprehend their career choice, motivation to study and military discipline as part of their studying environment. The purpose is to analyse why students have chosen the National Defence University and their approaches to studying. The theoretical framework of this issue consists of theoretical ideas of general studying orientations and other aspects such as questions of calling and societal factors. I am also interested in officer students' thoughts of what it requires to be an officer. In previous studies officer students have considered ideal officers in quite traditional way. The aim is to examine the demands of being an officer from students' point of view in changing society. The third theme of this study is military discipline as part of the environment in which officer education takes place. Discipline is essentially linked to military environment, so the interest is to find out how officer students understand it as part of their studying.</p> <p>For this study I have interviewed five first year officer students. The analysis was based on connecting the data into different kinds of theoretical ideas and perspectives. In this process I have used categorizing as the tool of the analysis. By categorizing the data into themes, it was possible to analyse it from different angles and make interpretations about the issues.</p> <p>As a result, in this study officer students comprehended their studying in different ways. The motivation to study was originated from the will to do something meaningful or it was understood in more practical way. The interviewed students' considerations of being a good officer were linked to traditional aspects such as patriotism but also social skills and creative thinking. Military discipline was understood as neutral element of the military environment. One must understand the idea of discipline so that the military action works the best way possible. The meaning of self-discipline was considered to be emphasized in military training.</p>		
Avainsanat – Nyckelord - Keywords officer education, military discipline, studying motivation, general orientations		
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited City Centre Campus Library/Behavioural Sciences/Minerva		
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information		

Sisällys

1. Johdanto	1
2. Tutkielman menetelmälliset valinnat ja aineiston tuotantoehdot.....	4
<i>Aineistona upseeriopiskelijoiden haastattelut</i>	4
<i>Haastattelu on vuorovaikutusta</i>	6
<i>Tutkielman analyysin periaatteet</i>	8
3. Maanpuolustuskorkeakoulu ja upseerius	13
<i>Upseeriksi hakeutuminen</i>	15
<i>Maanpuolustuskorkeakoulu ei ole taideyliopisto</i>	18
<i>Ihanteellinen upseeri</i>	20
4. Sotilaskuri upseerikoulutuksessa	25
<i>Sotilaallisen kurin piirteitä</i>	25
<i>Kurin sosiaalinen luonne</i>	28
<i>Itsekuri on sotilaan taito</i>	33
5. Miksi Maanpuolustuskorkeakoulu?	39
<i>Kulttuuri ja yhteiskunta motivaatiotutkimuksessa</i>	42
<i>Tavoite kirkkaana mielessä?</i>	44
<i>Kutsumus ja isänmaa</i>	52
<i>Kuuluminen upseeristoon</i>	59
6. Pohdinta	63
Lähteet.....	67
Liitteet	75

1. Johdanto

Suomalainen korkeakoulutuksen kenttä pitää sisällään monenlaisia ja keskenään erilaisia opiskelukulttuureja ja maailmoja. Pääsy korkeakoulutuksen piiriin vaatii opiskelijalta paljon – kilpailu opiskelupaikoista kiristyy koko ajan koulutukseen kohdistuvien uudistustoimenpiteiden muokatessa pääsykokeita ja sisäänpääsykriteerejä. Opiskelijan täytyy jo varhaisessa vaiheessa opintojaan tehdä koko opintopolkuunsa vaikuttavina päätöksinä ja valintoja. Opiskelemaan hakeutuminen ja itse opiskelu korkeakoulussa edellyttää siihen motivoitumista ja sitoutumista. Erityisen tärkeää vahva motivaatio on aloilla, jotka sitouttavat opiskelijat läpi elämän kestäväälle urapolulle. Yksi esimerkki tästä on upseerikoulutus, jonka läpivieminen kestää useita vuosia opiskelun ja työelämäjaksojen vaihdellessa. Upseerin uran valitessaan opiskelija ei valitse pelkästään sotatieteiden opinnot vaan myös elämäntyylin.

Upseerin ammattiin liitetään paljon erilaisia käsityksiä ja ajatuksia siitä, millainen tämä on tai millainen pitäisi olla. Toisaalta voidaan ajatella, että entisajan upseerin malli eroaa nykyaikaisesta upseerista paljonkin, toisaalta kuva on säilynyt melko samankaltaisena. Puolustusvoimien tehtävä ei ole muuttunut, mutta muuttuvatko upseerilta vaaditut ominaisuudet muuttuvassa yhteiskunnassa? Olenkin tässä tutkielmassa kiinnostunut selvittämään, mitä upseeriopiskelijat ajattelevat nykyaikaisen upseerin vaatimuksista ja ihanteista sekä elämäntyylin liittyvistä valinnoista.

Maanpuolustuskorkeakoulu, Suomen ryhdikkäimmäksi yliopistoksi itseään kutsuva korkeakoulu on suomalainen sotatieteelliseen tutkimukseen kiinnittyvä yliopisto, joka kouluttaa upseereita ja tulevaisuuden johtajia. Yliopistotasoinen koulutus johtaa upseerin virkaan ja valmistaa opiskelijan työuralle Puolustusvoimissa tai Rajavartiolaitoksessa. Upseeriopiskelijalta odotetaan vahvaa motivaatiota sekä tahtoa kehittyä ja ottaa vastuuta. Koko sotilasyhteisö ja sitä ympäröivä kulttuuri pitää huolen uuden upseeriopiskelijan sosiaalistamisprosessista ja ylläpitää yhteenkuuluvuuden tunnetta, joka sitoo yhteisön jäsenet yhteen toimimaan saman asian puolesta. Ihanteellisen upseerin kuuluu täyttää upseerin vaatimukset niin moraalikäsityksiltään, asenteiltaan, arvomaailmaltaan, sivistystasoltaan kuin käyttäytymiseltään ja luotettavuudeltaan (Vaahtolampi, 2013).

Upseerin uraa voidaan pitää kutsumuksena ja usein myös suvussa periytyvänä. Mikä saa opiskelijan hakeutumaan tälle uralle? Mikä upseeriopiskelijaa motivoi? Millaista on opiskella Maanpuolustuskorkeakoulussa? Minkälainen henkilö hakeutuu opiskelemaan sinne? Tämän kaltaiset kysymykset ovat herättäneet kiinnostuksen tämän pro gradu-tutkielman kirjoittamiseen ja aihepiirin tutkimiseen. Oma kiinnostukseni tutkimusasetelmaan on lähtöisin työharjoittelujaksolta, jonka suoritin Maanpuolustuskorkeakoulun opintoasiainosastolla. Harjoittelun kautta päädyin pohtimaan upseeriksi hakeutuvan henkilön motivoitumista opiskeluun. Aihepiiriin tutustuessani opiskeluun kytkeytyvät teemat kuten upseerille esitetyt vaatimukset ja opiskeluympäristön piirteet kuten sotilaskuri nousivat erityisen tarkastelun kohteeksi. Teemat tuntuivat kietoutuvan toisiinsa kaikin tavoin, mikä ohjasi tutkimuskysymysten muotoutumista ja rajausta.

Maanpuolustuskorkeakoulussa opiskelutahti on erityisen intensiivistä ja ohjattua, mikä omalta osaltaan erottaa korkeakoulun muusta yleisesti akateemiseen vapauteen leimautuvasta yliopistokentästä. Opiskelua on kuvailtu sisäoppilaitosmaiseksi – kampus on eristettyä aluetta, opiskelijat pukeutuvat virkapukuun, toimivat asetettujen normien mukaisesti ja noudattavat annettuja käskyjä. Maanpuolustuskoulu oppimisympäristönä asettaa opiskelulle ehtoja, jotka monelta osin poikkeavat muusta korkeakoulutuksen piiriin kuuluvasta opiskelusta. Aiempien tutkimusten mukaan (ks. esim. Pulkka, 2010) upseeriopiskelijat ovat pääsääntöisesti motivoituneita ja opinnoissaan hyvin menestyviä, minkä on ajateltu aiheuttavan jonkinasteista kilpailua opiskelijoiden välille. Myös Hemmi (2010) on kartoittanut upseeriopiskelijoiden motivoitumista ja oppimista sekä niihin vaikuttavia tekijöitä, kuten opiskeluympäristöä ja palautteen merkitystä. Opiskelijat osoittautuivat hänen tutkimuksessaan opiskeluun ja upseerin uraan sitoutuneiksi ja tyytyväisiksi valintaansa, mutta paine menestyä näyttäytyi suurena. Palautteen merkitys korostuu, kun arviointi vaikuttaa opiskelijan koko työuraan.

Ajatus tähän tutkielmaan lähti liikkeelle erityisesti upseeriopiskelijoiden motivaation liittyvistä tekijöistä, joita ei voi tarkastella erillään opiskelijan opiskeluympäristöstä ja sen ulottuvuuksista. Opiskeluympäristön ulottuvuuksista erityisesti sotilaallinen kuri on ilmiönä mielenkiintoinen etenkin liitettynä yliopiston maailmaan. Olen kiinnostunut jäsentelemään upseeriopiskelijoiden käsityksiä kurista – millaisen merkityksen se saa erityisesti korkeakouluopinnoissa ja millä tavoin siitä puhutaan. Kuri leimaa vahvasti sotilasympäristöä ja jokainen sen piiriin kuuluva toimija elää sen vaikutuksen alaisena.

Tutkielman tarkoituksena on selvittää, mikä Maanpuolustuskorkeakoulun opiskelijoita motivoi ja miksi he ovat hakeutuneet valitsemaalleen uralle. Lisäksi upseerin ammattiin liittyvät vaatimukset sekä sotilaallinen kuri kuuluvat tutkielman teemoihin.

Tutkimuskysymyksiksi olen muotoillut:

1. Mitä upseerilta vaaditaan?
2. Miten upseeriopiskelijat suhtautuvat sotilaalliseen kuriin?
3. Miksi upseeriopiskelijat ovat hakeutuneet opiskelemaan Maanpuolustuskorkeakouluun?

Ensimmäinen kysymys liittyy upseerin ammatin vaatimukseen eli siihen, mitä upseeriopiskelijoiden näkökulmasta nykyaikaiselta upseerilta vaaditaan. Toiseksi kiinnostus kohdistuu opiskelua ympäröivään toimintakulttuuriin, jonka eräs olennainen osa on sotilaskuri. Pyrin muodostamaan erilaisia jäsenyksiä upseeriopiskelijoiden tavoista ymmärtää kuri osana opiskelua ja tulevaa työuraa. Lopuksi käsitelen sotatieteellisiin opintoihin hakeutumista ja haen sille perusteluita. Tavoitteena on tuottaa ymmärrystä siitä, miten upseeriopiskelijat suhtautuvat opiskeluun Maanpuolustuskorkeakoulussa ja mikä on saanut heidät hakeutumaan sotilasalalle.

Olen jäsenellyt tutkielman rakenteen siten, että analyysiluvut etenevät tutkimuskysymysten mukaisessa järjestyksessä upseerin vaatimuksista opiskelumotivaatioon. Pyrkimyksenä on ollut tuottaa kokonaisuus, joka etenee teemasta toiseen. Aluksi käyn läpi tutkielman menetelmälliset valinnat ja esittelen aineiston ja sen tuotantoehdot. Valitsemani analyysin tyyli on ollut ohjaamassa tutkielman rakenteen muotoutumista. Käsitteinkin kaikissa kolmessa analyysiluvussa tämän tutkielman aineistoa yhdessä erilaisia ilmiöitä lähestyvän tutkimuskirjallisuuden kanssa. Siten tutkielmaan valitut teoreettiset ideat eivät jää irralliseksi, vaan tavoitteena on ammentaa niistä ajatuksia aineiston analyysiin. Analyysilukujen keskeisimmät ajatukset olen koonnut lopun pohdintalukuun.

2. Tutkielman menetelmälliset valinnat ja aineiston tuotantoehdot

Aiemmat tutkimukset upseeriopiskelijoiden motivaatioon liittyen (ks. esim. Pulkka, 2010; Hemmi, 2010) ovat keskittyneet pitkälti kvantitatiivisiin aineistoihin ja määrällisin tutkimusmenetelmin tuotettuun tietoon. Myös upseerin vaatimuksia ja edellytyksiä koskevia tutkimuksia on yleisesti tuotettu kvantitatiivisilla menetelmillä. Laadullisilla menetelmillä toteutella tutkimuksella on mahdollista tarjota ilmiöistä toisenlaisia näkökulmia ja täten luoda siitä kattavampaa kuvaa (Ruusuvoori, Nikander & Hyvärinen, 2010). Haastattelut antavat äänen tilastoille, joiden tulkitseminen ei aina ole aivan yksinkertaista. Esimerkiksi Pulkan (2010) tutkimus nostaa esille upseeriopiskelijoiden opiskelua leimaavan epäonnistumisen pelon eräänä motivaatiota ylläpitävänä tekijänä. Epäonnistumisen pelon esiintymistä upseeriopiskelijoilla mitattiin kyselylomakkeiden avulla ja sen tulkittiin johtuvan muun muassa opiskeluun liittyvistä kilpailuasetelmista. Kuitenkaan ei voida sanoa, mitä vastaajat ovat vastauksillaan tarkoittaneet ja onko ne tulkittu oikein. Haastattelulla vastaajat voivat perustella vastauksiaan laajemmin ja tuoda keskusteluun uusia ulottuvuuksia, joihin tilastoilla ei välttämättä pääse. Määrällisin menetelmin tuotetulla tiedolla voidaan pyrkiä etsimään selityksiä, vaikutuksia sekä syiden ja seurausten suhteita, mihin laadullinen tutkimus tarjoaa syvällisempiä tulkintoja ja kokonaisvaltaisempaa ymmärrystä ilmiön luonteesta (Alasuutari, 1999). Laadullinen tutkimustapa on valittu tämän tutkielman lähestymistavaksi, jotta ilmiöistä saataisiin uudenlaista tietoa ja tutkittavien ääni pääsisi kuuluviin. Laadullisella tutkimuksella on tarkoitus ymmärtää tutkimusilmiöstä jotakin uutta ja merkityksellistä jäsentämällä sitä aiemmasta poikkeavalla tavalla (Ruusuvoori, Nikander & Hyvärinen, 2010).

Aineistona upseeriopiskelijoiden haastattelut

Tutkimusta varten koottavan aineiston hankkiminen voi vaatia erityisiä toimia. Koska tutkielmani aihe kohdistuu upseeriopiskelijoihin ja Maanpuolustuskorkeakouluun, edellyttää se tutkimusluvan hakemista Puolustusvoimilta. Lähetin tutkimuslupapyyynnön sähköpostitse ohjeiden mukaisesti 16.1.2018 ja sain myöntävän päätöksen 26.4.2018. Tutkimuslupahakemus on liitteessä 1. Tutkielmaa varten haastattelin viittä ensimmäisen vuoden upseeriopiskelijaa vuoden 2018 keväällä. Haastattelemi opiskeijat olivat eri

ikäisiä, noin 20–30-vuotiaita miehiä ja naisia. Haastateltavien etsimisessä avusti sotatieteiden kandidaatin tutkinnon koulutussuunnittelija, joka esitteli tutkielman tarkoituksen upseeriopiskelijoille. Opiskelijat saivat vapaasti ilmoittautua hänelle, mikäli olivat kiinnostuneita osallistumaan haastatteluun. Ilmoittautuneita oli enemmän kuin aineistoon oli mahdollisuus ottaa mukaan, joten koulutussuunnittelija valitsi heistä viisi. Hän myös koordinoi haastattelujen ajankohdat haastateltavien kanssa. Haastattelut järjestettiin Maanpuolustuskorkeakoulun Opintoasiainosaston tiloissa Helsingin Santahaminassa ja ne olivat kestoltaan 50 minuutista reiluun tuntiin. Litteroitua haastatteluaineistoa kertyi yhteensä noin 5 tuntia. Haastattelujen aluksi esittelin itseni ja tutkielman tarkoituksen sekä tutkimuseettiset periaatteet, joissa painotin tutkittavien anonymiteetin suojaamista. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2009) ohjeistuksen mukaisesti tutkittavista henkilöistä ei tule esittää tietoja, joista heidät voisi tunnistaa. Anonymiteetin suojaamiseksi en käytä haastattelemini opiskelijoiden nimiä tai tuo esiin tarpeetonta tietoa heistä. Esimerkiksi murre sanat on muutettu haastattelukatkelmista, jotta yksittäisiä henkilöitä ei voida tunnistaa.

Haastattelu on yksi yleisimmin käytetyistä laadullisista tutkimusmenetelmistä. Eskola ja Suoranta (1998) toteavat haastattelun olevan yksinkertaisimmillaan tilanne, jossa haastattelija kysyy haastateltavalta suoraan, mitä hän ajattelee. Haastattelutilanteeseen liittyy normaalista, arkipäiväisestä keskustelusta eroava sävy ja sitä säätelevät erityiset toiminnan ehdot. Haastattelulle tyypillistä on, että sen molemmat osapuolet tietävät roolinsa, se on suunniteltu etukäteen, haastattelija käynnistää ja ohjaa keskustelua sekä pitää huolen siitä, että haastattelija motivoituu keskustelemaan halutuista teemoista. (Hirsijärvi & Hurme, 2008.) Ruusuvuoren ja Tiittulan (2005) mukaan tutkimushaastattelun arkikeskustelusta erottaakin sen institutionaalisuus, jossa korostuu käydyn keskustelun päämäärä. Haastattelijan tavoite on kerätä tietoa kysymyksillä, ohjailulla ja aloitteilla ja haastateltava antaa tietoja. Haastattelu rakentuu yleensä kysymysten ja vastausten vuorotteluun, jota haastattelija toiminnoillaan ohjailee. Haastattelija kuittaa vastaukset ja joko siirtyy seuraavaan tai tekee tarkentavat kysymykset. (Ruusuvuori & Tiittula, 2005.) Haastattelu on siis erityinen tilanne, jossa tutkittavasta ilmiöstä tuotetaan erilaisia ääniä sisältävää puhetta.

Tutkimushaastattelut voidaan jakaa strukturoituihin tai strukturoimattomiin haastatteluihin ja näiden välimaastoon sijoittuvaan puolistrukturoituun haastatteluun, jota edustaa esimerkiksi teemahaastattelu (Ruusuvuori & Tiittula, 2005). Teemahaastattelu

koostuu etukäteen päätetyistä teemoista niihin sisältyvine kysymyksineen, mutta toisin kuin esimerkiksi täysin strukturoidussa haastattelussa kysymykset eivät ole tarkasti muotoiltuja ja ne voidaan esittää eri järjestyksessä (Eskola & Suoranta, 1998). Tämän tutkielman aineisto tuotettiin teemahaastatteluilla. Haastatteluja varten muodostin tutkimusilmiöiden kannalta aiheen mukaisia teemoja ja liitin niihin erilaisia aiheita lähestyviä kysymyksiä. Haastattelurunko on liitteessä 2. Haastattelut etenivät osittain ennalta päätetyssä järjestyksessä, mutta joissakin kohdissa haastateltujen opiskelijoiden esiin nostamat seikat johdattelivat keskustelua teemoista toisiin. Keskustelu oli tällöin luontevaa, kun haastattelu pidettiin vapaana puuttumatta liikaa sen kulkuun. Teemoihin liittyi muutamia ydinkysymyksiä, joihin haastateltavat vastasivat usein pitemmin sekä annettuja vastauksia täsmentäviä tai tarkentavia kysymyksiä. Haastatteluja tehdessäni tutkielman ja tutkimuskysymysten kannalta oleellimmat kysymykset selkeytyivät ja vain niukasti tietoa tarjoavat tai opiskelijoille huonosti avautuvat kysymykset jäivät pois. Lisäksi haastateltujen opiskelijoiden vastaukset johdattivat uusien kysymysten muotoutumista, jolloin kaikki haastattelut eivät pitäneet sisällään täysin samoja kysymyksiä.

Haastattelu on vuorovaikutusta

Ruusuvuori ja Tiittula (2005) toteavat haastattelun olevan ennen kaikkea vuorovaikutustilanne, jossa haastattelija ja haastateltava väistämättä vaikuttavat toisiinsa. Haastattelu ei ole siis mekaanista kysymys–vastaus-muotoon rakennettua kuulustelua, vaan haastattelija osallistuu puheen tuottamiseen yhdessä haastateltavan kanssa. Kysymys tutkijan osallistumisesta haastatteluun liittyy Ruusuvuoren ja Tiittulan (2005) mukaan erityisesti keskusteluun tutkimuksen luotettavuudesta. Osallistumattomuus saatetaan nähdä parempana kuin haastateltavan puheisiin puuttuminen. Haastattelijan on kuitenkin lähes mahdotonta tai ainakin haastavaa rajoittaa oma osuutensa haastattelutilanteeseen koskemaan vain esitettyjä kysymyksiä – keskustelu ei yleensä rakennu sillä tavalla (Ruusuvuori & Tiittula, 2005; Hyvärinen & Löyttyniemi, 2005). Toisin sanoen vuorovaikutus on osa haastattelutilannetta, ja haastattelija vaikuttaa haastateltavaan erilaisin tavoin ja toisin päin. Esimerkiksi erilaisilla palautteen antamisen tavoilla haastattelija voi vaikuttaa siihen, mitä haastateltava kertoo ja mitä jättää kertomatta (Ruusuvuori & Tiittula, 2005). Myös sanaton viestintä kuten nyökkäily ja

hymyileminen ovat osallistumista ja vaikuttavat haastattelutilanteeseen. Vastaamaan kannustaminen ja rohkaiseminen, mutta myös hiljaa oleminen ovat keinoja edistää keskustelua. Esimerkiksi tilanteissa, joissa haastateltava on jo antanut vastauksensa voi olla hyödyksi jättää tälle aikaa pohdiskeluun kiirehtimättä heti seuraavaan kysymykseen. Vastaus voi vielä täydentyä ja saada erilaisia näkökulmia, kun haastateltavalle annetaan tilaa pohdiskeluun. (Hyvärinen & Löyttyniemi, 2005.) Huomasin omista haastatteluistani tämän toimivaksi keinoksi saada tarkennuksia tai erilaisia näkökulmia esitettyihin kysymyksiin.

Tutkielmaa varten tekemäni haastattelut kulkivat luontevasti eteenpäin. Haastattelijana ohjasin keskustelua ja pyrin antamaan haastateltaville aikaa miettiä vastauksiaan tai tarkensin kysymyksiä, mikäli niiden tulkinnassa ilmeni epäselvyyksiä. Eskola ja Suoranta (1998) tuovat esiin, että tutkijan on tärkeää pohtia omaa rooliaan haastattelutilanteessa. Ei ole samantekevää, millainen ilmapiiri tai tunnelma haastattelutilanteeseen syntyy. Tutkijan korostaessa omaa asiantuntijuuttaan tai asemaansa suhteessa haastateltavaan tämä joko kokee voivansa kertoa enemmän asioita tai etäännyttyä haastattelutilanteesta ja sulkeutuu. Luottamuksen rakentaminen onkin haastattelun avaintekijöitä. Ruusuvuori ja Tiittula (2005) esittävät luottamuksen rakentamisen liittyvän kysymykseen empaattisen asenteen ja yhteisyyden luomisen sekä haastattelun päämäärän ja roolijaon suhteesta. Heidän mukaansa yhtäältä haastattelijan empaattisuus ja luottamuksellisen tunnelman luominen rakentavat haastattelutilanteesta yhteisen kokemuksen, jossa haastateltava kokee voivansa kertoa asioita luottamuksella ja avoimesti. Toisaalta haastattelija ei rooliodotusten ja haastattelutilanteen luonteen mukaisesti voi heittäytyä keskusteluun samalla tavalla kuin arkikeskustelussa.

Tutkielman haastatteluissa oma roolini opiskelijana mahdollisti haastattelutilanteen muodostumisen sellaiseksi, että keskustelua voitiin käydä luontevasti ja suhteellisen avoimesti rikkomatta kuitenkaan haastattelulle ominaista rakennetta. Vaikka pyrkimys haastattelijan neutraaliuteen usein liitetään haastattelutilanteeseen, ei tämä voi jäädä liian passiiviseksi (Ruusuvuori & Tiittula, 2005). Haastattelija omalla reagoinnillaan ja olemisen tavallaan antaa haastateltavalle viestin siitä, onko hän haastateltavan kertomasta kiinnostunut ja kannattaako aiheesta sanoa enempää. Esimerkiksi yhdessä nauraminen rikkoo haastattelun virallisia normeja ja edistää keskustelua osoittaen haastateltavalle, että hänen kertomastaan ollaan kiinnostuneita. Lisäksi yhteinen kieli edistää hyvän vuorovaikutuksen syntymistä. On tarkoituksenmukaista, että haastattelun osapuolet

puhuvat samasta asiasta ja esimerkiksi haastattelukysymykset ymmärretään oikealla tavalla. (Ruusuvuori & Tiittula, 2005.) Pyrin omista haastatteluistani luomaan hyvää keskusteluilmapiiriä vahvistamatta liikaa omaa rooliani tutkimuksen tekijänä, vaan kyse oli enemmänkin kahden opiskelijan kohtaamisesta. Tällä tavoin keskustelu oli luontevaa, kun opiskelijat saattoivat puhua omana itsenään ja vapaasti ilman, että haastattelutilanteeseen yleensä liitetty institutionaalisuus häiritsi vuorovaikutuksen syntymistä. Kuitenkin molemmat osapuolet tiesivät roolinsa ja toimivat niiden mukaan.

Haastattelut tehtiin Maanpuolustuskorkeakoulun tiloissa, mikä oli sekä itselleni haastattelijana että haastatelluille opiskelijoille tuttu ympäristö. Haastattelujen aluksi kerroin tutkielman tavoitteen, joka kuitenkin oli haastattemilleni opiskelijoille ennestään jo kerrottu. Heillä oli siten jo jonkinlainen käsitys siitä, millaisia asioita haastatteluissa tulaisiin käymään läpi. Haastattelut etenivät sujuvasti eteenpäin, vaikka ajoittain minulla oli vaikeuksia seurata haastattelurunkoa. Toisaalta ennalta päätetystä kysymysten järjestyksestä poikkeaminen teki keskustelusta luontevamman, kun opiskelijoiden vastaukset ohjailivat sen kulkua. Toisaalta se vaikutti siihen, että jouduin lopuksi arvioimaan, olinko käynyt kaikki halutut teemat läpi ja tarkentamaan jo käsiteltyjä kysymyksiä. Olin jopa hieman yllättynyt, miten laajasti haastattelemani opiskelijat vastasivat esitettyihin kysymyksiin. Pystyin siten olemaan itse kuuntelijan roolissa enkä joutunut liikaa kannustamaan opiskelijoita vastaamaan tai ohjaamaan vastausten muotoutumista.

Tutkielman analyysin periaatteet

Alasuutari (1999) kuvailee laadullisen tutkimuksen analyysin olevan kuin arvoituksen ratkaisemista. Aineistoaan analysoidessaan tutkija tarkastelee ilmiötä joistakin tietyistä teoreettisista näkökulmista ja arvioi, mitä aineistolta kannattaa kysyä (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen, 2010). Tutkijan voi siis ajatella katsovan aineistoaan eräänlaisten teoreettisten ideoiden latautuneiden silmälasien läpi ja kohdistavan katseen tutkimuksen kannalta oleellisiin asioihin. Havaintojen pelkistäminen ja tyypittely ei ratkaise arvoitusta, vaan Alasuutarin (1999) mukaan onnistunut laadullinen analyysi vaatii tulosten tulkintaa ja merkitysten pohdiskelua. Laadullisen tutkimuksen aineiston analyysi perustuu siis ajatukseen siitä, että aineistoa tiivistäen ja selkeyttäen tutkittavasta ilmiöstä

on mahdollista saada uutta tietoa (Eskola & Suoranta, 1998). Tietoa pyritään lisäämään järjestäen aineisto tarkoituksenmukaisella tavalla. Laadullisella tutkimuksella haetaan uusia jäsenyksiä ja merkityksiä tutkittavista ilmiöistä (Ruusuvoori, Nikander & Hyvärinen, 2010). Siksi ei ole yhdentekevää, millä tavalla analyysin rooli tutkimuksessa ymmärretään ja miten analyysia tehdään. Alasuutari (1999) esittää laadullisen analyysin etenevän havaintojen pelkistämisestä merkitysten etsintään ja tulkintojen muodostamiseen. Analyysi etenee siis vaiheittain ja prosessin läpivieminen vaatii Eskolan (2001) mukaan tutkijalta erinäisten, tärkeiden valintojen tekemistä. Tutkijan on hänen mukaansa päätettävä esimerkiksi, miten suhtautuu kieleen ja millä tavoin se tulee osaksi tutkimuksen analyysia.

Tutkielmassani tarkasteltuja keskeisiä ilmiöitä ovat erityisesti *opiskelumotivaatio*, *upseerius* ja *sotilaskuri*. Tutkielmaan valitut teoreettiset ideat ovat rajautuneet näiden ilmiöiden ympärille. Lähtökohtaisesti tutkielman ideana on se, että olen pyrkinyt jäsentelemään upseeriopiskelijoiden kertoman perusteella erilaisia perusteluja tai syitä valita sotilasala, opiskelun tavoitteita sekä kiinnostusta ja motivaatiota opiskella Maanpuolustuskorkeakoulussa. Lisäksi tarkoituksena on tuoda esiin upseeriopiskelijoiden näkemyksiä nykyaikaisesta upseeriudesta, jota tarkastelen upseerin vaatimuksista käsin. Upseeriudella tarkoitan upseerin ammattia ja siihen liittyviä ulottuvuuksia eli kaikkea, mitä upseerin ammattiin liittyy. Esimerkiksi Kailaheimo ja Häyhä (2017) ovat käyttäneet upseeriuden käsitettä tutkiessaan upseerin muotoutuvaa identiteettiä. Katson kyseisen käsitteen sopivan myös omaan tutkielmaani. Upseerius voidaan käsittää eri tavoin ja pyrinkin purkamaan tutkielman aineiston avulla sitä, millaisia käsityksiä Maanpuolustuskorkeakoulun opiskelijat siihen liittävät. Tutkin myös sitä, millaisena sotilaallinen kuri osana opintoja ja valittua alaa näyttäytyy.

Upseeriopiskelijoiden motivaatiota hakeutua Maanpuolustuskorkeakouluun olen lähestynyt opiskeluorientaatiotutkimusta koskevien teoreettisten ideoiden näkökulmasta, mutta aineiston analyysin edetessä myös muunlaisia teoreettisia kytköksiä on syntynyt. Esimerkiksi kutsumusammattia koskevat tutkimukset ja yhteiskunnallisia ja kulttuurisia tekijöitä lähestyvät teoreettiset ideat ovat olleet aineiston analysoinnin kannalta hedelmällisiä. Upseerin vaatimusten analysoinnin tukena olen käyttänyt aiempia tutkimuksia upseerin vaatimuksista ja odotuksista sekä esimerkiksi upseeriopiskelijoiden muotoutuvasta identiteetistä. Näitä olen peilannut aineistossani esiin tulleisiin käsityksiin. Sotilaskuria olen lähestynyt erityisesti Foucault'n ja Goffmanin teoreettisten

ajatusten näkökulmasta. Tutkielman niin kutsuttu teoreettinen viitekehys on muodostunut ilmiöihin liittyvään tutkimuskirjallisuuteen ja teoreettisiin ideoihin tutustuen. Toisaalta aineiston perusteella erilaiset ja eri tavoin ilmiöitä lähestyvät teoretisoinnit ovat tulleet tarkastelun kohteeksi ja analyttisen pohdinnan välineiksi.

Tutkielman analyttiset valinnat linjautuivat pohtiessani, kuinka lähtisin työstämään aineistoa ja millä tavoin saisin tutkittavista ilmiöistä mahdollisimman paljon uudenlaista tietoa. Olen päätenyt lähestymään aineistoa teoretisoivalla otteella, mitä olen pyrkinyt toteuttamaan teemoittamisen ja luokittelun avulla. Teoretisoivalla otteella tarkoitan analyysin tekemistä niin, että aineisto ja teoria ovat tiiviisti kytköksissä toisiinsa ja siten vuorovaikutuksessa keskenään. Valitsemani analyysitapa perustuu Jacksonin ja Mazzein (2013) sekä Salon (2015) esittelemiin ajatuksiin aineiston ja teorian välisestä suhteesta. Lisäksi olen soveltanut Ruusuvuoren, Nikanderin ja Hyvärisen (2010) esiin tuomia analyysin periaatteita.

Salon (2015) puhuu aineiston ”kytkemisestä teoriaan”, jonka avulla on mahdollista analysoida aineistoa erilaisista näkökulmista käsin ja saada ne ikään kuin keskustelemaan keskenään. Myös Jackson ja Mazzei (2013) esittävät ajatuksen aineiston ja teorian vuoropuhelusta. Analyysia voidaan tehdä heidän mukaansa siten, että jotakin valittua kokonaisuutta tai kohtaa aineistossa tulkitaan erilaisten teoreettisten näkökulmien valossa. Salon (2015) termiä käyttäen tämänkaltaisen tapa tehdä analyysia on ”ajattelua aineiston kanssa” ja se on ollut ohjaamassa tutkielmani analyysia. Tutkielmaan liittyvät keskeiset käsitteet, tutkimuksen kohteena olevat ilmiöt ja konteksti ovat olleet ohjaamassa niitä kysymyksiä, joita aineistolle on esitelty. Lisäksi aineistona olevissa haastatteluissa on tullut esiin ajatuksia, jotka ovat luoneet tarpeen etsiä uusia ja erilaisia näkökulmia ja teoreettisia pohdintoja analyttisen tarkastelun pohjaksi. Analyysia on siis osaltaan ohjannut jo tutkielman alkuvaiheessa karkeasti ja alustavasti muotoutunut teoreettinen viitekehys, mutta olen myös pyrkinyt huomioimaan aineiston erityisyyden. Tavoitteena on ollut tuoda esiin, mitä juuri tämän tutkielman aineistossa on noussut esiin ja miten eri teemat ovat siinä jäsentyneet.

Laadullisen tutkimuksen analyysi on aina vaiheittaista ja vaiheisiin liittyy omat kysymyksensä ja tehtävänsä, kuten Ruusuvuori, Nikander ja Hyvärinen (2010) tuovat esiin. Analyysi ei kuitenkaan etene järjestelmällisesti vaiheesta toiseen, vaan tutkija joutuu palaamaan välillä taaksepäin esimerkiksi tarkentamaan ja arvioimaan tutkimuksen

näkökulmia ja käsitteistöä. Itse analyysin tekemiseen voidaan liittää erillisiä osatehtäviä, joista keskeisimpiä ovat luokittelu, analysointi ja tulkinta. (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen, 2010.) Aloitellessaan analyysia tutkija järjestää aineistonsa luokittelemalla sen tutkimuksen keskeisten käsitteiden, tutkimusongelmien ja näkökulmien perusteella. Luokkia ei tule pitää lukkoon lyötyinä tai toisensa pois sulkevinä, vaan pikemminkin kyse on eräänlaisten toisiinsa kytkeytyvien ongelmakenttien muodostamisesta. Luokittelu tai koodaaminen on siis tapa saada selkoa aineistosta ja lisätä ymmärrystä siitä, millaisista kokonaisuuksista se muodostuu. (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen, 2010.) Koodaaminen ei kuitenkaan yksinään riitä laadukkaaseen analyysiin – tärkeää on se, mitä tapahtuu koodaamisen jälkeen (St. Pierre & Jackson, 2014). St. Pierre ja Jackson (2014) esittävät laadullisen tutkimuksen analyysin yleiseksi ongelmaksi analyysin jättämisen koodaukseen ja pitämällä sitä analyysin tuloksena. Toisin sanoen aineistosta ikään kuin etsitään teoriaan sopivat kohdat, luokitellaan ne lokeroihin ja esitetään niiden sisällöt tuloksina. Koodattu aineisto vaatii analysointia ja tulkintaa johtopäätösten ja uudenlaisen ymmärryksen tuottamiseksi.

St. Pierren ja Jacksonin (2014) mukaan koodaamisen yleisiin periaatteisiin kuuluu, että sanoiksi litteroitu aineisto esittää todellisuuden sellaisenaan ja teemat muodostuvat kuin itsestään kenen tahansa nähtäville. Kieltä pidetään neutraalina ja koodattavana ilman sen erityisyyden ja merkityksellisyyden huomioimista. Koodauksen avulla järjestetyn aineiston kieli kuitenkin on kulttuurisesti rakentunutta ja siten jo valmiiksi koodattua erilaisiksi symboleiksi ja hierakkisiksi järjestelmiksi. Tämä tarkoittaa sitä, että koodattu aineisto tulee koodatuksi uudelleen tutkimuksen kannalta oleellisten koodien määrittämällä tavalla. (MacLure, 2013.) Tutkielmani analyysissa ymmärrän teemoittelun eräänä osatehtävänä, joka on auttanut aineiston jäsentelyssä ja erilaisten ilmiökenttien muodostamisessa. Teemoittelu on siten analyttinen väline, jonka avulla itse analysointia voidaan päästä tekemään.

Olen pyrkinyt ottamaan huomioon aineistossa käytetyn kielen tarkastelemalla sitä, miten haastatellut opiskelijat käyttävät kieltä ja mitä merkityksiä kieleen on liitetty. Esimerkiksi metaforat, joilla kuvailtiin erilaisia tilanteita, tarjosivat mahdollisuuden tarkastella asioille annettuja merkityksiä ja suhtautumista niihin. Charteris-Black (2010) kuvailee metaforia niin, että yhtäältä ne ovat ihmisten jakamia sosiaalisia koodeja ja toisaalta yksilölle henkilökohtaisia tapoja jäsentää maailmaa. Metaforat ovat hänen mukaansa kuin kieli itsessään – koko ajan muuttuvia ja sosiaalisesti rakentuvia. Kieli onkin aina

välittyntä (ks. esim. Salo, 2015). Se kytkeytyy siihen kulttuuriin, jossa se on syntynyt. Siksi se ei ole neutraalia eikä sitä voi tarkastella kulttuurista irrallaan. Toiminnalle annetut merkitykset tulevat tulkituiksi eri tavalla kulttuurista riippuen (Moilanen & Rähä, 2001). Tarkastelen aineistossani esiin tulleita kielenkäytön tapoja ottamalla huomioon sen, millä tavoilla mistäkin ilmiöstä tai asiasta puhutaan ja mihin kontekstiin se liittyy.

Tutkielman analyysi eteni vaiheittain, mutta vaiheet eivät edenneet suoraviivaisesti tai yksinkertaisesti. Ruusuvuori, Nikander ja Hyvärinen (2010) esittävät, että analyysin prosessia voisi kuvailla kehämäiseksi ja edestakaisin liikkuvaksi teoreettisten ideoiden ja aineiston väliseksi vuoropuheluksi. Analyysi lähti oikeastaan liikkeelle jo litteroidessani aineistoa. Haastattelin upseeriopiskelijoita keväällä 2018 ja litteroin näistä haastatteluista koostuvan aineiston saman vuoden loppukesällä. Kiinnostavissa haastattelun kohdassa tein muistiinpanoja ja korostuksia litterointitekstiin, joita hyödynsin myöhemmissä analysoinnin vaiheissa. Litteroidessani aineistoa minulle ei ollut vielä täysin selvää, millaisia menetelmiä tulisin analyysissä käyttämään. Kuitenkin muistiinpanot ja aineiston selkeyttäminen jo litterointivaiheessa auttavat analyysin etenemistä, kuten Ruusuvuori, Nikander ja Hyvärinen (2010) toteavat. Litterointiprosessi itsessäänkin vaatii tutkijalta tulkintoja esimerkiksi sen suhteen, mitkä haastattelun kohdat ovat olennaisia (Ruusuvuori, 2010). Litterointiprosessin jälkeen aloitin varsinaisen analyysin, jonka välineeksi valitsin teemoittelun. Teemoittelu osoittautui haastavaksi erityisesti sen takia, koska tutkielman teemat eivät olleet selkeitä tai selvärajaisia. Tuntui, että kaikki liittyy kaikkeen ja teemoja oli siten vaikea muodostaa. Kuitenkin erilaiset kokonaisuudet alkoivat hahmottua analyysin edetessä ja aineiston tullessa tutummaksi.

Analyysi eteni teemoittelusta tulkintoihin. Aluksi muodostin karkeat teemat, joiden alle kokosin alateemoja. Teemat muotoutuivat sen perusteella, miten eri ilmiötä oli tarkoitus lähestyä. Esimerkiksi opiskelumotivaation ilmiötä olin tarkastellut tutustumalla yleisorientaatioita eli opiskeluun suhtautumisen tapoja käsittelevään tutkimuskirjallisuuteen, mikä ohjasi teeman muodostamista. Teemasta muotoutui hyvin laaja ja se sisälsi paljon erilaisia aiheita. Luin teemaan sisältyvät katkelmat moneen kertaan läpi ja muodostin niistä alakategorioita, joilla ohjasin oman ajattelun kulkua. Alateemat olivat siten eräänlaisia yleisorientaatioita, jotka muodostin analyysin apuvälineeksi kuvaamaan upseeriopiskelijoiden opiskeluun suhtautumista ja merkityksenantoa. Yleiset opiskeluun orientoitumisen tavat aineistossani eivät näin ollen ole muodostuneet itsestään eikä voida ajatella, että ne olisivat kenen tahansa näkyvillä –

pikemminkin päinvastoin. Olen peilannut aineistoani vasten aiempia tutkimuksia sekä teoretisointeja, jolloin olen katsonut aineistoa niistä lähtökohdista käsin. Olen kuitenkin pyrkinyt antamaan tilaa ja äänen aineistolle niin, etteivät ennakkoon ajatellut mallinnukset esimerkiksi yleisorientaatioista ole ohjanneet ajattelua liikaa. Ruusuvuori, Nikander ja Hyvärinen (2010) esittävätkin, että ennakko-oletukset aineistosta ja sen sisällöstä olisi hyvä laittaa syrjään. Sen sijaan tutustuminen aineistoon uusien näkökulmien ja kysymysten uudelleenasettelujen avulla voi heidän mukaansa auttaa näkemään aineistossa tutkimusilmiön kannalta jotakin uutta ja avartavaa.

Ruusuvuoren, Nikanderin ja Hyvärisen (2010) ajatusten perusteella analyysin tekemiseen tarvitaan erityisiä analyttisiä kysymyksiä, joilla aineistoon on tarkoitus tutustua ja tarkentaa sen sisältöjä. Analyttisiksi kysymyksiksi muotoilin avoimia kysymyksiä. Kysyin esimerkiksi, miten haastatellut opiskelijat puhuivat opiskelunsa tavoitteista, millaisia asioita niihin liitettiin ja missä yhteydessä kyseiset asiat tulivat esille. Kysyin myös esimerkiksi, millaisia asioita otettiin esille sotilaskurista puhuttaessa ja mitä käsityksiä upseeriuteen liittyi. Ruusuvuori, Nikander ja Hyvärinen (2010) nostavat esille myös, että tutkijan on mietittävä analyysin havaintoyksikkö eli se, mikä on analyysin kohde. Havaintoyksikön valinta auttaa purkamaan tutkimuskysymykset osiin, jolloin on mahdollista luokitella aineisto tarkoituksenmukaisella tavalla. Omassa analyysissäni olen ottanut havaintoyksiköksi aineistokatkelman, joka käsittää yhden tai useamman virkkeen. Tutkielman tutkimusongelmat koskevat upseeriopiskelijoiden käsityksiä, näkemyksiä ja suhtautumistapoja, joita olen pyrkinyt lähestymään ottamalla tarkastelun kohteeksi opiskelijoiden puhumisen tavat sekä puheiden sisällöt.

Tarkastelen tutkielman aineistoa seuraavissa luvuissa yhdessä niihin liittyvien teoreettisten ideoiden kanssa. Käytän aineistokatkelmien haastatelluista opiskelijoista tunnuksia *H1*, *H2*, *H3*, *H4* ja *H5*. Tekstiin upotetut haastattelukohtat olen merkinnyt *kursiivilla*.

3. Maanpuolustuskorkeakoulu ja upseerius

Maanpuolustuskorkeakoulu on sotatieteellinen yliopisto, joka määrittelee tehtäväkseen sotatieteellisen tutkimuksen edistämisen ja isänmaata ja ihmiskuntaa palvelevien opiskelijoiden kasvattamisen (Toimintakäsikirja 2016). Maanpuolustuskorkeakoulu

kouluttaa upseereita Puolustusvoimien ja Rajavartiolaitoksen tarpeisiin, sitä velvoittaa laki Maanpuolustuskorkeakoulusta ja se on Puolustusvoimain komentajan alainen. Perustuslakivaliokunnan lausunnon mukaan edellä mainituista syistä korkeakoulu ei ole täysin rinnastettavissa muihin yliopistoihin. (PeVL 31/2008 vp – HE 62/2008 vp.) Maanpuolustuskorkeakoulu ei olekaan kuin mikä tahansa yliopisto – opiskelijat pukeutuvat virkapukuun, majoittuvat opiskelijakampuksella ja osallistuvat sotaharjoituksiin osana opintojaan. Yliopistotasoinen tutkinto johtaa suoraan upseerin virkaan, mikä myös erottaa korkeakoulun muusta yliopistokoulutuksesta. Sotatieteiden kandidaatin tutkinnossa yhdistyvät akateemiset opinnot ja ammatillinen osaaminen, ja upseerikasvatus kuuluu siihen olennaisena osana (Valintaopas 2018). Akateemisuus näkyy koulutuksen kiinnittymisenä tieteelliseen ja korkeatasoiseen tutkimukseen, joka sidotaan käytäntöön. Opiskelua leimaa vahva perinteiden kunnioittaminen ja opiskeluun kuuluukin erilaisiin tapahtumiin osallistuminen. Perinteillä ja opiskelijoiden sitouttamisella tiiviiseen yhteisloon pyritään takaamaan Maanpuolustuskorkeakoululle tärkeä ja tunnusomainen yhteenkuuluvuuden henki. (Vaahtolammi, 2013.)

Maanpuolustuskorkeakoulu perustettiin vuonna 1993, jolloin yhdistettiin entiset sotilasopetuslaitokset Kadettikoulu, Taistelukoulu ja Sotakorkeakoulu yhdeksi, itsenäiseksi sotatieteellistä opetusta tarjoavaksi korkeakouluksi (Vaahtolammi, 2013). Korkeakoulu on vuosien varrella muuttunut ja kehittynyt, ja nykyään se koostuu eri ainelaitoksista (sotataidon laitos, johtamisen ja pedagogiikan laitos, sotatekniikan laitos) ja osastoista (kadettikoulu, maisteriosasto, jatkotutkinto-osasto, tohtorikoulu). Maanpuolustuskorkeakoulun toimintaa ohjaa Puolustusvoimain komentaja ja Pääesikunta, jotka asettavat vuositasolla toteutuvalla tulosohjauksella tutkintojen osaamisvaatimukset, toiminnan rahoituksen, kurssien tavoitevahvuudet sekä tutkimus- ja kehittämistehtävät. Toimintaa johtaa korkeakoulun rehtori. Ohjaus on normiperustaista, mikä tarkoittaa, että ohjeet ja käskyt velvoittavat kaikkia korkeakoulun toimijoita. Korkeakoulun opiskelijoita velvoittaa useat eri normit ja ohjaussäännöt riippuen siitä ryhmästä, johon opiskelija kuuluu. (Toimintakäsikirja 2016.) Maanpuolustuskorkeakoulussa voivat opiskella myös niin kutsutut ”siviilipiskelijät”, jotka suorittavat pelkkää maisterin tutkintoa eivätkä tällöin valmistu upseerin virkaan. Esimerkiksi heitä koskevat erilaiset normit ja oikeudet kuin upseeripiskelijää. (Toimintakäsikirja 2016.) Maanpuolustuskorkeakoulun yleisen opinto-oppaan mukaan ”on tärkeää tuntea oma asemansa opiskelijana, toimintoja määrittävät normit, niiden

sisältö ja velvoittavuus” (Yleinen opinto-opas 2017, 24). Normit otetaan vakavasti ja kaikilta odotetaan niiden kunnioittamista ja noudattamista.

Maanpuolustuskorkeakoulussa voi opiskella tohtorin tutkintoon asti, mutta opintopolku tai opiskelu ylipäättään poikkeaa tavanomaisesta yliopistollisesta koulutuksesta moneltakin osin. Opiskeluun sekoittuu eripituisia työelämäjaksoja – esimerkiksi kandidaatin ja maisterin tutkinnon väliin kuuluu yleensä vähintään neljän vuoden työssäolo. Upseerikoulutus koostuu sotatieteellisistä opinnoista ja sotilasammattillisista opinnoista, joiden tehtävänä on tarjota opiskelijalle upseerin virassa tarvittava osaaminen ja pätevyys. Sotatieteiden kandidaatin ja maisterin tutkintojen tavoitteiksi on asetettu teorian ja käytännön yhteensovittaminen niin, että tieteellistä ajattelua voidaan soveltaa työelämän tarpeissa ja kansainvälisessä yhteistyössä. Opintojen osaamisalueisiin kuuluu viisi ulottuvuutta: johtajuus, sotataidollisuus, toimintakykyisyys, kouluttajuus ja tutkijuus. Näitä on tarkoitus kehittää opiskelun kaikissa vaiheissa. (Yleinen opinto-opas 2017.) Niihin liitetään erilaisia taitoja, tietoja ja asenteita, joita kuvataan fraasien kautta. Esimerkiksi johtajuuteen liitetään fraasi ”halu ja kyky johtaa ja ottaa vastuu” ja sotataidollisuuteen ”halu ja kyky voittaa taistelu” (Yleinen opinto-opas 2017, 5). Fraasit kuvastavat hyvin sitä, kuinka opiskeluun suhtaudutaan Maanpuolustuskorkeakoulussa. Opiskelijalla täytyy olla sekä tahto oppia ja tulla paremmaksi että kyky suorittaa vaaditut tehtävät.

Upseeriksi hakeutuminen

Upseerin uralle tähtäävät henkilöt hakeutuvat opiskelemaan Maanpuolustuskorkeakouluun yhteishaussa. Vuoden 2018 opiskelijoiksi pyrkiville suunnatussa valintaoppaassa upseerilta vaaditaan oma-aloitteisuutta, johtamiskykyä, yhteistyötaitoja ja suunnitelmallisuutta sekä kykyä itsenäiseen päätöksentekoon ja työskentelyyn. Upseerin on kyettävä toimimaan yhteistyössä kaikenlaisten ihmisten kanssa haastavissakin olosuhteissa ja olemaan vastuussa koko ryhmänsä toiminnasta, tehokkuudesta, hyvinvoinnista, turvallisuudesta ja yhteishengestä. Lisäksi upseerin on pidettävä yllä omaa henkistä ja fyysistä toimintakykyään. Upseerin ammatti näyttäytyy kuvauksessa haastavana ja se vaikuttaa edellyttävän erilaisia, usein johtajuuteen liitettäviä ominaisuuksia. Näin ikään Maanpuolustuskorkeakoulun tunnuslause ”Suomen ryhdikkäin yliopisto” herättää mielikuvia tulevaisuuden johtajista.

Upseeriopiskelijan hakukriteereinä on muun muassa Suomen kansalaisuus, soveltuva sotilaskoulutus (reservin upseeri tai aliupseeri), toisen asteen tutkinto, enintään 26 vuoden ikä sekä hyvä henkinen ja fyysinen kunto (Valintaopas 2018). Hakupisteet määrittyvät hakijan taustan eli toisen asteen tutkinnon, sotakoulutodistuksen ja sotilastoimintaan liittyvän työkokemuksen perusteella. Esimerkiksi ylioppilastutkinnon suorittanut reservin upseeri saa lähtökohtaisesti paremmat pisteet kuin ammattikoulun käynyt reservin aliupseeri. Aiempi koulumenestys ja armeijassa pärjääminen sijoittavat hakijat paremmuusjonoon, jonka perusteella heidät kutsutaan valintakokeeseen. Esivalintaa on siis jo jonkin verran tehty – varusmiesten johtajakoulutusohjelmiin valitaan vain niihin sopivat henkilöt.

Varusmiesten johtajavalintoja tutkinut Nyman (2007) on arvioinut valintaprosessia ja sen luotettavuutta pohtien sen merkitystä muuttuvassa yhteiskunnassa. Johtajakoulutukseen valittavien arviointi perustuu hänen mukaansa pitkälti henkilön ominaisuuksiin eli siihen, miten hyvin henkilö täyttää tehtävien vaatimukset. Nissinen (1995) määrittelee johtajalta vaadittuihin ominaisuuksiin muun muassa itsekontrollin, sosiaaliset taidot, itsenäisen päätöksenteon sekä fyysisen ja psyykkisen vahvuuden. Nissinen (emt.) viittaa myös muihin tutkimuksiin, joissa johtajuus kiteytyy muun muassa vastuuntuntoon, päättäväisyyteen, sosiaalisiin taitoihin ja tasapainoisuuteen. Tarkastelut siis osoittavat, että johtajalta vaaditaan hyvin henkilökohtaisia ja persoonallisuuteen liittyviä tekijöitä. Toisaalta myös koulutettavan motivaatio on tärkeä osa valintaa. Esimerkiksi persoonaltaan täysin sopiva henkilö ilman kiinnostusta tai motivaatiota tehtävää kohtaan tuskin tulee valituksi ja tehtävään sopimaton henkilö taas lujalla tahdolla voi hyvinkin päästä johtajakoulutettavaksi.

Arviointia tehdään vertaisten ja henkilökunnan toimesta sekä haastattelujen, testien ja kyselylomakkeiden avulla. Nymanin (2007) mukaan johtajan vaatimukset ovat ajan mukaan kehittyviä ja yhteiskunnan muutoksiin tulisi voida myös valinnoissa reagoida: hyvä johtaja voi olla monenlainen ja uudenlainen johtajuus vaatii uudenlaisia ominaisuuksia. Maanpuolustuskorkeakoulun kannalta tämä voi tarkoittaa myös sen omien valintakriteerien pohtimista ja linjaamista, koska upseerikoulutus voidaan ainakin joiltakin osin nähdä jatkumona varusmiesaikaiselle johtajakoulutukselle. Jo varusmiesaikana tehty johtaja-arviointi vaikuttaa tulevaan sijoittumiseen valinnassa sekä karsii johtajiksi täysin sopimattomat henkilöt.

Maanpuolustuskorkeakoulun valintakoe on kaksipäiväinen ja se koostuu eri osioista. Vuoden 2018 Valintaoppaassa (s. 28) todetaan, että ”valintakokeella mitataan hakijan koulutettavuutta, motivaatiota, ammattiin soveltuvuutta ja kiinnostusta alaan”. Valintakokeessa pärjääminen edellyttää upseerin kyvykkyyden todistamista erilaisin tehtävin. Esimerkiksi aineistokoe mittaa hakijan akateemista osaamista ja Cooperin testi fyysistä kuntoa. Yksilöhaastattelussa hakija kartoittaa tavoitteitaan ja tuo esille motivaatiotaan opiskella korkeakoulussa. Myös arvot ja ammattietiikka ovat opiskelija-valintaan vaikuttavia tekijöitä, joita arvioidaan soveltuvuuskokeessa ja turvallisuus selvityksessä. Penttinen (2015) tuo esiin, että hakijan on oltava työtä tarjoavan organisaation kanssa samoilla linjoilla esimerkiksi lojaaliudesta, solidaarisuudesta ja vastuullisuudesta ollakseen sopiva Puolustusvoimien palvelukseen.

Suomalaisessa yhteiskunnassa on käyty keskustelua koulutusvalinnoista ja uudistustoimenpiteitä on tehty korkeakoulujen hakumenettelyihin liittyen, mikä on herättänyt valintakokeiden kriittisen tarkastelun tarpeen myös Maanpuolustuskorkeakoulussa. Penttinen (2015) nostaa esille upseeripiskelun erityisen luonteen – jokaisessa koeosiossa mitataan upseerilta vaadittavia ominaisuuksia, jotka edustavat Puolustusvoimien yhteistä linjausta. Vaikka yhteiskunta muuttuu, Puolustusvoimien päätehtävä eli turvallisuuden ylläpitäminen ei ole muuttunut. Toisin sanoen valintamenettelyjä perustellaan organisaation arvopohjaan ja tavoitteisiin peilaten. Voidaan kuitenkin nähdä viitteitä organisaation kehittämistoimenpiteistä, jotka osaltaan vaikuttavat myös Maanpuolustuskorkeakoulun toimintaan. Puolustusvoimat on strategioissaan pyrkinyt vahvistamaan henkilöstön osaamista ja yksilöllisen oppimisen hyödyntämistä tavoitellessaan organisaation kokonaisvaltaisen oppimisen prosesseja. Tavoitteena on siis ollut oppivan organisaation periaatteiden tuominen Puolustusvoimiin, mikä on tarkoittanut koko henkilöstön sitouttamista yhteiseen visioon ja tiimityöskentelyyn. (Halonen, 2007.) Hankaluutena tässä voidaan nähdä organisaation hierarkia ja perinteisiin nojautuminen, kun asiat on totuttu tekemään tietyllä tavalla. Maanpuolustuskorkeakoulun kannalta organisaation kehityspyrkimykset nostavat esille upseerin ominaisuuksien tarkastelun. Sopivan arvomaailman ja ammattietiikan lisäksi upseereilta voidaan odottaa esimerkiksi kriittisempää ajattelua ja kyseenalaistamisen taitoa tilanteissa, joissa vanhat toimintamallit eivät enää toimi.

Maanpuolustuskorkeakoulu ei ole taideyliopisto

Upseerikoulutus suoritetaan yliopistotasoisessa korkeakoulussa. Yliopistoon liittyy omat ehtonsa ja periaatteensa, kuten esimerkiksi akateemisuus. Tutkielmani haastatteluissa olen ottanut esille Maanpuolustuskorkeakoulun akateemisen ulottuvuuden, jota lähestyin kriittisen ajattelun ja ideoinnin käsittein. Mälkki (2015) on käsitellyt upseerikoulutukseen sisältyvää akateemisuutta ja esittänyt sen olennaiseksi osaksi koulutusta. Akateemisuus tuo hänen mukaansa sotilaan työhön suunnitelmallisuutta ja operaatioiden suuntaamista oikealla tavalla, kun niiden lähtökohdat ymmärretään pelkän ohjesäännön noudattamisen sijaan. Akateemisuus ja siihen kytketty kriittinen ajattelu kuuluu olennaisena osana yliopistoon ja siten myös Maanpuolustuskorkeakouluun. Upseerin vaatimukseksi akateemisuus ei kuitenkaan välttämättä ole itsestäänselvyys.

Mälkki (2015) korostaa teoreettisuuden ja käytännönläheisyyden suhteen arvioimista upseerikoulutuksessa ja koulutukseen rekrytoitavien henkilöiden osaamisessa. Hänen mielestään molempia tarvitaan, jotta toiminta on tehokasta ja tarkoituksenmukaista. Jommankumman korostaminen saattaisi viedä upseerikoulutusta suuntaan, joka ei edistä sen lopullista tavoitetta. Aalto (2012) on asettanut nykyaikaisen upseerin vaatimukseksi hyvät akateemiset valmiudet, jotta tämä ymmärtää teoreettiset kytkökset käytännöllisen toiminnan taustalla ja osaa suhtautua muuttuviin sodankäynnin edellytyksiin. Hän esittää nykyisen upseeriston ongelmiksi liiallisen byrokraattisuuden, visiottomuuden sekä akateemisten taitojen riittämättömyyden. Aallon näkemyksen mukaisesti upseerin on kyettävä luovaan ja rajoja ylittävään ideointiin ja joustavuuteen pystyäkseen vastaamaan uudenlaisiin sodan ajan toiminnan malleihin. Tämän tutkielman aineistossa upseeriuteen liitetään taito kyseenalaistaa, mutta tietyin ehdoin. Sotilaallinen ympäristö ymmärretään melko staattiseksi kuitenkin pohtien sen saamia merkityksiä muuttuvassa yhteiskunnassa.

Kailaheimo ja Häyhä (2017) ovat tutkimuksessaan upseeriuden kehittämisestä nostaneet esille upseeriopiskelijoiden näkemyksiä akateemisuudesta. He esittävät tutkimuksensa perusteella, että upseeriopiskelijat ovat asettaneet akateemisuuden eräänlaiseksi uhaksi sotilasorganisaation arvoille. Liiallisen vapaan ajattelun arvellaan murtavan yhteisön yhteenkuuluvuutta ja hierakkisia rakenteita. Tämän tutkielman aineistossa kriittiseen ajatteluun suhtaudutaan lähinnä positiivisesti. Maanpuolustuskorkeakoulun ja sotilasorganisaation ajatellaan antavan sille hyvin tilaa. Kriittinen ajattelu ymmärretään kyseenalaistamisena, vaihtoehtoisten toimintatapojen etsimisenä ja asioiden

punnitsemisena monelta kantilta. Haastatellut opiskelijat vaikuttavat olevan yhtä mieltä siitä, että kriittiseen ajatteluun kannustetaan ja se on täysin sallittua ja toivottavaa. Kriitikin esittäjää ei tyrmätä, vaan sen avulla voidaan etsiä parempia toimintatapoja tai ratkaisuja. Esimerkiksi seuraavassa katkelmassa opiskelija puhuu omasta näkemyksestään Maanpuolustuskorkeakoulun kriittisyyteen suhtautumisesta.

H1: Että vaikka varsinkin ehkä inttiajoilta ja näin niin on saattanu näyttäytyä sellasena, että joku tietty asia on näin ja aika pitkältihän se tommosessa hyvin käytännönläheisissä jutuissa on, että et sä teltaa voi kauheen monella tapaa pystyttää, silloin se asia on näin. Mutta sitten taas nyt kun mennään juurikin tommoseen, täällä sit ne aiheet on semmosia, että no ei ole vaan sellasta oikeeta tai väärää, et siellä on ylipäätänsä tilaa mieltä outside the box. Ja se että kun muutenkin koko ajan pyritään keräämään sitä palautetta ja mieltämään että no mitä vois tehdä paremmin ja näin, niin siihen nyt kuitenkin sillä lailla niinku kannustetaan jopa ihan.

Tietyt asiat sotilaallisessa toiminnassa nähdään muuttumattomina ja kyseenalaistamattomina. Erityisesti käytäntöön liittyvät toiminnot pysyvät samoina eikä niille löydy vaihtoehtoisia toimintatapoja. Kuitenkin Maanpuolustuskorkeakoulussa painottuu käytännön lisäksi teoria, johon aineistossa viitataan. Silloin on mahdollista lähestyä asioita eri näkökulmista ja etsiä parempia ratkaisuja esimerkiksi palautteiden avulla. Kriittisyys on siten tervetullutta, mutta opiskelijoiden mukaan kaikkea ei pidä kyseenalaistaa pelkän kyseenalaistamisen vuoksi. Aineistossa oli kuultavissa jaettu näkemys siitä, että kriittisyyden on oltava aina perusteltua. Haastateltujen opiskelijoiden mielestä sotilasympäristö asettaa omat rajansa ideoinnille ja jokaisen sen toimijan on tiedostettava ne.

Haastattelija: Mites tää opiskeluympäristö, onks tällanen kriittinen ajattelu ja oma ideointi sallittuja täällä?

H4: Joo ja siis mun mielestä siinä määrin mitä ne tarvii olla. Et ei tää oo mikään taideyliopisto ja paikka millekään ihme visioille, vaan mun mielestä ihan tarpeeks. Et mikään ei oo niinku poissuljettuu, mutta sitä täytyy sit aina tutkia monelta kantilta.

Aineistossa esitetään näkemyksiä, joiden perusteella Maanpuolustuskorkeakoulu tukee kriittisyyttä riittävässä määrin. Sotilaallisen opiskeluympäristön ei tarvitse muuttua enempää kuin on tarpeen. Esimerkiksi yllä olevasta katkelmasta on nähtävissä tapa ymmärtää Maanpuolustuskorkeakoulu vastakohtana taideyliopistolle, jossa luovuus ja ideointi saattavat olla toiminnan perustavanlaatuisia tekijöitä. Erilaisten visioiden ajatellaan saavan taideyliopistossa enemmän jalansijaa kuin upseerikoulutuksessa, jossa toimintamallien ja selkeiden ohjeiden käsitetään helpottavan toimintaa. Kriitikissä tulee käyttää harkintaa ja ylimääräistä kyseenalaistamista *ei katsota hyvällä*. Aineiston analyysin perusteella upseerikoulutuksen opiskeluympäristö on *yllättävänkin avoin muutokselle*, mutta sitä ei kuitenkaan tulisi muuttaa liikaa. Mälkki (2015) on ottanut kantaa Aallon (2012) esittämiin näkemyksiin upseerin vaatimuksesta olla rajoja ylittävä idealisti ollakseen soveltuva tulevaisuuden taistelukenttiin. Mälkin (2015) mukaan upseerina toimiminen vaatii akateemisia taitoja, mutta sotilasorganisaatioon kuuluvaa hierarkiaa tai valtarakenteita ei voida sivuuttaa toiminnan perustuessa niihin. Aineistossani luovuuden ja byrokraattisuuden välissä ei nähty ristiriitaa. Yhtäältä kriittisyyden avulla ajatellaan olevan mahdollista päästä totutun tason yläpuolelle, toisaalta kritiikkiin ei pidä suhtautua kaiken toiminnan edellytyksenä. Tiivistetysti voisi sanoa, että ollakseen hyvä upseeri henkilön on tiedostettava sotilaallisen organisaation piirteet rajoituksineen ja valtahierarkioineen kuitenkin uskaltamalla esittää omia ideoita ja kriittisiä näkökulmia.

Ihanteellinen upseeri

Upseerin vaatimuksista haastatellut opiskelijat puhuivat useisiin lähtökohtiin nojautuen. Keskustelua käytiin siitä, millainen on hyvä johtaja tai ihanteellinen upseeri ja mitä se vaatii. Upseerilta vaaditaan erityisiä henkilökohtaisia ominaisuuksia kuten tietynlaisia luonteenpiirteitä, aatteita ja arvoja sekä käyttäytymismalleja. Vaatimuksiin ja odotuksiin kohdistuva puhe oli melko yhteneväistä, mutta se sai erilaisia painotuksia. Aineistossa nostettiin esiin sosiaaliset taidot eräänä hyvän upseerin ominaisuutena, mistä puhuttiin vetoamalla opiskelun sujuvuuteen, tuleviin työtehtäviin sekä myös omaan uralla etenemiseen. Opiskelu Maanpuolustuskorkeakoulussa sisältää paljon ryhmätöitä, joiden

läpivieminen edellyttää hyviä ryhmätyöskentelytaitoja. Yhteistyö nähdään yhtenä sotilaan ammatin avaintekijöistä.

H5: ...pitää ajatella että täällä tehdään niin paljon porukassa töitä, moneen muuhun kouluun sä voit hakee vaikka sä et oo sosiaalisesti lahjakas tai sulla ei oo mitään lahjoi. Sä voit hakea sinne ja kunhan sä oot vaan kirjallisesti hyvä niin sä voit mennä sinne työhön, jos karkeesti jaotellaan. Täällä se ei toimi niin, ei missään tapauksessa.

Sotilaan ammatti on usein käytännönläheistä ja se perustuu yhteiseen tekemiseen. Sosiaalinen lahjakkuus tarkoittaa erilaisten ihmisten kanssa toimeen tulemistä, minkä haastatellut opiskelijat kertovat olevan myös itselleen ominaista. On ajateltavissa, että moneen muuhun korkeakouluun valikoituminen ei edellytä muuta kuin pärjäämistä kirjallisessa kokeessa. Sosiaalisuuden vaatimuksen voidaankin ajatella korostuvan tehtävissä, joissa se on kaiken toiminnan ehto. Hankala ihminen murentaa yhteistyön sujuvuutta eikä siten ole analyysini perusteella hyvä upseeri. Sosiaaliset taidot on mainittu Maanpuolustuskorkeakoulun valintakriteereissä sekä esimerkiksi johtajavalintoja käsitelleissä tutkimuksissa (ks. esim. Nissinen, 1995). Sosiaalisten taitojen merkitys liitetään myös motivaatioon.

H3: ...henkilö joka ei oo motivoitunut niin kyllä se näkyy siinä ryhmätöitten tekemisessä, et voi olla et hän on sillä lailla ihmisenä tosi jees tyyppi, mutta hänestä ei sitten esimerkiksi... Hänen ryhmätyöskentelytaitoja ei pidetä semmosena, voisko sanoa semmosena hyvänä johtajana, hyvänä kouluttajana vaikka hän olis tyyppinä hyvä. Et se voi sitten johtaa sellaseen, että muut eivät katso hänen toimintaansa hyvällä eikä sekään ole hyvä tässä ympäristössä, koska pitäis aina kuitenkin pyrkiä siihen hyvään yhteistyöhön ja sellaseen tiiviiseen yhteistyöhön ja toisten tukemiseen ja auttamiseen.

Motivaation puute näkyy ryhmätyötaitojen heikossa laadussa. Se taas johtaa siihen, ettei henkilöä pidetä hyvänä johtajana. Tämän perusteella henkilön täytyy olla motivoitunut ollakseen hyvä upseeri, koska silloin hän kiinnostuu yhteisistä töistä ja toisten auttamisesta. Hyvä tyyppi ei ole automaattisesti hyvä upseeri, vaan siihen väliin jää oikeanlainen motivoituminen ja panostus. Analyysini perusteella opiskelu

Maanpuolustuskorkeakoulussa sekä tuleva työura vaatii motivoitumista, jolla tarkoitetaan useimmiten yleistä halua hoitaa asiat kunnolla ja mahdollisimman hyvin. Motivaation puute johtaa yksilötasolla jopa koulusta erottamiseen ja maineen menetykseen. Lisäksi se murentaa hyvään yhteistyöhön perustuvaa systeemiä, kun yksi liitoskohta ei toimikaan yhtä hyvin kuin muut.

Aineistossa viitataan upseerilta vaadittuihin henkilökohtaisiin ominaisuuksiin ja kuvataan ihanteellisen upseerin olevan *suorasekäinen* ja *vahva esimerkki*. Hyvä johtaja johtaa esimerkillään, hänen ei tarvitse käskää turhaan. Hyvän upseerin mallista puhutaan siten, kuinka itseään haluttaisi johdettavan ja millainen upseeri itse on tai tahtoisi olla.

H3: Mut kyl mä jos mietin ihanteellista upseeria, niin kyl mulla ensimmäisenä tulee ehdottomasti mieleen semmonen suorasekäisyys ja rehellisyys, et ne on niitä tärkeimpiä. Ja sitten sieltä myös tulee semmonen, voisko sanoo kunniallisuus ja myös semmonen yhteistyökykyinen ja semmonen niinku velvollisuudentuntonen.

Suorasekäisyydestä puhutaan olennaisena osana upseeriutta. Suorasekäisyys on symbolinen termi, jonka voi ajatella edustavan tietynlaista luonteenlujutta tai kunniallisuutta. Suora selkä on sotilaan tuntomerkki ja ensimmäinen asia, joka upseerista saattaa tulla mieleen. Suorasekäisyys viittaa myös hyviin fyysisiin ominaisuuksiin, jotka myös liitetään ihanteelliseen upseeriin. Maanpuolustuskorkeakoulussa fyysistä kuntoa mitataan säännöllisesti ja se on jo korkeakouluvalinnan perusteena. Fyysisyys on haastateltujen opiskelijoiden mielestä sotilaan ammatissa tärkeää tehtävien hoidon kannalta, mutta upseerin on oltava fyysisiltä ominaisuuksiltaan myös *uskottava ulkonäöllisesti*. Aineistossa puhutaan upseerin luottamusta herättävästä asemasta, joka vaatii mahdollisimman hyvää suorittamista ja vastuun kantamista. Puolustusvoimien uskottava rooli turvallisuuden ylläpitäjänä vaatii myös upseerin uskottavuutta.

Haastattelemani opiskelijat mainitsevat myös ammattilypeyden puhuessaan hyvän upseerin mallista. Se liitetään ennen kaikkea hyviin suorituksiin ja oikeanlaiseen käyttäytymiseen. Kun ollaan saavutettu jokin taso, ei haluta jäädä sen alapuolelle vaan *olla sanojen mittasii*. Asiat on hoidettava hyvin, vaikka kukaan ei olisikaan näkemässä. Pettymystä ei haluta tuottaa itselle eikä myöskään muille. Aineistossani puhutaankin esimerkillisyydestä ja kunniallisuudesta sekä omiin että yhteiskunnan asettamiin

upseerina toimimisen edellytyksiin. Upseeriopiskelijoiden mielestä yhteiskunta odottaa upseerilta hyvää käytöstä, vastuullisuutta sekä suoraa selkää.

H2: ...ehkä oletan että melko lailla suomalaisella ihmisellä on varmaan semmonen ajatus, että upseerit on tän maan se selkäranka. Että jos kaikki muu romahtaa, yhteiskunta romahtaa niin sit meillä on kummiski puolustusvoimat ja upseerit ja semmosta, joka niinku viime kädessä takaa sen kansalaisten turvallisuuden ja tämmösen.

Kailaheimon ja Häyhän (2017) tutkimuksessa upseeriopiskelijat ajattelivat olevansa yhteiskunnan odotusten mukaisia ollessaan esimerkillisiä, sivistyneitä ja uskollisia mallikansalaisia. Tällä näyttäisi olevan yhtymäkohtia tutkielmani aineistosta tulkitsemieni käsitysten kanssa. Analyysini perusteella upseeriopiskelijat pitivät upseeristoa maan selkärankana ja turvallisuuden ylläpitäjänä ja uskovat myös muiden ajattelevan näin. He kertovat toimivansa muiden hyväksi ja tahtovansa olla luottamuksen arvoisia. Lisäksi upseerilta odotetaan heidän mukaansa hyvää sivistyksen tasoa ja fyysistä kuntoa. Toisaalta yhteiskunnan odotuksiin ja arvostuksiin liitetään epävarmuutta tai niitä ei tiedosteta. Yhteiskunnan odotukset eivät välttämättä näy selkeänä ja niiden ajatellaan vaihtelevan ihmisryhmästä riippuen. Haastatellut opiskelijat tuovat esiin, että nykyiset yhteiskunnalliset perusarvot ovat muuttumassa tai niistä *ruvetaan olla eri mieltäkin*. Näissä käsityksissä upseeristoa edelleen arvostetaan, mutta muuttuneessa määrin kehityksen edetessä. Vapaampi ajattelu ja erilaiset ihmisryhmät muuttavat perusarvojen muotoutumista, mikä ei välttämättä ole pelkästään huono asia. Ihmisten olisi kuitenkin *ymmärrettävä oma parhaansa*, millä aineistossa viitataan perinteisten arvojen kuten esimerkiksi isänmaallisuuden kunnioittamiseen.

Puolustusvoimat vaatii työntekijältään taipumista yhteisiin tavoitteisiin ja arvoihin. Kailaheimo ja Häyhä (2017) ovat tutkimuksensa tulosten perusteella esittäneet, että uudet upseeriopiskelijat ovat oppineet asettamaan vaatimuksia myös työnantajalleen. Kyseenalaistaminen ja toisin ajattelu ovat nousseet entistä suurempaan rooliin nuorten keskuudessa ja arvot painottuvat eri tavoin eri ryhmissä. Toisaalta Kailaheimo ja Häyhä (2017) kuitenkin tuovat esiin upseeriksi tähtäävien opiskelijoiden edustavan jo lähtökohtaisesti samankaltaisia arvoja, jolloin ristiriita ei ole niin merkittävä. Toisin sanoen upseeriksi hakeutuva henkilö ei välttämättä pyri vallitsevien rakenteiden

kyseenalaistamiseen vaan taipumus toimia yhteisten tavoitteiden toteuttamiseksi on korostunut. Puolustusvoimat organisaationa edustaa monelle perinteiden kunnioittamista ja vastuullisuutta isänmaalle, mikä karsii hakijoiden joukosta arvoiltaan tästä poikkeavat. Myös tämän tutkielman aineistossa näkemykset upseerin arvomaailmasta vaikuttavat yhteneväisiltä. Haastatellut opiskelijat toteavat edustavansa jo lähtökohtaisesti samankaltaisia arvoja, mikä sujuvoittaa yhteistyötä ja tiivistää yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Haastattelemani upseeriopiskelijat ajattelevat jakavansa koulutuksessaan samankaltaisen arvopohjan, johon kuuluu muun muassa maanpuolustustahto ja isänmaallisuus. Puolustusvoimien lopullinen tehtävä eli kansallisen turvallisuuden ylläpitäminen tuodaan esille ja se esitetään upseerin vaatimusten lähtökohtana.

H1: Sitten tavallaan nöyryys ja se epäitsekkyys ja tavallaan pitää olla valmis tekemään töitä muiden eteen, ei niinkään oman itsensä eteen. Siinä mielessä rankka ammatti et monessa muussa ammatissa voit tehdä töitä sen eteen et sä rakennat itelles jotain asiaa. Upseerin ammatissa sä rakennat muille koulutusta, rakennat tälle yhteiskunnalle turvallisuutta ja että muut kansalaiset voi elää huolettomammin. Koska tässä kannetaan sitä taakkaa siitä turvallisuudesta ja siitä et ollaan valmiita uhraamaan itsensä muiden puolesta. Niin upseerin täytyy olla valmis hyväksymään se, että joskus saattaa henki lähteä muitten puolesta et se on tavallaan, se on se hyvän upseerin, mun mielestä semmonen tärkeä piirre.

Hyvän upseerin täytyy pystyä epäitsekäaseen ajatteluun ja vastuun kantamiseen. Upseeriopiskelijat pitävät opiskeluaan ja tulevaa työtehtäväänsä arvokkaana ja yhteiskunnalle tärkeänä. Opiskeluun tulisi suhtautua sen vaatimalla vakavuudella, koska kyse on tärkeistä asioista. Vaikka esimerkiksi Penttinen (2015) on pohtinut nykyisten valintakriteerien toimivuutta ja ajankohtaisuutta, tässä aineistossa opiskelijat nojautuvat pitkälti perinteisinä pidettyihin upseerin edellytyksiin. Tulkittavissa on samansuuntaisia käsityksiä siitä, mitä nykyaikaiselta upseerilta vaaditaan. Esimerkiksi isänmaallisuus, suoraselkäisyys ja kunniallisuus vaikuttavat olevan opiskelijoille itsestään selviä upseerin ominaisuuksia, minkä lisäksi yhteistyötaidot liitetään tärkeäksi osaksi upseeriutta työtehtävien perustuessa tiiviiseen yhteiseen tekemiseen. Toisaalta aineistossa puhutaan eri tehtävistä ja niiden asettamista vaatimuksista: *eri tehtäviin vaaditaan erilaisii*

upseereita. Hyvä upseeri ei asetu vain yhteen tiettyyn muottiin, vaan kaikenlaisia ihmisiä tarvitaan. Upseerius muotoutuu yksilön henkilökohtaisista ominaisuuksista käsin ja kytkeytyy tämän maailmankuvaan ja arvoihin. Toisaalta myös esimerkiksi motivaatio nähdään merkittävänä, kun puhutaan ihanteellisesta upseerista. Motivoituminen liittyy ennen kaikkea hyvään suorittamiseen ja asennoitumiseen siihen, että tehtävät hoidetaan niiden vaatimalla vakavuudella ja tarkkuudella. Lisäksi itsekurin kehittyminen nostetaan esille upseeriuden edellytyksenä. Hyvä upseeri on kurinalainen ja toimii niin kuin käsketään.

4. Sotilaskuri upseerikoulutuksessa

Upseerius vaatii koulutusta ympäröivään opiskeluympäristöön sopeutumista. Maanpuolustuskorkeakoulu sijoittuu sotilaalliseen kenttään, jossa erilaiset normit ja käskyt sekä hierarkkiset asetelmat ohjaavat toiminnan kulkua. Tässä luvussa käsittelen sotilaallista kuria osana upseeriopiskelijoiden koulutusta. Tarkastelen sotilaskurin peruselementtejä ja miten ne näkyvät erityisesti Maanpuolustuskorkeakoulussa. Jäsentelen erilaisia käsityksiä kurista tämän tutkielman aineistossa – miten siihen suhtaudutaan ja millaisia merkityksiä sille annetaan.

Sotilaallisen kurin piirteitä

Maanpuolustuskorkeakoulu sijaitsee Helsingin Santahaminan saarella, joka on eristettyä aluetta. Alueelle pääsyyn tarvitsee kulkuluvan ja liikkuminen siellä edellyttää sääntöjen noudattamista, kuten esimerkiksi pysymistä poissa tietyiltä alueilta. Opiskelu on korkeakoulussa intensiivistä – opiskelijat usein asuvat kampuksella ja koko vuosikurssi noudattaa pääosin samaa vuosi- ja päivärytmiä. Opiskelua voisi kuvailla sisäoppilaitosmaiseksi: sotilasorganisaatiossa toimiminen edellyttää taipumista tietynlaiseen käyttäytymiseen, jota ohjataan normein ja käskyin. Sotilasyhteisöä leimaa kuri ja vallankäyttö, joihin sosiaalistuminen alkaa varusmieskoulutuksessa. Aloitteensa opinnot Maanpuolustuskorkeakoulussa upseeriopiskelija on jo omaksunut sotilasyhteisön toimintatapoja ja luonut siten pohjaa alkavaan upseerikasvatukseen. Lisäksi kotikasvatuksen merkitys on näyttäytynyt useissa tutkimuksissa (ks. esim. Sinkko, 2013) merkittävänä upseerikasvatuksen kannalta.

Normien ja säädösten noudattaminen leimaa opiskelua Maanpuolustuskorkeakoulussa ja koskee myös toimimista Puolustusvoimien palveluksessa. Normit on usein liitetty tehokkaaseen toimintaan ja isojen massojen järjestämiseen ja hallintaan. Ne ovat joko suoria käskyjä tai piileviä oletuksia siitä, miten tilanteessa kuuluu toimia. Sotilasorganisaatiossa normit ovat hyvin esillä ja kaikkien tiedossa, mutta myös epäsuoria käyttäytymismalleja välittyy organisaation toimijoille. (Harinen, 2011.) Esimerkiksi yleinen palvelusohjesääntö (2017, 8–9) määrittää tarkasti sen, mitä sotilalta odotetaan ja mikä häntä velvoittaa. Sotilaan on noudatettava täsmällisesti annettuja määräyksiä ja käskyjä ja toimia muutenkin kunniallisella tavalla sekä palveltava isänmaata. Tavoitteena on sotilaallisen kurin omaksuminen ja toimiminen sen puitteissa.

Goffman (1997) on luonut *totaalisen yhteisön* käsitteen, joka ilmentää muusta yhteiskunnasta suljettua jonkin erillisen tahon johtamaa asumis- tai työpaikkaa. Totaaliseen yhteisöön liittyy Goffmanin mukaan ominaispiirteitä, jotka erottavat sen muunlaisista yhteisöistä. Ensinnäkin ne ovat eristettyjä muusta yhteiskunnasta ja toiminta on niissä tarkasti suunniteltua ja säänneltyä. Yksilöitä valvotaan ja jokaiselta odotetaan samanlaisia suorituksia ja heitä kohdellaan samalla tavalla. Kuri on voimakasta – yksilöitä velvoittavat erilaiset määräykset ja kiellot, joista poikkeaminen johtaa rangaistukseen. Vastaavasti hyvistä suorituksista seuraa jonkinlainen palkitseminen. Valvonta on hajautettu jokaisen yhteisön jäsenen velvollisuudeksi. Lisäksi totaalisissa yhteisöissä henkilökuntaa ja toimintaa ohjaavia tahoja on suhteellisen vähän ja alaisia monin verroin enemmän. Vuorovaikutus henkilökunnan ja alaisten välillä perustuu muodollisuuksiin ja valtasuhteet ovat selkeästi nähtävissä.

Goffman (1997) määrittelee totaalisen yhteisön erääksi piirteeksi uusien tulokkaiden sopeuttamisprosessin, niin kutsutun *minäntuhoamisprosessin*. Tällä hän tarkoittaa yhteisön uuden jäsenen opettamista yhteisön toimintatapoihin ja sääntöihin sekä tunnustautumista yhteisöön kuuluvaksi esimerkiksi samanlaisen pukeutumisen avulla. Prosessiin voi liittyä esimerkiksi seremonia tai vala, jossa tulokas lupautuu noudattamaan yhteisiä sääntöjä. Esimerkiksi Heinonen (1971) toteaa Goffmanin luettelemien piirteiden sopivan hyvin sotilasyhteisöön sen käsittäen kaikki totaaliin yhteisöihin kuuluvat ominaisuudet. Siten ne pätevät myös Maanpuolustuskorkeakoulun toimintaympäristöön, joka tosin on lievennetty muoto sotilasyhteisöstä verrattuna esimerkiksi varusmiespalvelukseen upseerikoulutuksen perustuessa vapaaehtoisuuteen ja sotilaskoulutuksen ohella myös tieteellisiin opintoihin.

Maanpuolustuskorkeakoulu on sotilasorganisaation osa, johon liittyy olennaisena osana muihinkin sotilasyhteisöihin kuuluvat, Goffmanin (1997) määrittelemät piirteet. Korkeakoulu sijaitsee suljetulla alueella ja opiskelijoita on suuri määrä verrattuna henkilökuntaan. Lisäksi opiskeluun kuuluu olennaisena osana perinteitä kunnioittavat tapahtumat ja seremoniat, kuten esimerkiksi ylentämistilaisuudet ja sarkajuhlat. Opiskelijat antavat opintojensa alussa kadettilupauksen, jossa he vannovat toimivansa isänmaan ja kansan puolesta sekä uhraavansa työnsä ja elämänsä isänmaalle sekä sitoutuvat upseerin arvomaailmaan. Kadettilupaus kokonaisuudessaan on seuraavanlainen:

Kadettilupun, sotilaan korkeimpien hyveiden, uskollisuuden ja miehuuden, kunnian ja toveruuden vertauskuvan edessä minä lupaan uhrata työni ja elämäni Isänmaalle. Kadettiaikanani ja sen jälkeen olkoon tunnukseni Suomen vapaus ja kansamme onni. Isien sankarimuisto säilyköön minulle pyhänä, ja sotilaan kunnia olkoon toimintani johtotähti. Ajatuksieni ja tekojeni kannustimet ja tavoitteet olkoot aina ylevät ja jalot. En karta työtä, en taistelua, en kärsimyksiä, en kuolemaa tämän lupauksen lunastamiseksi. Auttakoon Jumala minua olemaan kestävä kunnian tiellä. (Liene, 2000, 52.)

Kadettilupauksesta tulee esille upseeriuden luonne: tavoitteena on olla kunniallinen yhteisön jäsen ja toimia aina sitä hyödyttävällä tavalla. Varusmiespalveluksessa annettu sotilasvala sitoo upseeria jo ennestään – sotilasvalan myötä upseeri on lupautunut noudattamaan sotilasta velvoittavia lakeja ja säädöksiä, tottelemaan esimiehiä sekä toimimaan muutenkin ryhdikkäästi ja suorittamaan annetut tehtävät loppuun asti. Valat sitovat upseerin tiukasti osaksi sotilasyhteisöä ja sosiaalistavat tämän sen arvoihin. Oman maan ja kansan puolesta taisteleminen nähdään kunnia-asiana ja upseerilta edellytetään halua asettua siihen rooliin. Goffmanin (1997) esittelemä *minäntuhoamisprosessi* alkaakin jo varusmieskoulutuksessa, jossa sääntöjen kyseenalaistaminen ja kuriin alistumattomuus johtaa helposti ongelmiin. Varusmiehet otetaan yhteisön jäseniksi ja sosiaalistetaan sotilaskulttuuriin, johon kuuluu muun muassa hiusten leikkaaminen ja sääntöjen mukainen vaatetus. Palvelukseen astuessaan varusmies joutuu tottumaan uudenlaiseen, pakkoon perustuvaan ja näkyvään vallankäyttöön ja alistumaan sotilaskuriin (Halonen, 2007). Halonen (2007) esittää, että sotilasorganisaatiossa kuri on erityisesti sotilaskurin käsittämistä ja hyväksymistä. Kuri on näkyvää ja selkeää ja se perustuu pakollisuuteen.

Goffmanin teoreettiset ajatukset totaalisista yhteisöistä ja niihin liittyvistä periaatteista linkittyvät yhteen Foucault'n ajattelumalleihin kurista ja vallasta. Foucault (2000) on käsitellyt kuria laajasti ja esimerkkeinä täydellisestä kurinpidosta hän käyttää vankilan ja armeijan kontekstia. Foucault (2000) linjaa, että kuri on kokonaisvaltaista ja siihen opitaan alistumaan erilaisissa ihmisen ruumista ja mieltä kontrolloivassa toiminnassa. Esimerkiksi armeijassa yksilön ruumiiseen kohdistuu useita sääntöjä ja pakkoja, joiden noudattamatta jättämisestä seuraa sanktio. Järjestäytyminen riviin, asennot, marssiminen ja tietyssä järjestyksessä toimiminen edustavat kuria, johon yksilön on sopeuduttava täyttääkseen velvollisuutensa. Vallankäyttö ulottuu siten ihmiseen läpikotaisin ja velvoittaa toimimaan tietyllä tavalla. Ruumiiseen kohdistuva vallankäyttö edellyttää toiminnan valvomista ja toistuvia harjoituksia, joissa toiminnot, kuten esimerkiksi asennossa seisominen tai marssiminen sujuvat täydellisesti. Jotta kurinpito olisi tehokasta, on kontrolloinnin oltava pikkutarkkaa ja keskittyttävä hiomaan yksityiskohtia. Yksityiskohtiin kohdistuva kuri saa yllöksen ihmisestä, kun tällä ei enää olekaan valtaa omassa toiminnassaan vaan sen ehdot sanelee joku muu. (Foucault, 2000.) Esimerkiksi käsien asennot tai askelten pituudet marssissa ovat sotilastoiminnassa hyvin pitkälle kontrolloituja, mikä pureutuu yksityiskohtien hiontaan. Sotilas keskittyy toiminnassaan suoritukseen ja toimii niin kuin käsketään.

Kurin sosiaalinen luonne

Upseerikoulutukseen liittyvästä sotilaallisesta kurista puhutaan aineistossani monin eri tavoin. Kuri nähdään luonnollisena osana Maanpuolustuskorkeakoulun toimintaympäristöä, jolloin kuria ei tarvitse erityisesti miettiä. Kurin tarkoituksen ja perusteiden ymmärtäminen vaikuttaa tärkeältä kurin noudattamisen kannalta. Aineistosta on tulkittavissa käsitys, jonka mukaan käskyjä ei noudateta sokeasti, vaan niiden tarkoitus tiedostetaan ja toimitaan yhteisen tavoitteen vaatimalla tavalla.

H1: ...kaikki ollaan riippuvaisia toisistamme, että jos se yks lenkki siellä ei toimi just niinku pitää niin se kokonaisuus hajoaa sitten jossain vaiheessa. Niin sen takia se on täysin välttämätöntä, että on tällanen voisko sanoo kovempi kuri, koska sitte se toimintaympäristö mihin meidän kaikki toiminta tähtää, tai ainaki pitäis tähdätä, niin on sellanen kriisiaika millon ei ole aikaa

välttämättä keskustella asioista niin sen takia se pitää olla. Et se on edellytys sille, että se toiminta on riittävän tehokasta sitte tällais ääritilanteissa.

Kurinpitoa perustellaan tehokkaan toiminnan saavuttamiseen ja yhteiseen päämäärään eli turvallisuuden ylläpitämiseen vedoten. Kurin tarkoitus on sisäistetty ja sitä pidetään välttämättömänä sotilasorganisaation tavoitteiden toteutumisen kannalta. Kuriin suhtaudutaan neutraalisti, se ei ole pakottavaa tai omaa toimintaa häiritsevästi rajoittavaa. Esimerkiksi Halonen (2007) on esittänyt kurin hyväksymisen ja sen periaatteiden ymmärtämisen tärkeäksi sotilasyhteisön toiminnan kannalta. Aineistossa puhutaan valinnasta, jonka opiskelija tekee hakeutuessaan upseerikoulutukseen. Valitessaan sotatieteelliset opinnot opiskelija hyväksyy myös sotilasyhteisön toimintaperiaatteet, joihin kuri on sisäänrakennettuna. Siten sääntöjä ei voida pitää pakkona – toimija itse valitsee niiden noudattamisen. Opiskelijat sanovat tottuneensa kuriin jo esimerkiksi armeijan ajoilta, jolloin se ei tule kenellekään yllätyksenä. Kuri ei rajoita, *jos oman toiminnan vaan suhteuttaa siihen*. Esimerkiksi ruokailuajat tai oppituntiaikataulut ovat selkeät ja niistä ei poiketa. Tämä tuo opiskeluun ja kaikkeen toimintaan rytmiä ja tehokkuutta.

Aineistossa erotellaan tärkeät säännöt, joissa korostuu erityisesti oma ja muiden turvallisuus vähemmän tärkeistä, esimerkiksi vaatetukseen liittyvistä säännöistä. Kuitenkin kaikkia sääntöjä olisi hyvä noudattaa, vaikka omasta mukavuudesta joutuisi vähän tinkimään. Tämä voidaan tulkita tietynlaiseksi ammattiympäryydeksi – asiat tehdään oikealla tavalla valvonnasta riippumatta. Sääntöjen noudattaminen on sotilaan omalla vastuulla. Niistä poikkeamisesta ei automaattisesti seuraa minkäänlaista sanktiota. Säännöistä poikkeaminen ja siitä huomautuksen saaminen on kuitenkin *kiusallista ja noloa*. Lisäksi se haittaa omaa asemaa sotilasyhteisössä, jossa sosiaaliset suhteet ovat analyysini perusteella tärkeitä. Sosiaalisten suhteiden merkitys korostuu, kun upseeriopiskelijat puhuvat opiskelustaan, uralla etenemisestä ja sotilaallisesta ympäristöstä. Hyvän maineen rakentamisesta pidetään opintojen keskeisenä tavoitteena. Kuriin sopeutuminen tarkoittaa siten taitoa noudattaa yhteisiä sääntöjä niin, että henkilö tunnetaan *hyvänä tyyppinä*.

H5: Et se, noihin sääntöihin ja tähän jos mennään, pitää ymmärtää et tässä firmassa aika paljon kaikki perustuu ennemmin sosiaalisiin suhteisiin ja siihen minkälaisena tyyppinä sut tunnetaan, vähän niinku työmaailmassa

muutenkin. Nii jos sul on hyvä maine, sä oot hyvä tyyppinä, nii yleensä myös sun tehtävät ja kaikki tämmöset asiat edistyy. Niin tommoset pienet asiat, kusä oot niin sanotusti nuori, ja aika uus täällä piireissä niin niitä ei kannata rupee liikaa kyseenalaistaa koska sä maalaat ittes. Ja jos sä maalaat nuorena ittes niin siinä vaiheessa myöhemmin loppu-uralla sut muistetaan joko negatiivisesti tai jos sä oot tehny asiat hyvin niin positiivisesti. Et sut sit loppu-uran niin sanotusti muistetaan hyvänä tyyppinä ja siit on etuu.

Kuten katkelmasta ilmenee, sosiaalisten suhteiden tärkeys ei ole vain sotilasorganisaatiolle ominainen piirre. Työelämässä yksilö joutuu mukautumaan tiettyihin sääntöihin edetäkseen urallaan. Maine on tärkeä uralla etenemisen kannalta ja siihen liittyy analyysini perusteella erityisesti sääntöjen noudattaminen ja niiden kyseenalaistamattomuus. *Itsensä maalaamisesta* negatiivisessa mielessä on haittaa myöhemmällä uralla ja hankalan ihmisen leimasta on vaikeaa irrottautua. On ajateltavissa, että sanktio sääntöjen kyseenalaistamisesta on erityisesti oman maineen vahingoittuminen. Siten siitä on todellista haittaa oman uran kannalta. Tässä mielessä Foucault'n (2000) esittämä idea rangaistuksesta siis ei näy konkreettisesti, vaan se perustuu ennen kaikkea henkilön sosiaaliseen asemaan.

Aineistostani on tulkittavissa käsitys, jossa kuriin on suhtauduttava pitämällä tietynlainen *pilke silmäkulmassa*. Se tarkoittaa, että sääntöihin suhtaudutaan niiden arvoisella vakavuudella ja niitä noudatetaan *yhteisen ja oman edun* vuoksi pitäen kuitenkin mielessä tärkeät ja vähemmän tärkeät säännöt. Vaikka jotkut säännöt tuntuvat hölmöiltä eikä niillä ole itselle henkilökohtaista merkitystä, niitä noudatetaan käsittäen ne sotilastoimintaan olennaisesti liittyvinä tekijöinä. Kuriin ja hierarkiaan perustuvaan opiskeluympäristöön on sopeuduttu hyvin, vaikka välillä säännöt tai arvoasteikot tuntuvat hidastavan tai vaikeuttavan toimintaa.

H3: Mut tottakai on semmosia tilanteita, et ollaan jossain esimerkiks vaikka metsässä ja just et on joku nätti kesäpäivä ja olis tosi kiva olla ilman lippistä tai jotain näin. Nii tottakai ne on niitä hetkiä kun joutuu silleen, no hohhoijaa pakko laittaa tää lätsä päähän et tästä ei tuu sanomista. Et tolla lailla tulee tilanteita et joutuu miettimään että... Et voi olla ihan sillä lailla miten haluais koska jotkut säännöt tai ohjeet vähän niinku pakottavat sut toimimaan jollain tavalla. Semmosissa tilanteissa on et no laitetaan nyt lakki päähän. Tai ei

vaikka saa vetää jotain hihoja ylös tai näin et semmosissa tilanteissa joutuu aina et no eipä tehäkään sillä tavalla koska ei saa tehdä.

Kuri tulee näkyväksi erityisesti silloin, kun automaattista toimintaa joutuukin miettimään. Hattua ei voi ottaa pois päästä, vaikka olisi kuinka kuuma kesäpäivä. Tällaisia sääntöjä noudatetaan, *ettei tule sanomista*. Pienemmistä rikkeistä saa vain *pahaa katsetta* tai huomautuksen, joilta kuitenkin halutaan välttyä. Foucault'n (2000) teoreettisten ajatusten perusteella kuri on usein näkymätöntä ja se muokkaa ihmisen toimintaa automaattiseksi. Kun automaatioon tulee särö ja omaa toimintaa joutuukin miettimään, kurin vaikutukset tulevat näkyviin. Omalle impulssille ei voi täysin antautua, mikä nostetaan aineistossa esille. Opiskeluaikana onkin tarkoitus harjoitella toimimaan käskettynä. Esimerkiksi kriisitilanteessa pitää pystyä toimimaan niin kuin on ennalta harjoiteltu.

Kurilla on aina tarkoituksensa. Analyysini perusteella turhien sääntöjen ajatellaan joissain tilanteissa rajoittavan yksilön omaa ajattelua. Sotilastoiminnan tehtäväksi määritellään yleinen turvallisuus ja sotilaiden mahdollisimman hyvä suorituskyky, jolloin kysymykseksi nousee esimerkiksi erityisten varusteiden käyttö tietyissä harjoituksissa. Jokaiseen tehtävään on määrätty samat varusteet kaikille eikä niistä poiketa, vaikka upseeriopiskelijalla olisi käytössään yleisesti hyväksytty ja omaa suoritusta parantava varuste. Aineistossa tällainen esimerkki tuli esiin kuriin liittyvistä asioista puhuttaessa.

H1: Se on jopa sitä meidän ydinbisnestä ajatellen typerää ja se jopa... Sillä on mun mielestä sellanen vaikutus et jos kielletään nyt vaikka sellanen et ihmiset saisivat miettiä että mitä varustetta käytän, jotta minä olisin parempi niin sehän vaan aktivois sitä ihmisten ajattelumallia, että ne koko ajan miettis miten asioita vois tehdä paremmin. Mut sit jos sanotaan et ei teette näin koska näin tehdään, niin on silleen aha selvä omaksun tämän ajattelumallin että teen näin koska muutkin tekevät enkä ajattele sen enempää, se on aivan typerää.

Kuri tähtää Goffmanin (1997) mukaan joukon samanlaistamiseen ja yksilön minän pois pyyhkimiseen. Sotilaallinen toiminta perustuu usein yhteistyöhön ja joukon voimaan, jolloin yksilö ei voi aina toteuttaa omia näkemyksiään. Edellisessä katkelmassa kyseenalaistuu turhana pidetyt säännöt, joilla voi olla omia ajattelumalleja tukahduttava vaikutus. Toisaalta näitä pidetään hyvin pieninä asioina, mutta kuitenkin

huomionarvoisina. Kurin merkitys ymmärretään ja sille haetaan perusteluita. Perustelujen riittämättömyys aiheuttaa ristiriitaisuutta ja turhautumista. Mutanen ja Värri (2013) esittävät, että upseerikoulutuksen kurinalaisuus ei voi perustua mekaaniseen suorittamiseen ja sokeaan käskyjen noudattamiseen. Kuten kaikkeen koulutukseen, myös upseerikoulutukseen liittyy heidän mukaansa kasvatustehtävä. Kasvatuksen ja kurin tulisi kulkea rinnakkain, jolloin upseereista kasvaa vastuullisia ja sivistyneitä oman alansa asiantuntijoita. Upseerikoulutus valmistaa opiskelijat sotilaallisiin tehtäviin, joissa luovaa ajattelua tarvitaan entistä enemmän. Haastatellut opiskelijat tuovat esiin oman ajattelun tärkeyden, mutta se on tehtävä organisaation sallimissa rajoissa. Opiskeluaikana sääntöjen ajatellaan olevan rajoittavampia kuin myöhemmässä työelämässä.

Kuri muotoutuu ympäristön vaatimusten mukaisesti – esimerkiksi koulussa ja vankilassa vallitsee erilainen kurikäsitys. Lisäksi sen voi ajatella liittyvän yhteiskunnassa kulloinkin vallitsevaan ajanjaksoon ja siihen kytkeytyviin ideoihin ja ajatuksiin. Aineistossani nostetaan esiin kurin muuttuva luonne. Väärästä teosta ei aina välttämättä seuraa rangaistusta, vaan asioista keskustellaan enemmän ja vedotaan olosuhteisiin tai yksilön oikeuksiin. Kurinpitäjällä, oli se sitten sotilasjohtaja, koulun opettaja, poliisi tai lapsen vanhempi, ei ole loputtomasti mahdollisuuksia rangaista väärästä teosta. Opiskelijat pohtivat nykyisen armeijan kurinpitomahdollisuuksia ja peilaavat sitä muuttuneisiin toimintamalleihin.

H1: ...ei oo mitään mahdollisuutta oikeen enää pistää ihmisiä ruotuun sitten tai ikään kun tehdä mitään, tää on vähän niinku semmonen tasapainoilu, joka heijastaa sitä yhteiskunnan tilaa. Että ollaan vähä niinku voisko sanoa aseettomia sitten sen edessä siinä kohdassa kun pitäis niinku sitte saada se... Ihmiset sillä lailla linjaan ja varsinkin se tuntus hölmöltä täällä jos ei siihen oo mahdollisuutta, koska se voi pahimmillaan tarkoittaa sitä et jos joku ei tee asioita niinku pitää nii on jonku henki vaarassa.

Kuria on ylläpidettävä uusien keinoin ja tasapainoitettava uusien ja vanhojen toimintamallien välillä. Myös esimerkiksi koulussa opettajan auktoriteetti ei ole niin vahva kuin se joskus on ollut. Oppilailta on oikeuksia ja mahdollisuus kyseenalaistaa kuria. Voidaan kuitenkin miettiä, missä kuri on paikallaan ja tarkoituksenmukaista ja missä se ei välttämättä ole paras tai soveltuvin tapa hallita. Kuri on erilaista kontekstista riippuen. Koulussa ja muualla yhteiskunnassa kurin on tarkoitus opettaa kansalaiselle

oikeana pidetyt tavat toimia, jotka voivat vaihdella tilanteesta ja olosuhteista riippuen. Sotilasympäristössä toimintatavat ovat yksiselitteisiä ja usein kyseenalaistamattomia jo turvallisuuden takia. Lisäksi kriisitilanteet ja tehokkaan toiminnan aikaansaaminen vaativat toimivan käskyketjun ja yksilöiltä taitoa toimia sen puitteissa.

Itsekuri on sotilaan taito

Foucault (2000) esittää kurinpitämisen ja vallankäytön mekanismien olevan hienojakoisia. Niiden muuntaminen yksilön itsekontrolliksi vaatii erityisiä keinoja ja puitteita. Kuten Goffman, myös Foucault pitää kurinpidon kannalta keskeisenä eristyneisyyttä muusta maailmasta. Eristyneisyys auttaa keskittymään ja pitämään järjestystä yllä. Tämä ei kuitenkaan riitä, vaan eristyneisyyden lisäksi ihmisten henkilökohtaisen tilan rajaaminen ja kontrollointi ovat keinoja saada yksilö täydelliseen valvontaan (Foucault, 2000). Yksilöt siis eristetään muista jakamalla heidät omiin tiloihinsa, joissa heidän vastuullaan on pitää oma paikka järjestyksessä. Maanpuolustuskorkeakoulussa ja yleisesti sotilasyhteisöissä pidetään lukua läsnä- ja poissaolevista. Kaikilta odotetaan täsmällisyyttä ja tavoitettavissa olemista. Tällä estetään yksilöiden katoaminen massaansa – yksilöiden on oltava ryhmässään erillään, jotta heitä voidaan valvoa (Foucault, 2000).

Jakaminen tiloihin tai *ruutuihin* Foucault'n termiä käyttäen edistää myös yksilöiden järjestämistä riveihin ja jonoihin esimerkiksi heidän saavutustensa perusteella. Jokaisesta yksilöstä kerätään tietoja, kuten erilaisia testituloksia, joista muodostetaan taulukoita. Yksilöillä on oma paikkansa näissä taulukoissa ja ne elävät uusia arviointeja suorittaessa. Tämä on erityisen näkyvää Maanpuolustuskorkeakoulussa, sillä paremmuusjonot ovat tärkeä mekanismi jakaa opiskelijat eri tehtäviin. Arvostelujen perusteella voidaan tehdä opintoihin liittyviä valintoja, kuten aselaji- tai opintosuuntavalintoja ja ne antavan perusteet opiskeluoikeuden menettämiseen tai opintojen jatkamiseen (Yleinen opinto-opas, 2017). Väliarvosteluja tehdään opintojen eri vaiheissa ja esimerkiksi jako kandidaatin ja maisterin tutkinnon välisen ajan työtehtäviin toteutetaan väliarvostelun perusteella (Sotatieteiden kandidaatin opinto-opas, 2017).

Jokainen opiskelija tietää paikkansa paremmuusjonossa ja voi parantaa asemaansa siinä suoriutumalla annetuista tehtävistä mahdollisimman hyvin. Tällainen valintamenettely on

hyvin suoraviivaista ja se perustuu palkitsemisjärjestelmään – hyvästä opintomenestyksestä seuraa hyvä työtehtävä. Lisäksi se asettaa opiskelulle tavoitteet, joihin pyrkimällä yksilöt toimivat tehokkaasti ja käskyjen mukaan. Heikosta opintomenestyksestä voi seurata esimerkiksi opinto-oikeuden keskeyttäminen. Maanpuolustuskorkeakoulun opinto-oppaan yleisessä osassa (2017) esitetään, että opiskelijan opinnot voidaan keskeyttää, mikäli hän ei saavuta vaadittua tasoa ja kehittymistä opiskelussaan. Päävastuu opintojen suorittamisessa on opiskelijalla itsellään, mutta opintojen etenemistä valvotaan aktiivisesti. Opiskelijan tehtävä on siis asettua vaadittuihin tavoitteisiin, mutta sen epäonnistuessa hänet pakotetaan asettumaan niihin sanktion uhalla.

Aineiston analyysin perusteella itsekurin merkitys tiedostetaan opinnoissa ja niissä menestymisessä. Paremmuusjärjestysmenettelystä puhutaan sopivana tapana kannustaa hyviin opintosuorituksiin ja sillä tehdään näkyväksi suoritusten ja uratavoitteiden välinen yhteys.

H1: Mutta varsinkin opintojen suhteen niin kyl siin [itsekurissa] on pakko myös kehittyä koska siinä vaiheessa sitten, että täällä ei sit saa niin montaa kertaa anteeksi siinä mielessä et jos ei jotain tee niin sit se on niin että... Et niin, no uusintaan menee, saat korkeintaan ykkösen ja se vaikuttaa konkreettisesti siihen tulevaisuuteen ja pahimmillaan lennät koulusta pihalle. Nii eihän tämmöstä muualla tapahdu et et kyllä se väkisinkin siihen kasvaa et jos ei oo aikasemmin ihan niin joutunu miettimään.

Huono opintomenestys liitetään huonolaatuiseen itsekuriin. Opiskelu vaatii kurinalaista suorittamista ja ahkeraa työntekoa. Huonojen suoritusten seurauksista ollaan hyvin tietoisia. Menestyminen tai heikosti pärjääminen on yksilön oma valinta, koska kaikki ovat selvillä opiskelujärjestelmän periaatteista ja mitä yksilöltä vaaditaan. Kuten Foucault (2000) on asian ilmaissut, yksilöt valvovat itse itseään kurin sisäistyessä yksilön toimintaan. Opinnoissa suoriutuminen perustuu vapaaehtoisuuteen, vaikka toisaalta sille on asetettu raamit, joiden puitteissa yksilö joutuu toimimaan.

Husa (2012) on tulkinnut Foucault'n valtakäsityksiä kasvatuksen kontekstissa ja esittänyt, että armeijan ja vankilan ohella kurinpitovaltaa edustaa myös koulu. Myös koulussa toiminta on ohjattua ja valvottua ja epätoivotusta käyttäytymisestä seuraa

rangaistus. Kouluympäristössä oppilasta valvotaan ja arvioidaan koko ajan, ja oppilas oppii alistumaan valtaan ja kuriin. Valvonta on perinpohjaista – se alkaa ruumiista ja päättyy yksilön tiedostamattomaan ja mielensisäiseen itsesäätelyyn. Koulukasvatukseen liittyy Husan (2012) mukaan ihanteellisen oppilaan malli, joka on tunnollinen, ahkera ja rationaalinen. Tästä normista poikkeaminen aiheuttaa ongelman, joka pyritään kitkemään kasvatuksen ja jatkuvan arvioinnin avulla. Arvostelusta on tullut yleisesti hyväksyty tapa kasvattaa hyödyllisiä, tehokkaita ja yhteiskunnan sääntöjä noudattavia kansalaisia.

Foucault (2000) toteaa valvonnan olevan tehokasta silloin, kun se on näkymätöntä eikä yksilö tiedä tarkalleen, milloin hän on valvonnan kohteena. Valta toimii koneen lailla ja on hajautettuna ympäristöön ja toimijoihin. Kuri sisäistyy ihmisen itsekontrolliksi, kun hän aluksi toimii käskyjen ja sääntöjen mukaisesti ulkopuolelta ohjattuna ja nämä toimintatavat opittuaan toimii siten myös tilanteissa, joissa häntä ei valvota. Foucault käyttää vallan ja kurin sisäistymisen esimerkkinä *Panopticonin* mallia. Panopticon on arkkitehtoninen vankilarakennelma, jossa valvonta on maksimaalista ja kuitenkin näkymätöntä. Kehämäisen rakennelman keskellä on valvontakoneisto, josta reuna-alueiden selkeä voidaan tarkkailla ja jonne ulkopuolelta ei näe. Yksilöä voidaan siis tarkkailla ilman, että hän on siitä tietoinen. Tällä tavoin saadaan ihminen tulemaan hyvin tietoiseksi omasta toiminnastaan ja toimimaan vaaditulla tavalla. Vähitellen ulkopuolinen kontrolli muuttuu itsekontrolliksi. (Foucault, 2000.) Valta automatisoituu ja epäyksilöllistyy, sillä valvonnan tunne on jatkuvaa ja kohdistuu kaikkiin tasapuolisesti. Panoptinen valta näyttyy erityisesti vankiloissa ja sotilasympäristössä, mutta myös muualla yhteiskunnan rakenteissa.

Haastattelemani upseeriopiskelijat kertovat noudattavansa sääntöjä usein silloinkin, kun kukaan ei ole näkemässä. He liittävät yhteen tietynlaisen ammattitilpeuden ja itsekurin. Opiskelijat pitävät esimerkiksi omiin opiskelukavereihin kohdistuvaa valvontaa koskevia kysymyksiä jopa turhina. Valvontaa ei tarvita, kun itsekuri on jo sisäistynyt osaksi jokaisen sotilasyhteisön jäsentä. Sääntöjen rikkominen loukkaa analyysini perusteella upseerin ammattitilpeyttä.

H5: Sinänsä pitäis olla se itsekuri taas semmonen että, se ammattitilpeys semmonen et sä teet ne asiat, valvo sua tai ei, koska sit taas se että jos joku valvoo sua nii sit mä teen tosi hyvin, mut sit ku joku valvova silmä katoo nii voi rupee valehtelee, ni se taas ei kannu pitkälle.

Itsekuri liittyy ennen kaikkea omaan haluun suoriutua tehtävistä moitteettomasti ja kunnialla. Voidaan ajatella, että itsekuri vaatii yksilöltä tahtoa ottaa kuri osaksi omaa ajattelua ilman, että valvonta ja vallankäyttö tulee ulkopuolelta. Foucault (2000) on tuonut esiin, että itsekontrolli syntyy ulkopuolisten kurin mekanismien sisäistyessä osaksi ihmisen toimintaa. Tämä voi tapahtua pakon keinoin, mutta tässä aineistossa kurin noudattaminen nähdään tavoittelemisen arvoisena kunnian asiana. Toisin sanoen yksilön ei tulisi ajatella noudattavansa jonkun muun tahtoa totelessaan sääntöjä, vaan toiminnan tulee perustua henkilön omiin perusteluihin ja haluun toimia vaaditulla tavalla.

Kurista puhutaan luonnollisena osana sotilasympäristöä ja valvonnasta neutraalina. Kuria pidetään luottamuksena siihen, että kaikki toimivat oikealla tavalla. Silloin erityistä valvontaa ei tarvita. Sotilasorganisaation jäseneksi tullessaan jokaiselta odotetaan itsekurin kehittymistä sellaiseksi, ettei tämän toimintaan tarvitse erityisesti puuttua. Foucault'a (2000) mukaillen on mahdollista sanoa kurin sisäistyneen opiskelijoihin jo armeijassa, jossa valvonta on näkyvämpää. Upseerikoulutuksessa siihen ei tarvitse enää kiinnittää huomiota, kun kaikilta lähtökohtaisesti odotetaan hyvää itsekuria. Maanpuolustuskorkeakoulussa kuri onkin analyysini perusteella usein itsekuria. Itsekuri on sotilaan taito, jota voi ja pitää harjoitella. Valvonta kohdistuu lähinnä itseen ja omaan toimintaan. Opiskelijat eivät ajattele olevansa muiden jatkuvan valvonnan alaisina vaan pikemminkin niin, että jokainen on vastuussa omasta tekemisestään. Toiminnan taustalla vaikuttaa vahva itsekuri, jolla toimintaa säädellään.

H2: Eihän sitä loppujen lopuks kukaan valvo silleen et ei se tuu ulkopuolelta vaa se tulee sisäpuolelta. Et kyl sä ihan loppujen lopuks olet itse viime kädessä vastuussa siitä, että sä teet asiat niinku ne kuuluu tehdä. Ja mun mielestä pitäis hyväksyä myös se, että tässä ammatissa sun pitää tehdä ne asiat niinku ne kuuluu tehdä valvo sitä joku tai ei, koska siihen on kumminkin kaikilla luottamus et sä hoidat ne asiat niinku ne kuuluu hoitaa. Siihen tää koko järjestelmä perustuu et voidaan luottaa ihmisiin et ne tekee asiat niinku ne kuuluu tehdä. Nii et se kuka sitä valvoo - no ei kukaan pysty valvomaan kaikkea vaan se on ihan oikeesti jokaisen ihmisen oma vastuu et ne tekee ne asiat niinku ne pitää.

Itsekuri on oletusarvona sotilaallisessa toiminnassa. Se on mainittuna yleisessä palvelusohjesäännössä (2017, 8), johon on listattu sotilaan asemaan liittyvät edellytykset. Siten sen on sisäänrakennettuna sotilasyhteisössä. Kurin tavoitella katsotaan täytetyksi ohjesäännön mukaan silloin, kun yksilön toiminta perustuu riittävään itsekuriin ja tahtoon suorittaa annetut tehtävät yhdessä muun joukon kanssa. Aineistossani itsekuria pidetään itsestäänselvyytenä ja sotilaan taitona. Luottamus näyttäytyy avainasiana sotilaallisen toiminnan toteutumisen kannalta. Sotilaan ammatti vaatii vastuun kantamista ja sitä odotetaan kaikilta. Valvonnasta puhutaan siten, että upseeriopiskelijat eivät ajattele olevansa erityisen valvonnan kohteena. Foucault'n (2000) ajatuksia mukailien valvonta katoaa näkymättömiin ja sisäistyy itsekontrolliksi. Ulkopuolelta annetut käskyt ja säädökset ovat tulleet tutuksi jo armeijasta, jolloin upseerikoulutuksessa niihin ei tarvitse kiinnittää huomiota. Sotilaallinen kuriin perustuva toiminta on automatisoitunutta: *vähä niinku söisin haarukalla ja veitsellä*. Armeijasta puhutaan vaiheena omaksua sotilaallisen kurin periaatteet. Armeijassa sisäistynyt kuri ei vaadi enää myöhemmin upseerikoulutuksessa ulkopuolista valvontaa. Valvonta kohdistuu lähinnä omaan toimintaan, mutta haastatellut opiskelijat puhuvat myös ryhmän tai kurssin keskinäisestä kurista.

Upseeriopiskelijat eivät analyysini perusteella varsinaisesti valvo toisiaan, mutta pitävät huolen ryhmänsä toiminnasta ja tehtävien oikeanlaisesta suorittamisesta. Tärkeää on se, että ryhmän jäseniin voi luottaa. Merkittävää on myös asioiden hoitaminen ryhmän sisällä niin, että *siihen ei tarvii opettajan tai kenenkään puuttua*. Yhtäältä puhutaan itsekurin merkityksestä, toisaalta myös auktoriteeteilla on oma osuutensa sääntöjen noudattamisessa.

H4: Mutta eihän se yksin tee et se on sellasta itsekurii. Myös että sitten kun on joukkue ja ryhmä ja sisäistä kurii, et jos joku ei toimi niin kyl sit kaverit potkii. Sehän siinä on se pääasia et jos joku ei toimi tuol kerroksees niin sitä ei ainakaan tuoda vanhempien upseerien näkyville. Sinänsä et ei voi käyttäytyy niinku miten sattuu täällä tai muuallakaan.

Kuri ei ole aina pelkkää itsekuria. Vaikka toisten toimintaa ei aktiivisesti valvota, epäkohtiin puututaan ryhmän kesken. Ryhmän sisäinen kuri käsitetään yhteisen hyvän edistämiseksi ja siihen liitetään ajatus toisten auttamisesta. Esimerkiksi vääränlaisesta vaatetuksesta saatetaan huomauttaa kaverille, jolloin tämä välttyy vanhemman upseerin

tai kurssinjohtajan huomautukselta. Auktoriteetit nousevat esiin upseeriopiskelijoiden puheessa erityisesti silloin, kun he puhuvat ryhmän keskinäisestä kurista. Ryhmän sisäinen luottamus ei kärsi, kun *kukaan ei vasikoi mistään ketään*. Upseerikoulutuksessa ryhmän merkitys on aivan erityinen ja koulutuksessa muodostuvat ihmissuhteet kestävät läpi elämän. Ryhmän keskinäisen luottamuksen saavuttaminen asetetaan tärkeäksi tavoitteeksi eikä sitä haluta rikkoa turhaan. Jos asiat eivät toimi, ne ratkaistaan ryhmän kesken. Vain äärimmäisissä tapauksissa vedotaan esimiehiin. Korkeamman tahon puuttuminen omaan tai ryhmän toimintaan käsitetään epätoivottuna ja siihen liitetään usein häpeä. Kurinalaisen toiminnan taustalla vaikuttavat siihen sisäänrakennetut oletukset oikeanlaisesta toiminnasta, kuten Foucault (2000) on esittänyt. Väärin tekemisestä seuraa sanktio, oli se sitten häpeä tai kirjallinen varoitus.

Kailaheimo ja Häyhä (2017) ovat tutkimuksessaan tuoneet esille upseeriopiskelijoiden käsityksiä mallikansalaisuudesta. Tutkimukseen osallistuneiden upseeriopiskelijoiden mielestä heiltä odotetaan esimerkillistä käytöstä, sivistyneisyyttä ja ryhdikkyyttä, mikä näyttäytyy velvollisuudentuntona yhteiskuntaa kohtaan. Tutkimuksessa upseeriopiskelijat liittivät upseeriuteen vahvuuden kestää kuria ja toisten määräysvallan omaan toimintaan, mikä esitettiin ”heikkoluonteisuuden” välttämisenä. Heikkoluonteisen ihmisen ei ajateltu pärjäävän sotilaan ammatissa, jossa hierarkia on luonnollista ja tasa-arvon ideaali ei välttämättä toteudu. Upseerikasvatus valmentaa upseereita johtamiseen, mutta myös johdettavana olemiseen ja mallikansalaisuuteen, mikä toteutetaan niin kurilla ja vallankäytöllä kuin sotilaille sopivan arvomaailman välittämisenä tuleville upseereille.

Aineistossani kuria pidetään olennaisena osana upseerikoulutusta. Opiskelun aikainen tiukempi kuri käsitetään vaiheeksi ennen työelämää, jossa kurin ajatellaan muuttuvan sallivammaksi. Upseeriopiskelijan on ansaittava paikkansa sotilasorganisaatiossa toimimalla kurin mukaisella tavalla. Sotilalta vaaditaan *henkistä kanttia* ja *luonteenlujuutta* kestää toistuvaa suorittamista. Siten kuka tahansa ei pärjää upseerin ammatissa – se vaatii halua toimia sotilaallisessa ympäristössä ja asettua sen vaatimuksiin. Kuria sietämätön ihminen tuskin hakeutuukaan sotilasalalle. Kurin sietäminen liitetään myös ihmisluonteeseen. Itsekurin todetaan olevan läsnä myös saaren ulkopuolella: *ei sitä voi muuttaa ihan täysin jos sä meet vaikka mihinkä vaan*. Itsekuri on lähtökohtaisesti hyvällä tasolla yksilön hakeutuessa upseerikoulutukseen, mutta sen tietoinen kehittäminen on opintojen aikainen tärkeä tavoite.

Sotilaan ammatti vaatii sitoutumista tietynlaiseen ajattelumalliin ja arvomaailmaan. Upseerin ei tarvitse olla vapaa-ajallaankin suoraselkäinen ja kaikkia sääntöjä noudattava kunniallinen kansalainen, mutta ammatinkuva ei pyyhkiydy poiskaan. Upseerikasvatus ja vahvan siteen luominen upseerin ammattiin opinnoissa ei voi olla vaikuttamatta opiskelijan toimintaan ja ajatteluun. On kuitenkin huomioitava, että ajattelumalli upseerin uralle hakeutuvalla opiskelijalla on jo lähtökohtaisesti samankaltainen – ihminen hakeutuu samankaltaisten ihmisten seuraan. Sotilaan ammatinkuva pitää sisällään erityisiä vaatimuksia tavasta olla ja toimia, mikä tehdään näkyväksi haastateltavien puhuessa siviilielämän ja sotilaselämän välisestä erottelusta.

H4: Ripustaa takin naulaan nii vähän selkäranka notkistuu et sit taas laittaa nämä vaatteet päälle nii kyl se vähä tuo sit ryhtiä.

Sotilaan vaatteet symboloivat suoraa selkää ja sotilaan taitoihin liitettyä kurinalaisuutta. Univormu on siis jotain, jonka pukiessaan kadetti kytkeytyy sotilasmaailmaan ja sen sisällään pitämiin arvoihin ja aatteisiin. Tämä linjautuu Foucault'n (2000) ajatuksiin kurin muotoutumisesta yksilön sisäistyneeksi tavaksi toimia tietyssä ympäristössä. Upseerius ei kuitenkaan ole päälle liimattua, vaan se muokkautuu sekä kadetin omista lähtökohdista käsin että tämän käydessä läpi upseerikoulutuksen erityisine kasvatustavoitteineen. Aineistossani puhutaan myös siitä, kuinka *ajatusmaailma helposti menee tän paikan ympärille, et pitää muistaa et on myös saaren ulkopuoli ja siviilielämä*. Sotilasmaailma on monelta osin siviilielämästä poikkeava. Haastattelemani opiskelijat esittävätkin, että on tärkeää myös levähtää välillä ja tehdä ero eri maailmojen välille.

5. Miksi Maanpuolustuskorkeakoulu?

Olen tutkielmassani kiinnostunut myös sotilasalan valinneiden opiskelijoiden opiskeluun suhtautumisesta. Tarkoituksena on tuottaa ymmärrystä siitä, mikä upseeriopiskelijoita motivoi ja miksi he ovat valinneet Maanpuolustuskorkeakoulun. Olen lähestynyt näitä kysymyksiä linkittämällä ne opiskelumotivaation käsitteeseen.

Motivaatio on moniulotteinen ilmiö, jota voidaan lähestyä useasta eri näkökulmasta. Motivaatioon liittyvät teoriat tai teoreettiset ideat keskittyvät esimerkiksi ihmisen tarpeisiin, tavoitteisiin tai arvoihin ja niihin liittyviin kytköksiin. Opiskeluun liittyvää motivaatiota on usein tutkittu *opiskeluorientaation* käsitteen avulla. Tutkimuksissa on pyritty ymmärtämään opiskelijan motivoitumista opiskeluun – mikä häntä ohjaa ja millä tavoin. Opiskeluorientaatio voidaan ymmärtää esimerkiksi sisäisenä motivoitumisena, jolloin opiskelu itsessään uuden oppimisen ja oman kehittymisen kautta motivoi opiskelijaa, tai opiskelulla pyritään saavuttamaan joitakin päämääriä, kuten esimerkiksi hyvä työpaikka tai muiden arvostus. Tällaisiin teoreettisiin lähtökohtiin perustuvissa tutkimuksissa motivaation tarkasteluun on kehitelty erilaisia mittareita, joiden avulla on luotu orientaatiotyyppejä kuvaamaan opiskelijan käyttämiä opiskelustrategioita ja motivaatioon vaikuttavia tekijöitä. Esimerkiksi Tuominen-Soini, Salmela-Aro ja Niemivirta (2010) ovat tutkimuksessaan pyrkineet kartoittamaan opiskelijoiden tavoiteorientaatioprofiileja ja niiden yhteyksiä opiskelijan opinnoissa suoriutumiseen ja hyvinvointiin.

Kyselytutkimusten ja empiiristen mittausten avulla on luotu mallinnuksia yleisistä orientaatiotaipumuksista, niiden eroista ja niiden välisistä yhteyksistä. Orientaatioprofiileja tarkastelemalla voidaan saada tietoa opiskeluun liittyvistä pyrkimyksistä ja niiden painottumisesta eri opiskelijoilla ja etsiä niiden yhteyksiä esimerkiksi opiskelun kuormittavuuteen (ks. esim. Tuominen-Soini ym., 2010). Maanpuolustuskorkeakoulussa opiskeluorientaatioita on tutkinut esimerkiksi Pulkka (2010). Hän muodosti opiskelijoista ryhmiä opiskeluun suhtautumisen perusteella. Kyselylomakkeiden avulla kartoitetut profiilit kuvastivat opiskelijoiden käsityksiä opiskelusta, oppimisesta ja niihin liittyvistä tekijöistä. Orientaatioita tutkimalla on pyritty selvittämään, mitkä tekijät saavat painoarvoa upseeriopiskelijoiden motivoitumisessa opiskeluun.

Opiskelumotivaatiota voidaan tarkastella myös yleisemmällä tasolla liittyen esimerkiksi opiskelijan asenteisiin ja opiskeluun suhtautumiseen. Lähestyn tutkielmassani opiskeluun liittyvää motivaatiota *yleisorientaation* käsitteellä. Käytän opiskeluun liittyvien orientaatioiden luokittelua ja kuvailua ennen kaikkea analyysin välineenä ja tulkintojen tukena. Olkinuora ja Mäkinen (1999) tarkoittavat yleistyneellä orientaatiotaipumuksella (*generalized orientation*) opiskelijan suhteellisen pysyvää ja henkilökohtaista koulutukseen liittyvää suuntautumistapaa. Opiskelija antaa opiskelulle merkityksiä ja

päämääriä, jotka ohjaavat tehtyjä valintoja ja suhteuttavat koulutuksen osaksi opiskelijan elämää (Latomaa, 2001).

Yleisorientaation käsitteellä on Mäkisen ja Olkinuoran (2002) mukaan mahdollista avata vastauksia kysymykseen ”miksi opiskelet?” tai ”mikä opiskelussa on parasta?” ja siten luoda yleiskuvaa opiskelijoiden opiskeluun liittämistä merkityksistä. Opiskeluun voidaan suhtautua esimerkiksi välttämättömyytenä tiettyä työuraa ajatellen tai opiskelu itsessään näyttäytyy opiskelijalle merkityksellisenä ja palkitsevana. Kyse on siten koulutukselle annetusta käyttö- ja vaihtoarvosta (Olkinuora & Mäkinen, 1999). Toisaalta koulutuksesta voi olla hyötyä sellaisenaan sen antaessa valmiuksia toimia elämän eri osa-alueilla, toisaalta se tuottaa vaihtoarvoa esimerkiksi työmarkkinoilla. Lonka, Olkinuora ja Mäkinen (2004) tuovat esiin yleisorientaatioiden *yleisen* luonteen: niiden avulla pyritään pääsemään esimerkiksi tilanteisista riippuvien motivaatiotekijöiden yläpuolelle ja tarkastelemaan opiskelun merkityksiä osana opiskelijan elämää. Heidän mukaansa voidaan myös kysyä, miten kulttuuri ja perhe ja esimerkiksi niihin kietoutuvat arvot ovat tekemisissä orientaatioiden muotoutumisessa ja juurissa.

Beaty, Gibbs ja Morgan (1997) esittävät, että opiskelijoita ei voida karkeasti tyypitellä orientaatioiden perusteella vaan kyse on aina pyrkimyksestä orientaatioiden luokittelun ja niiden kuvailuun. Toisin sanoen opiskeluorientaatio ei määrittele opiskelijaa tietynlaiseksi eivätkä orientaatiotyypit esiinny opiskelijalla puhtaana, vaan yleensä kyseessä on erilaisten suuntautumistapojen yhdistelmä. Yleisorientaatioita koskevien teoretisointien (esim. Olkinuora & Mäkinen, 1999) mukaan orientaatioita voidaan luokitella erilaisten ulottuvuuksien, kuten esimerkiksi sosiaalisten tai henkilökohtaisten tekijöiden perusteella ja niitä voidaan tarkoituksenmukaisesti kuvailla ja pyrkiä ymmärtämään niiden lähtökohtia. Teoreettisissa ideoissa on näkyvissä ajatus siitä, että orientaatiotaipumukset eivät esiinny sellaisenaan – opiskelijalla on useita orientaatioita, jotka voivat vaihdella kontekstista riippuen. Opiskeluorientaatioita voidaan kuitenkin perustellusti ryhmitellä ja kuvailla.

Yleisorientaatio opiskeluun on jokaisella opiskelijalla erilainen ja siihen vaikuttaa myös sellaiset tekijät, joista opiskelija itsekään ei välttämättä ole täysin tietoinen. Esimerkiksi vanhempien urapolun seuraaminen tai suvussa periytyvän ammatin valitseminen eivät välttämättä ole yksilön tietoisia valintoja, jotka kuitenkin voivat olla ohjaamassa koulutuspolkua ja opiskeluun motivoitumista. Perheen tuki ja suvun kunnian jatkaminen

antavat opiskelijalle syyn jaksaa opinnoissaan ja suorittaa tutkinto loppuun asti. Yleisorientaation käsite ei siten rajoitu koskemaan pelkästään tiedostettuja motivaatioon liittyviä tekijöitä tai opiskelustrategioita vaan se pyrkii ottamaan tarkastelun kohteeksi myös esimerkiksi kulttuurin ja yhteiskunnan asettamat reunaehdot. Keskittymällä vain esimerkiksi yksilötason orientoitumiseen ilman sosiokulttuuristen lähtökohtien huomioimista motivaatiosta jää helposti paljon tutkimatta (Lonka, Olkinuora & Mäkinen, 2004). Yleisiä opiskeluorientaatioita on tutkimuskirjallisuudessa tarkasteltu erilaisista näkökulmista ja jaotteluilla, eikä yhtä selkeää tapaa niiden tutkimiseen ole olemassa (Mäkinen & Olkinuora, 2002). Orientaatiot vaihtelevat kontekstista ja tutkimuksen kohteesta riippuen, joten olen pyrkinyt lähestymään aineistoa ilman selkeitä mallinnuksia tietyistä orientaatioista ja niiden luonteesta.

Kulttuuri ja yhteiskunta motivaatiotutkimuksessa

Motivaatiota on lähestytty myös kriittisestä näkökulmasta, joka perustuu ennen kaikkea ihmisen ja yhteiskunnan ja sitä ympäröivän kulttuurin väliseen suhteeseen ja valtaan. Perinteisinä pidettyjä ja länsimaalaiseen ajatteluun perustuvia, esimerkiksi sisäiseen ja ulkoiseen motivaatioon keskittyviä teorioita kohtaan on esitetty kritiikkiä, jossa motivaatio näyttäytyy haasteellisena ja moniulotteisempänä kuin sitä on yleisesti totuttu tarkastelemaan. Esimerkiksi Ahl (2008) tuo esiin Foucault'n teoreettisia ajatuksia mukailien motivaation käsitteen haasteellisuuden. Hänen mukaansa siihen kytkeytyy useita perustavanlaatuisia ongelmia, joiden tarkastelematta jättäminen antaa motivaatiosta kyseenalaistamattoman ja pintapuoleisen käsityksen. Motivaatioteorioissa oletetaan, että sellainen ilmiö kuin motivaatio on olemassa – ihmisellä joko on sitä tai ei ole ja sitä voidaan jollakin luotettavalla tavalla mitata. Lisäksi motivaation oletetaan aikaansaavan käyttäytymistä ja siten sekä motivaatioon että käyttäytymiseen pystytään jollakin tavalla vaikuttamaan. (Ahl, 2008.) Motivaatiota pidetään toisin sanoen ihmisen tiedostamana ja hänen tekemisiään ohjaavana sekä käyttäytymistä aiheuttavana tekijänä.

Motivaatio käsitetään usein mittauksilla todennettavaksi ilmiöksi, ja Ahl (2008) esittää Foucault'n (1972) teoreettisiin ideoihin nojaten mittauksen tapahtuvan usein ilman, että motivaation käsitteeseen ja sen ongelmallisuuteen sen enempää pureudutaan. Motivaatio yleensä operationalisoidaan muodostamalla väitteitä, jotka kuvastavat jotakin tiettyä motivationaalista tekijää ja joihin vastataan jollakin asteikolla. Esimerkiksi väite

”opiskelen saavuttaakseni vanhempieni arvostuksen” voisi mitata sitä, kuinka paljon yksilö tavoittelee opintojensa kautta muilta saatua arvostusta. Väitteistä muodostetaan muuttuja, jonka saama arvo kuvaa tekijän painottumista yksilön tai tutkimuskohteen motivaatiossa. Ongelmallista tämä on Ahlin (2008) mukaan siksi, että motivaatiotekijät tai mitattavat muuttujat ovat tutkijan muodostamia eivätkä ne siten ole olemassa ilman tutkijaa. Esimerkiksi opiskelijalle opiskelusta saatu arvostus voi olla sinänsä tärkeää, mutta se ei kuitenkaan ole opiskelun perimmäinen syy. Motivaatiotutkimuksen yhdeksi suurimmista ongelmista Ahl (2008) esittää siis sen tavan käsitellä syy-seuraussuhteita eli kysymksen siitä, mikä aiheuttaa käyttäytymisen ja mikä ihmisen tekoja ohjaa. Tuominen, Pulkka, Tapola ja Niemivirta (2017) kuitenkin esittävät, että esimerkiksi tavoiteorientaatioiden näkökulmasta motivaatiota tutkittaessa kyse ei ole motivaation määrän mittaamisesta vaan tavoitteiden laadusta eli niiden sisältöjen analysoimisesta. Motivaatioon kytkeytyvät tekijät liittyvät aina kontekstiinsa ja tilanteeseen ja ovat riippuvaisia yksilön henkilökohtaisista ominaisuuksista ja sosiaalisesta taustasta. Tämän perusteella motivaatiota ja siihen liitettyä käyttäytymistä ei ole aivan helppo tutkia.

Motivaation tutkiminen on haastavaa myös useiden muiden näkökulmien vuoksi. Ahl (2006) esittää, että motivaatiotutkimus keskittyy länsimaiseen ajatteluun ihmisestä individualistisena ja omia pyrkimyksiään toteuttavana yksilönä, jota eivät sido sosiaaliset suhteet ja yhteiskunnan arvot ja rakenteet. Ihminen on motivaatiotutkimuksissa rationaalinen toimija ja niin kulttuurisesti kuin rakenteellisesti marginaalissa (Ahl, 2006). Toisin sanoen motivaatiota tutkittaessa ei oteta tarpeeksi huomioon yhteiskunnan asettamia ehtoja ja arvoja. Esimerkiksi opiskelu voi näyttäytyä pakkona tai ainoana mahdollisena väylänä työelämään, jolloin motivaatio opiskeluun ei synny ihmisen tarpeesta oppia uusia asioita vaan on yhteiskunnan normeihin taipumista. Motivaation voi siten katsoa olevan myös ympäristö- ja kulttuuritekijöihin liittyvää, kuten Read (2017) toteaa.

Ihminen ei ole aina vapaa valitsemaan vapaasti, vaan sen toimintaa rajaavat esimerkiksi yhteiskunnan normit ja perinteet sekä myös perimä (Read, 2017). Yksilön tavoitteisiin ja niiden toteuttamiseen liittyvään motivaatioon vaikuttaa Readin (2017) mukaan jaetut ja yksilölliset ympäristötekijät yhdistettynä perinnöllisiin ominaisuuksiin. Esimerkiksi koko elämänsä sotilaiden suvussa viettänyt ja persoonallisuudenpiirteiltään ihanteellisen upseerin määritelmän täyttävä nuori motivoituu todennäköisesti upseeriksi opiskeluun eri

tavoin kuin sellainen, jolla ei ole kosketuspintaa sotilasuraan eikä ole luonteeltaankaan upseeriksi täysin sopiva. Toisella saattaa korostua ulkoapäin ohjautuvat paineet suojella suvun kunniaa, kun taas toisella halu todistaa oma paremmuutensa muihin näyttäytyy motivaatiota ylläpitävänä tekijänä. Motivaatio on kompleksinen ilmiö, joka voi saada muotonsa hyvin erilaisista lähtökohdista. Ahl (2006) toteaa, että motivaation tutkimisessa tulisi tarkastelun kohteeksi ottaa myös yhteiskunnan rakenteet ja kulttuuri, mikä toisi yksilökeskeiseen motivaatiotutkimukseen uusia ulottuvuuksia. Yksilöä ei voi tutkia irrallaan kulttuurista ja yhteiskunnallisista kytköksistä.

Tutkielmani lähtökohtana on, että yleisorientaatioiden avulla motivaatiota lähestyvät teoreettiset ajatukset yhdistettynä motivaatioteorioihin kohdistuvaan kritiikkiin ja sen olettamuksiin on mahdollista tarkastella erilaisia tapoja suhtautua opiskeluun Maanpuolustuskorkeakoulussa ja syitä valita upseerin ura. Olen käyttänyt yleisorientaatioita analyysin työkaluina, joilla olen jäsenellyt aineiston puhetta liittyen opiskeluun ja sen ulottuvuuksiin. Maanpuolustuskorkeakoulu on opiskeluympäristönä erityinen, mikä on syytä ottaa huomioon opiskelumotivaatiota tutkittaessa. Lisäksi kulttuurisiin odotuksiin ja suomalaisen yhteiskunnan sisällään pitämiin ajattelumalleihin tai rakenteisiin pureutuminen on antanut välineistöä tarkastella opiskelijoiden opiskelumotivaatiota yhteiskunnan reunaehdoissa jäämättä irralliseksi niistä.

Tavoite kirkkaana mielessä?

Haastattelemini upseeriopiskelijoiden tapa puhua opiskelusta on moniääninen, ja se pitää sisällään erilaisia lähtökohtia ja asennoitumisia. Aineistossa puhutaan upseeriopiskelusta erilaisten tavoitteiden tai omien kiinnostusten kautta, mutta siinä on kuultavissa myös opiskelijoiden elämään liittyvät kulttuuriset tekijät ja maailmankatsomukselliset asiat. Yleisorientaatioita kuvaileviksi karkeiksi teemoiksi olen muodostanut analyysini perusteella *opiskelun tavoitteellisena toimintana, opiskelun kutsumuksena, sosiaalisen orientaation ja opiskeluympäristöön liittyvän orientaation*. Orientaatiot ovat tyypittelyjä siitä, miten opiskeluun aineistossani suhtaudutaan eli miten siitä puhutaan ja millaisia merkityksiä sille annetaan. On huomioitavaa, että kaikki suhtautumistavat kietoutuvat moneltakin osin toisiinsa ja orientaatiot on luokiteltu analyysin välineiksi tulkitsemaan opiskeluun ja sen teemoihin liittyviä käsityksiä.

Opiskelijat liittävät opiskeluunsa erilaisia tavoitteita ja päämääriä. Tavoitteista puhutaan esimerkiksi niin, että ne ovat väylä tiettyyn työtehtävään, uraan tai aselajiin.

H5: Ja tää on käytännös yks portti, ainut portti siihen et pääset puolustusvoimiin vakivirkaan ja sit kuitenkin jollain tasolla johtotehtäviin, tää on käytännös ainut portti ja jos sinne haluat nii tää on tehtävä.

Opiskeluun suhtaudutaan mahdollisuutena päästä virkaan, johon muilla koulutuksilla ei pääse. Upseeriopiskelijat puhuvat siitä, että upseerikoulutus avaa ovia ja mahdollisuuksia erilaisiin väyliin omalla uralla. Akateemisille opinnoille vaihtoehtona on saattanut näyttäytyä esimerkiksi aliupseerin virka, joka vaikutti mielekkäältä ja itselle sopivalta. Työtehtävän kesto oli kuitenkin vain 15 vuotta, minkä jälkeen työpaikasta ei olisi varmuutta. Tämä näyttäytyy ongelmana, jota ei haluttu itselle tuottaa. Lisäksi upseerikoulutuksen ja sen jälkeisen työuran ajatellaan antavan vastuullisempia tehtäviä ja lisää pelikortteja käteen. Upseerikoulutus myös mahdollistaa pääsyn aselajiin, johon armeijassa ei päässyt. Opiskelulla tavoitellaan siis vaihtoehtoja ja vapautta vaikuttaa omaan uraan ja urakehitykseen.

Taylorin (ks. Beaty, Morgan & Gibbs, 1997) tutkimuksessa ammatillinen orientaatio oli eräs luokitelluista suhtautumistavoista opiskeluun. Kouluttautuminen nähtiin tutkimuksessa hyötynäkökulmasta ja se oli opiskelijoille väylä työelämään, mutta sillä tavoiteltiin myös muilta saatua tunnustusta. Tutkintotodistus oli silloin opiskelijoille pätevyuden mittari ja tunnustus, eräänlainen meriitti. Aineistossani tutkintotodistuksesta puhutaan työkaluna, jolla on välineellistä hyötyä työelämässä, mutta sen ei ajatella olevan opiskelun itsetarkoitus.

H1: Sitte siihen nyt se on vedetty et tämä nyt on maisteri ja niinku näin, että se on jotenki vertailukelponen sitten muiden koulutuksien kanssa. Mut et emmä nää siinä sinällään itselle ainakaan mitään erityisempää arvoa.

Tutkintotodistus voi saada työelämässä tai eri aloilla symbolisen merkityksen, jota voidaan käyttää oman osaamisen markkinointiin, mutta myös esimerkiksi oman yhteiskunnallisen aseman nostamiseen. Aineistossa puhutaan tutkinnon välineellisestä hyödystä, mutta toisaalta opiskelijat eivät ajatelleet opiskelevansa tutkinnon takia. Tämä

voidaan heijastaa Bourdieun (2011) teoretisointeihin *kentistä* ja *pääomista*. Kentillä Bourdieu (emt.) tarkoittaa jotakin tiettyä sosiaalisten suhteiden verkostoa, jossa ihmiset kilpailevat resursseista ja käyttävät joko tietoisesti tai tiedostamattaan pääomia hyödyksi. Pääomat voivat olla näkymättömiä, kuten esimerkiksi sosiaalisia suhteita, erilaisia objekteja kuten rahaa tai taidetta tai ne voivat olla ihmiseen rakentuneita tapoja olla tai käyttäytyä. Pääomien merkitys tietyllä kentällä riippuu kentän ominaisuuksista ja sen toimijoista eli esimerkiksi siitä, mitä milläkin kentällä pidetään arvokkaana tai tavoittelemisen arvoisena. (Bourdieu, 2011.) Maanpuolustuskorkeakoulun kentällä ei analyysini perusteella kilpailla tutkintotodistuksilla, mutta akateemisella kentällä niitä ajatellaan arvostettavan.

Olkinuora ja Mäkinen (1999) ovat mukailleet Bourdieun teoretisointeja kentistä ja pääomista pohtiessaan akateemisen koulutuksen kenttää ja sen mekanismeja. Esimerkiksi tutkintotodistukset näyttäytyvät akateemisella kentällä saavutuksina, joilla yksilöt voivat kilpailla ja erottua muista. Maanpuolustuskorkeakoulun kentällä todistuksille ei aineistossani anneta sen suurempaa arvoa, mutta toisaalta haastatellut opiskelijat nostavat esiin tutkinnon hyödyllisyyden koulutuksen kentällä. Tutkintoa *arvostetaan työmaailmassa tai ulkomaailmassa*, kuten opiskelijat mainitsevat. Toisaalta tutkintotodistuksesta puhutaan vain väylänä haluamaansa työtehtävään. Tavoitteena on valmistua ja tehdä työura, joka tutkinnon suorittamisen jälkeen on mahdollinen. Tavoitteista puhuttaessa esiin nousee myös opintomenestyksen merkitys opiskelussa. Opintomenestyksestä käydään keskustelua erilaisin näkemyksin ja painotuksin.

Opinnoissa menestyminen on Maanpuolustuskorkeakoulussa erityisen hyödyllistä, koska arvosanat vaikuttavat suoraan tulevaan työhöön. Opiskelijat asetetaan opintomenestyksen mukaiseen järjestykseen, jonka perusteella heille annetaan mahdollisuuksia tehdä opintojaan ja työhöä koskevia valintoja. Aineistossa opintomenestykselle annetaan paljon painoarvoa ja hyvää opintomenestystä pidetään opintojen tärkeänä tavoitteena. Siitä kuitenkin puhutaan useasta eri näkökulmasta. Erityisen tärkeää opinnoissa menestyminen on heille, joilla on *tavoitekirikkaana mielessä* eli esimerkiksi tietty aselaji tai työtehtävä koulutuksen jälkeisenä tavoitteena. Hyvällä opintomenestyksellä siis varmistetaan paikka paremmuusjonossa ja siten paremmat mahdollisuudet valintoihin. Opintomenestyksen eteen ollaan valmiita tekemään ahkerasti töitä ja käyttämään siihen runsaasti aikaa. Opintomenestys saa merkityksensä tavoitteen

kautta – jos selkeää tavoitetta ei ole, riittää kun menestyminen on tarpeeksi hyvää. Kun kaikki työurat ja väylät tuntuvat yhtä hyviltä eikä tiettyä urapolkua ole mielessä, ei myöskään opintomenestys saa niin merkittävää roolia.

H2: Mulla itelläni nyt muutenkin on kohtuu hyvät arvosanat ja hyvä koulumenestys nii mä en itse siitä niin paljoo hikoile. Ja mulla varsinki, mulla on noita valintavaihtoehtoja itellä semmosii mitkä käy, mulla ei oo tiettyy sellasta et just tänne ois päästävä nii se myös auttaa. Ei oo niin kova paine päästä just sinne kärkeen.

Katkelmassa puhutaan useista uramahdollisuuksista, mikä helpottaa painetta menestyä. Toisaalta menestystä kuitenkin tavoitellaan, eikä sitä pidetä täysin merkityksettömänä. Opinnoissa halutaan menestyä tarpeeksi hyvin, mutta sen eteen ei tarvitse nähdä liikaa vaivaa. Hyvä opintomenestys antaa lisää vaihtoehtoja ja vapautta, mutta siihen ei välttämättä suhtauduta opiskelun ensisijaisena päämääränä. Opintomenestyksen rooli suhteutuu opiskelijan tavoitteisiin ja siihen, mitä pidetään tärkeänä. Mielenkiintoisena pidettyyn aihealueeseen voidaan helposti paneutua ja opiskella pelkästä oppimisen halusta ja vähemmän tärkeät asiat tehdään minimipanostuksella. Opiskelijat kertovat oppineensa opiskelun aikana käyttämään tietynlaista *pelisilmää* suunnitellessaan ja laskelmoidessaan, millainen panostus missäkin tilanteessa on riittävä tai järkevä. Paremmuusjärjestysmenettely luo tilanteen, jossa opintomenestyksen merkitystä on tavalla tai toisella punnittava ja suhteutettava omaan opiskeluun.

Pulkka (2010) on tutkinut upseeriksi opiskelevien motivaatiota ja siihen liittyviä tekijöitä. Hänen tutkimuksissaan opiskelumotivaatiota tutkittiin kartoittamalla opiskelijoiden tavoiteorientaatioita ja niistä muodostettuja profileja, joiden esitettiin liittyvän opiskelijana asennoitumiseen ja tavoitteenasetteluun sekä henkilökohtaisiin taipumuksiin. Erilaiset uskomukset ja asenteet ohjaavat opiskelua, käsitteellistävät oppimistilanteita ja suuntaavat tavoitteita. Tutkimuksessa kartoitettiin erilaisia orientoitumisen muotoja, joissa opiskelun tavoitteena oli oppia asia mahdollisimman hyvin tai esimerkiksi suoriutua opinnoista paremmin kuin muut. Tutkimuksen tuloksia pohtiessaan Pulkka nostaa esille, kuinka Maanpuolustuskorkeakoulussa korostuu ajattelumalli opiskelusta kilpailuna menestyksestä. Sosiaalinen vertailu ja kilpailu näyttävät upseerikoulutusta leimaavina tekijöinä, joita paremmuusjärjestykseen

asettaminen ylläpitää. Opintomenestyksen tavoittelun ja tavoitteellisen ja kokonaisvaltaisen oppimisen ajatellaan olevan ristiriidassa, kun hyvät arvosanat asetetaan opintojen tavoitteiksi niiden perusteita tarkastelematta. Pulkan (2010) mukaan erityisesti epäonnistumisen pelko leimaa opiskelua tavalla, joka ei liity pelkästään sosiaaliseen vertailuun vaan myös opiskelijan itsearvostukseen ja sisäiseen motivaatioon. Paremmuusjonojen käyttäminen työuraan liittyvien valintojen perusteena näyttää johtavan kilpailuasetelmiin ja opiskelijoiden tavoitteiden suuntaamiseen opiskelusta selviämiseen ja hyviin arvosanoihin asioiden kokonaisvaltaisen ymmärtämisen kustannuksella.

On tarkoituksenmukaista pohtia, missä määrin oppiminen ja opintomenestys suhteutuvat toisiinsa ja miten niistä puhutaan. Myös kysymys siitä, miksi niitä pidetään erillisinä ja vastakohtaisina toisilleen on olennainen. Opintomenestyksestä puhuttaessa aineistossani menestyksen ja asioiden todellisen oppimisen välinen suhde otetaan esille erilaisin näkemyksin. Arvosanat ja oppiminen näyttävät toisaalta vastakohtina toisilleen, toisaalta rinnakkaisina ja yhteen kietoutuneina. Esimerkiksi huonon tenttiarvosanan saatuaan opiskelija ei välttämättä näe tarvetta käydä uusinnassa, mikäli katsoo oppineensa asian ja tiedostaa tekemänsä virheet. Tällöin arvosanan ei ajatella olevan merkki oppimisesta, joka nostetaan opiskelun tärkeimmäksi tavoitteeksi. Opiskelijat kuitenkin puhuvat opintomenestyksestä myös niin, että se symboloi hyvää ammattitaitoa ja asioiden todellista osaamista.

H3: Tottakai tämmösessä oppilaitoksessa myös painaa se arvosana et tavoittelee niitä hyviä arvosanoja, mutta koen että ne hyvät arvosanat ja halu todella osata niin ne kulkee sillä lailla niinku rinnakkain.

Hyvän opintomenestyksen ja asioiden laadukkaan oppimisen ei ajatella sulkevan toisiaan pois. Opintomenestyksen tavoittelu ja asian todellinen oppiminen nähdään opiskelijoiden kuvauksissa rinnakkaisina ja toisiaan tukevinä: jos asian osaa hyvin, se näkyy myös opintomenestyksessä. Opiskelun pääasialliseksi tavoitteeksi nostetaan ammattitaidon kehittyminen sellaiseksi, että suoriutuisi upseerin tehtävistä mahdollisimman hyvin ja saavuttaisi itsevarmuuden ja tietotaidon kouluttaa muita. Opintomenestyksellä tavoitellaan siis esimerkiksi vapautta päästä valitsemaan tietty urapolku, mutta sen ei ajatella tapahtuvan hyvän oppimisen kustannuksella, kuten Pulkan (2010) tutkimuksessa

arvioidaan käyvän. Toisaalta tässäkin aineistossa on analysoitavissa opintomenestyksen painoarvon tuottama laskelmoiva ja suunnitelmallinen ote opiskeluun, jossa mietintä tapahtuu riittävän hyvän menestyksen ja opintojen tosiasiallisen oppimisen ja opiskeluun panostamisen välillä.

Paremmuusjärjestysmenettelystä käydyssä keskustelussa kilpailun merkityksestä puhutaan hyvin vähäisenä. Kilpailua ei ainakaan omassa lähipiirissä havaittu ensimmäisenä opiskeluvuotena, joskin joitakin yksittäistapauksia on tiedossa. Kilpailun ajatellaan olevan yhteisöllisyydelle ja yhteenkuuluvuudelle haitaksi ja sen tietoinen vältteleminen vaikuttaa olevan monelle tärkeää. Analyysini perusteella *toisen silmäkulmasta ponnistamiseen* eli toisen kustannuksella menestymiseen suhtaudutaan kielteisesti. Kilpailusta puhuttaessa haastatellut opiskelijat pitävät tietoisena tavoitteena vältellä tätä silmäkulmasta ponnistamista. Vaikuttaakin siltä, että paremmuusjonoihin asettelu on ajateltu lisäävän kilpailua opiskelijoiden välille ja Maanpuolustuskorkeakoulun pyrkimyksenä on painottaa, ettei se kuitenkaan ole toivottavaa. Kilpailu saa hyvin vähän, jos ollenkaan, merkityksiä opiskeluun suhtautumisen tavoissa. Pulkan (2010) tutkimuksessa kilpailu näyttäytyi vahvana opiskeluun liittyvänä ulottuvuutena, mutta tässä aineistossa siitä ei ole viitteitä. Kilpailua pidetään haitallisena pitemmällä aikavälillä, mikä liittyy opiskelijoiden mukaan opiskelun kautta syntyviin ihmissuhteisiin.

H2: Vaa pikemminki jos sitä ajattelee pidemmällä aikatahtäimellä et mä autan muita, sanotaan sit 20 vuoden päästä virkauralla, jolloin ei oo enää mitään väliä sillä et mihin sä oot tästä koulusta valmistunu vaa enemmänki sillä on väliä et miten sä oot auttanu muita ihmisiä. (...) Jotenki se on tosi lyhytnäköstä mun mielestä et sä niinku tähtäät siihen yhteen asiaan kolmen vuoden sisällä sen sijaan et sä voit tähdätä siihen tavallaan ihmissuhteisiin 10 vuoden päästä nii se on paljon järkevämpää et auttaa muita.

Opintomenestyksen tavoittelu vaikuttaa liittyvän ennen kaikkea omaan virkauraan ja sitä koskeviin valintoihin. Kilpailemisen sijaan tärkeää olisi solmia hyviä ihmissuhteita, koska loppujen lopuksi uralla eteneminen kuitenkin on niistä riippuvainen. Esimerkiksi se, millaisena henkilö tunnetaan vaikuttaa opiskelijoiden mukaan myöhemmin uralla tapahtuviin valintoihin tai mahdollisuuksiin. Opintomenestys on siten merkittävä

opiskelijan uraan vaikuttava tekijä, mutta ei ainoa. Sosiaalisten suhteiden voidaan ajatella olevan hyvin tärkeitä Maanpuolustuskorkeakoulun kentällä. Liljander (2012) on käsitellyt Bourdieun teoreettisia ajatuksia kentistä ja pääomista ja tuonut esiin, että sosiaaliset suhteet muotoutuvat yksilön sosiaalisiksi pääomaksi. Yksilöt toimivat tietyllä kentällä pääomiensa puitteissa ja niiden edellyttämällä tavalla. Sotilasyhteisössä, kuten monessa muussakin ympäristössä, sosiaalinen verkosto luo erityisiä etuja ja lisää resursseja pärjätä kamppailussa esimerkiksi työtehtävistä. Tässä mielessä voidaan ajatella, että hyvien ihmissuhteiden muodostaminen ja muiden auttaminen ovat tavoittelemisen arvoisia upseerikoulutuksen kentällä samalla kun ne antavat mahdollisuuksia edetä omalla uralla. Lisäksi hyvät sosiaaliset suhteet lisäävät yhteenkuuluvuutta ja sujuvoittavat yhteiseen tekemiseen perustuvaa työntekoa.

Opintomenestyksen aiheuttamien erottelujen katsotaan aineistossani tasoittuvan koulutuksen jälkeisissä vaiheissa. Toisaalta sosiaaliset suhteet eivät korvaa opintomenestyksen tuomia mahdollisuuksia, kun kyseessä on jo opiskeluaikana tapahtuva aselajin ja palveluspaikan valinta. Paremmuusjärjestysmenettely ylläpitää siis hyvään opintomenestykseen tähtäävää ilmapiiriä, mutta opiskelijoiden väliseen kilpailuun sen ei ajatella vaikuttavan. Menettely voidaan tulkita reiluna ja luonnollisena tapana jakaa opiskelijat ansaitsemiinsa paikkoihin. Siihen suhtaudutaan neutraalisti sen merkitystä kummemmin pohtimatta.

H5: Se on vähä se et jokainen tekee sen parhaansa, jokainen tekee mihin rahkeet riittää. Osa käyttää enemmän koulutehtäviin aikaa, osa vähemmän, ja sitten ne numerot mitkä tulee nii ne niinku tulee, et jokainen elää niitten kanssa.

Pohdinnan arvoista on, miksi paremmuusjärjestysmenettelystä puhutaan niin luonnollisena ja itsestään selvänä osana opintoja. Paremmuusjonomenettely tekee näkyväksi opintomenestyksen ja hyvien uramahdollisuuksien välisen yhteyden – mitä paremmin opinnot sujuvat, sitä enemmän on mahdollisuuksia tehdä omaa uraa koskevia valintoja. Tämänkaltaisuus kytkeytyy sotilasympäristöön, jossa korostuu loogisuus ja selkeys toimintaa leimaavina tekijöinä. Opiskelijalle paremmuusjonomenettely näyttäytyy reiluna, koska jokaisella ajatellaan olevan samanlainen mahdollisuus vaikuttaa omaan menestykseen opinnoissa. Joillekin opiskele

ja oppiminen on haastavampaa kuin toiselle, mutta kovan työnteon kautta jokainen voi saavuttaa saman päämäärän. Jokainen on siis vastuussa omasta tekemisestään ja elää sen mukaisesti, minkä voi myös ajatella heijastelevan yhteiskunnan ajatusmallia itseohjautuvasta ja lähtökohtaisesti koulutusmahdollisuuksiltaan vastuullisena kansalaisesta. Jos ei pärjää, niin *siinä voi vaan kattoo peiliin*. Vastuu omasta oppimisesta ja pärjäämisestä on opiskelijalla itsellään. Paremmuusjärjestykseen asettamista ja sen perusteella annettuja valintamahdollisuuksia perustellaan aineistossa myös pätevimmän henkilön pääsemisellä vaativimpaan työtehtävään. Sen ajatellaan kannustavan parempiin oppimistuloksiin niin, että paras opiskelija saa ansaitsemansa haastavimman ja parhaan työtehtävän.

H1: On se reilu kuitenkin, että siis varsinkin koska jos taas mieltii sitä, että mikä on tämänkin laitoksen lopullinen tehtävä et mitä varten tää on olemassa, niin kyse on sillä lailla vakavista asioista, että se olis tosi väärin että ei pyrittäis siihen et oikeasti se pätevin sitten päätyy tavallaan siihen paikkaan mikä sitä eniten vaatii.

Paremmuusjärjestys on oikeudenmukainen ja kaikille sama. Vaativimmat tehtävät vaativat hoituakseen pätevimmät ihmiset. Menettelyn toimivuutta ja oikeudenmukaisuutta pohditaan kuitenkin siten, kertovatko arvosanat todella henkilön osaamisesta kaikkea ja päätyvätkö oikeat henkilöt oikeisiin tehtäviin. Upseeriopiskelijat esimerkiksi pohtivat, että *henkilö joka ei saa hyviä numeroita niin sehän voi silti olla kouluttajana tai johtajana hyvin erinomainen mutta ei välttämättä sitten kirjallisissa testeissä tai kokeissa ole niin hyvä*. Upseeri joutuu työtehtävissään olemaan muutakin kuin hyvä paperilla. Esimerkiksi sosiaaliset taidot kuten ryhmätyöskentelyyn liittyvät taidot kuuluvat olennaisena osana upseerin toimenkuvaa, koska työskentely on aina enemmän tai vähemmän yhteistyötä muiden kanssa. Puutteelliset sosiaaliset taidot voivat estää hyvän yhteistyön toteutumisen ideaalia, kun haastavana pidetty henkilö valitaan erityisen intensiivistä ryhmätyöskentelyä vaativaan tehtävään.

Arvosanojen taakse kätkeytyy siis paljon hyvän upseerin ominaisuuksiin liittyviä asioita, joita haastateltujen opiskelijoiden mielestä olisi syytä ottaa huomioon valintoja tehtäessä. Myös henkilökohtainen kiinnostuneisuus, motivaatio ja asenne nostetaan esiin puhuttaessa paremmuusjärjestykseen liittyvistä asioista. Aineistossa esitetään huoli siitä,

ettei itse pääsekään tavoittelemaansa aselajiin tai tehtävään, ja ainoa mahdollinen keino vaikuttaa siihen on menestyminen opinnoissa. Aito kiinnostus ja syy valita juuri tietty aselaji eivät merkitse mitään. Pohdittavissa on myös, mitä tapahtuu motivaatiolle, jos ei pääsekään tavoittelemaansa tehtävään tai palveluspaikkaan? Opiskelijat puhuvat tämänkaltaisesta tyytymisestä vaikeana paikkana, josta kuitenkin selviää ottamalla tarkastelun kohteeksi oman asennoitumisen ja motivaation lähteet. Opiskelija joutuu pohtimaan, mitä opiskelullaan oikeasti tavoittelee ja miksi. Jokaisesta tehtävästä pitäisi siis löytyä jotain omaa kiinnostusta ylläpitävää.

Opiskelulla voidaan tavoitella tiettyä urapolkua tai ammattitaidon kehittymistä, mihin opintomenestykseen suhtautumisen tavat olennaisesti kytkeytyvät. Opiskelusta puhutaan väylänä työelämään, mutta myös henkilökohtaisena kehittymisenä. Puhe tavoitteista keskittyy myös sotilasalaan kiinnittyviin arvoihin ja aatteisiin, jolloin opiskelulla on tarkoitus saavuttaa myös jotakin itselle sekä yhteisesti arvokasta ja merkityksellistä.

Kutsumus ja isänmaa

Haastatteluissa käydään läpi ammatinvalinnan kutsumuksellisuuteen liittyviä ajatuksia. Perinteisesti sotilaan uraan on yhdistetty vahva kutsumuksellinen ulottuvuus, jossa korostuu esimerkiksi isänmaallisuus. Sotilaan työn ajatellaan olevan kutsumusta, mutta sitä ei voida pitää itsestäänselvyyttenä. Kaikille ammatti ei sitä ole. Puhe kutsumuksesta herättää mietteitä omasta luontaisesta kiinnostuksesta, alan sopivuudesta omiin luonteenpiirteisiin, arvoista, alan negatiivisina pidettyjen seikkojen hyväksymisestä sekä itsensä toteuttamisesta.

Kutsumuksen käsite pitää sisällään erilaisia olettamuksia. Käsitettä käytetään paljon ja erilaisissa yhteyksissä. Mitä kutsumus oikeastaan on? Dik & Duffy (2009) ovat pyrkineet erittelemään kutsumukseen liittyvää käsitteistöä ja millaisia merkityksiä se saa liitettynä työn rooliin ihmisen elämässä. Heidän mukaansa kutsumus (josta he erottelevat kaksi eri termiä, *vocation* ja *calling*) määrittyy suhtautumistapana työhön niin, että työstä etsitään merkityksellisyyttä ja tarkoitusta ja jota motivoi tietyt tavoitteet ja arvot. Kutsumukseen viitataan silloin, kun kyse on henkilön tavasta käsittää työnsä itsensä toteuttamisen tai yhteiskunnallisen osallistumisen näkökulmasta. Siihen voi liittyä oma lahjakkuus, intohimo tai esimerkiksi uskonnollinen vakaumus. (Dik & Duffy, 2009.) Työn tehtävä on

siis määritelmien mukaan tukea henkilön aatteita, vakaumuksia tai lahjoja ja sen ajatellaan olevan jotain, jonka kautta etsitään tarkoitusta elämälle.

Kutsumusta voidaan pitää myös ikään kuin annettuna, jolloin ihminen seuraa esimerkiksi jumalan tahtoa tai perheen perinteitä. Kutsumustyö edistää yhteistä hyvää rajoittumatta vain yksilön omiin etuihin. (Duffy, Dik & Steger, 2011.) Kutsumukseen liittyvissä tutkimuksissa tai teoreettisissa pohdinnoissa yleisesti esiin nousee vastakkainasettelu kutsumustyön ja palkkatyön välillä. Asetelmassa korostuu kutsumustyöhön kytkeytynyt ajatus työn merkityksellisyydestä ja sitä leimaa sitoutuminen erityisiin arvoihin tai aatteellisuuteen, kun taas palkkatyössä työtä tehdään erilaisista lähtökohdista, ja työhön voidaan suhtautua esimerkiksi keinona ansaita elanto tai hankkia korkeampi yhteiskunnallinen asema.

Kutsumuksesta puhutaan aineistossani ensinnäkin työn merkityksellisyyteen vedoten ja liittäen se keskusteluun opiskelun tavoitteista. Opiskelijat nostavat esiin, mitä pitävät opiskelun lopullisena päämääränä ja miten se suhteutuu opiskelun muihin tavoitteisiin, kuten hakeutumiseen tiettyihin työtehtäviin. Opiskelun tavoite on valmistua ammattiin, jolloin tullaan kysymykseen siitä, miksi juuri tietty ammatti on valittu ja mitä sillä mahdollisesti halutaan saavuttaa.

H3: Yks syy miks mä oon täällä koulussa ja mikä vaikuttaa siihen mun ajatteluun nii on myös, tai hyvin siinä niinku suuressa roolissa, on ennen kaikkea siis Suomen itsenäisyys et meil on itsenäinen valtio. Ollaan vapaa maa ja veteraanien perintö minkä ne on meille jättäny, ovat taistelleet tämän maan puolesta. Ja ajatus on se että tulispa mitä vaan nii kyllä mä omalla toiminnalla ja tehtävälläni haluaisin puolustaa isänmaata ja meidän yhteiskuntaa ja itsenäisyyttä. Ja muutoinkin et ne työtehtävät vaikka mihin mä oon hakeutunu tai mitkä mua kiinnostaa niin kuitenkin kantais sillä lailla oman kortensa kekoon Suomen yhteiskunnan ja turvallisuuden puolesta.

Katkelmassa kiteytyvät isänmaallisuuden ja maanpuolustustahdon ideaalit: uskollisuus ja vastuuntuntoisuus omalle maalle ja velvollisuus puolustaa sitä omalla toiminnalla. Kutsumus näyttäytyy siten omien arvojen ja aatteiden edistämisenä ja niiden mukaan elämisenä. Työ on tapa löytää merkitys omalle elämälle, joka ollaan valmiita uhraamaan muiden turvallisuuden hyväksi. Dikin & Duffyn (2009) määritelmässä kutsumusammatin

tärkein ja tunnuksellisin piirre on työn toteuttaminen erityisesti jonkin itsen ulkopuolelle sijoittuvan voiman aikaansaamana. Yksilö siis toteuttaa jonkun muun agendaa – hän voi nähdä itsensä esimerkiksi uskonnon ja jumalan edustajana tai perheen perinnön jatkajana. Isänmaallisuus tai maanpuolustustahto eivät ole ihmisessä valmiina, vaan ne muovautuvat kasvuympäristössä ja kulttuurissa. Esimerkiksi sotilassuvun arvot periytyvät väistämättä muokaten yksilön ajattelumalleja. Isänmaallisuus näyttäytyy toimintaa vahvasti ohjaavana tekijänä, jolloin yksilö toteuttaa kulttuurisesti muotoutuneita ja itseen sisäistyneitä arvoja. Ihminen siis toimii kulttuurin sisällä eikä siitä irrallaan, minkä takia esimerkiksi isänmaallisuudesta ei voida puhua itsestäänselvyytensä. Toisin sanoen isänmaallisuus ei välttämättä välity kaikille yhteiskunnan toimijoille samalla tavalla, vaan siihen vaikuttaa perheen lähtökohdat ja taustat.

Bourdieu (2011) on teoretisoinneissaan kehitellyt käsitteen kulttuurisesta pääomasta, joka voi olla rakentuneena yksilöön, tämän ajatteluun ja toimintaan. Kotona ja kasvatuksen kautta ihmiseen sisäistyneet arvostukset ja olemisen tavat symboloivat kulttuurista pääomaa, josta myös Olkinen ja Mäkinuora (1999) ovat puhuneet tutkiessaan opiskelijoiden kotitaustan ja motivaation välisiä yhteyksiä. Aineistossani kodin vaikutuksista omiin koulutusvalintoihin puhutaan eri näkökulmista. Toisaalta kotoa opitun mallin katsotaan vaikuttaneen omiin valintoihin, toisaalta niiden välisiä yhteyksiä ei nähdä ainakaan suoraan.

H4: No kyl se aikalailla kun lapsuuden ollu sillee, isä joka on vihreet vaatteet päällä nii sen kaa pyöriny varuskunnassa, käyny ampumas ja kaikennäköstä et kyl se... Kyl se aika paljon varmaan siihen vaikutti.

Koulutuksen periytyminen ei ole uusi ilmiö suomalaisessa yhteiskunnassa ja sitä on tutkittu paljon. Kasvatuksen ja kodin vaikutteet muovaavat väistämättä ihmisen ajattelun kehittymistä ja ovat siten muokkaamassa yksilön suuntautumista esimerkiksi koulutukseen. Upseeriopiskelijat puhuvat kuitenkin myös siitä, ettei sotilaalliseen ympäristöön ole ollut mitään erityistä kosketuspintaa. Perheiden suhtautumista maanpuolustukseen pidetään neutraalina ja omien koulutusvalintojen taustoja pohditaan erilaisista lähtökohdista käsin. Kasvatuksen ja kodin yhteydet yksilön elämänvalintoihin eivät olekaan selkeitä vaan ne kietoutuvat erilaisiin ulottuvuuksiin. Bourdieun (2011) teoreettisten ideoiden mukaisesti kotoa saadut esimerkit ja ajattelumallit sisäistyvät

ihmiseen kulttuuriseksi pääomaksi, joka muovaa yksilön tapaa olla eli *habitusta*. Antikainen, Rinne ja Koski (2000) ovat avanneet Bourdieun teoretisoiteja ja esittävät habituksen olevan ihmiseen rakentunut toiminnallinen ja asenteellinen tapa käyttäytyä. He katsovat sen olevan ihmisen toimintaa ohjaava järjestelmä, joka toimii eräänlaisena kehyksenä suhtautua asioihin ja antaa niille arvoituksia. Se on muovautunut sekä yksilön henkilökohtaisten ominaisuuksien että yhteiskunnallisen rakenteen pohjalta. Ihmisen toimintaan ja tapaan suhtautua asioihin vaikuttavat siis esimerkiksi kasvatus ja yhteiskuntaryhmä sekä elämän olosuhteisiin liittyvät tekijät. (Antikainen, Rinne & Koski, 2000.)

Aineistossani mainitaan esimerkiksi suoraselkäisyys ja työnteon rutiini, kun puhutaan kasvatuksen kautta muodostuneista malleista tai ihanteista. Haastatellut opiskelijat puhuvat siitä, että *kotona on aina tullu painotettua että asiat hoidetaan kunnolla* ja ahkera työnteke nähdään arvokkaana. Maanpuolustuskorkeakouluun ja sen toimintaperiaatteisiin, kuten tiukkaan aikatauluun ja tehokkuuteen sopeutuminen ei tällöin ole tuntunut haastavalta. Kodin kulttuurista opitut tekemisen tavat ovat sisäistyneet yksilön toimintaan ja ajatteluun. Lisäksi esimerkiksi isänmaallisuus, johon myös suoraselkäisyys liitetään, on osa yksilölle muotoutunutta habitusta.

H2: Sitte tavallaan semmonen suoraselkäisyys, miten tätä nyt, yleisiä upseerin ominaisuuksia. Nii tässä ammatissa tavallaan pääsee toteuttaa niitä et... Suoraselkäisyys, luotettavuus... Maanpuolustustahto. Niin kyl ne sitä kautta tukee sitä upseerin ammatissa oloa.

Omaan hakeutumiseen liitetään alan tuntuminen itselle sopivalta, koska upseerin ammatissa yhdistyvät itselle tärkeät ja mieluisat asiat kuten luonnonläheisyys tai esimerkiksi ampumataidon ylläpitäminen. Lisäksi siinä pääsee hyödyntämään omia vahvuuksia ja toteuttamaan upseerille tunnuksenomaisia ominaisuuksia, kuten suoraselkäisyyttä ja esimerkillisyyttä. On ajateltavissa, että ihminen hakeutuu omalle habitukselleen sopivaan ammattiin. Esimerkiksi Antikainen, Rinne ja Koski (2000) puhuvat siitä, kuinka yksilö tulee osaksi ammattia kiinnittymällä sen periaatteisiin. Jo valmiiksi suoraselkäinen ja maanpuolustustahtoinen henkilö todennäköisemmin suuntautuu sotilasalalle kuin sellainen, joka esimerkiksi vierastaa sääntöjä ja kurinalaisuutta.

Yhteiskunnan ylläpitämät arvot ovat tekemisissä yksilön valintojen ja asennoitumisten kanssa. Yhteiskunnallisten arvojen muokkauksessa ja uudelleen järjestyessä ihmisen on tehtävä ristivetoja sen suhteen, millaiset asiat näyttävät itselle tärkeinä. Oman edun tavoittelu saatetaan liittää työhön, jossa hankitaan etuusia pääasiassa itselle. Länsimaisessa ajattelussa yksilöllistyminen on nähty yhteiskuntaa leimaavana tekijänä kollektiivisten arvojen väistyessä. Osaltaan tämänkaltaisen ajatus liittyy haastateltavien puheisiin omasta koulutusvalinnastaan.

H2: Tavallaan se on semmonen asia mikä loppujen lopuks kattoo siinä kun oma elämä päättyy, niin voi miettii sitä omaa elämäänsä et miten sen on käyttäny. Jos on käyttäny pelkästään oman itsensä tavallaan etujen tavotteluun ja semmosta nii emmä tiedä tuntuuko sitä sitten hyvältä.

Oman edun tavoittelu ei välttämättä tunnu hyvältä: se ei tyydytä merkityksellisyyden etsimisen tarvetta. Merkityksellisyys löydetään kytkemällä se tavoitteeseen yhteisen hyvän toteutumisesta ja olemisesta jollakin tavalla yhteisölle hyödyllinen. Viimeaikaisia poliittista kriisejä pidetään uhkana omalle perheelle tai lähipiirille, mihin omalla toiminnalla Puolustusvoimien palveluksessa on tarkoitus vastata. Kailaheimo ja Häyhä (2017) ovat tutkineet upseerien identiteetin ja upseeriuden muotoutumista ja käsitelleet kutsumuksellisuutta sen yhtenä ulottuvuutena. Tutkimuksessa upseeriopiskelijat oikeuttivat opiskeluaan sotilaan ammatin tarpeellisuudella. Tutkimukseen osallistuneet opiskelijat ajattelivat tekevänsä samaa työtä kuin esimerkiksi veteraanit aikoinaan eli palvelevat maataan uhkia vastaan. Hyvä upseeri vaalii heidän mielestään traditioita ja pitää omaa työtään arvokkaana.

Tämän tutkielman aineistossa oman panoksen antaminen yhteisen päämäärän toteutumiseen ajatellaan tuntuvan hyvältä, koska omalla toiminnallaan voi saavuttaa jotakin suurempaa. Yhteisen edun edistäminen ja turvallisuuden ylläpitäminen ovat tavoittelemisen arvoisia asioita ja ne nimetään sotilasorganisaation pääasiallisiksi tehtäviksi. Oman edun tavoittelu ei sotilaan ammatissa käy, koska kaikki toiminta perustuu hyvään ja saumattomaan yhteistyöhön. Sotilaiden tulisi toimia kuin koneisto, joka on helposti hallittavissa. Sotilaan ammatti vaatii sitoutumista ennen kaikkea yhteisiin tavoitteisiin. Tämänkaltaisessa asetelmassa yksilön henkilökohtaiset tavoitteet jäävät

taka-alalle ja yhteisön tarpeet nousevat niiden yläpuolelle. Tämä ei kuitenkaan tarkoita omien tavoitteiden puuttumista. Aineistossa on myös kuultavissa isänmaallisuuden vähäisempi merkitys omassa opiskelussa, jolloin ammattiin asennoidutaan muunlaisista lähtökohdista, kuten omista kiinnostuksenkohteista tai työssä viihtymisestä käsin.

Ammatin kutsumuksellisuuteen katsotaan analyysini perusteella liittyvän myös jotain sellaista, joka ei suoranaisesti liittynyt kutsumukseen vaan on pikemminkin *luontaista kiinnostusta*. Opiskelijat puhuvat siitä, kuinka ovat aina tienneet haluavansa sotatehtäviin eikä mikään erityinen ole herättänyt kiinnostusta alaa kohtaan. Alanvalintaan liittyy siten tietynlaista mystisyyttä, kun *sen vaan huomaa että se vetää puoleensa*. Opiskelijat olivat saattaneet opiskella jossain muualla tai olla työelämässä ennen Maanpuolustuskorkeakouluun hakeutumista, mutta mietinnässä on ollut kuitenkin aina ura upseerina tai sotilasalallaan liittyvät tehtävät.

H4: Joo, eipä siinä, niinku sanoin ki et armeijan jälkeen rupes mieltii et mitä tekis nii ei nähny oikee muuta vaihtoehtoo. Jotain kautta vaan piti päästä vihreisiin.

Katkelmassa puhutaan alanvalinnasta niin kuin se olisi jonkinlainen kohtalo. Voi olla vaikeaa selittää, miksi juuri tietty ala viehättää tai vetää puoleensa. Ala voi tuntua itselleen sopivalta tai sen kautta usunnetaan esimerkiksi kotoa saatuja arvoja joko tietoisesti tai tiedostamatta. Kutsumuksellinen alanvalinta liittyy myös puheeseen ammatin eri puolista ja niihin suhtautumisesta.

H5: Sanotaan et kylhän tottakai jonkunlainen kutsumus tähän pitää olla jos ajattelee työnkuvaaki, tätä ei ihan pysty tekee pelkän aa rahan takii, kukaan hullu ei tuu tänne et jos sä haluisit oikeesti tienaa paljon. Ja sit bee jos ajattelee vaa että siistien hommien takii nii sit on aika pitkii vuosii tulos eteen. Kyl siit pitää vähän tykätä, sitä kautta se kutsumus jollain tavalla tulee. Se et mä en puhu siit sillee et isänmaan puolesta.

Upseerin työnkuvaan kuuluu paljon erilaisia asioita, eivätkä työtehtävät aina ole niitä *siistejä hommia*. Mielikuva upseereista saattaa liittyä esimerkiksi siihen kuvaan, joka näkyy ulospäin muualla yhteiskuntaan. Hienot puvut ja edustustehtävät tai näyttävät sotilasoperaatiot eivät kerro koko totuutta upseerin ammatista. Sotilasalallaan kuuluvat myös vaativat olosuhteet ja myös esimerkiksi organisaation piirteet, jotka opiskelijan on

otettava huomioon ammattia valitessaan. Esimerkiksi vapauden rajoittaminen ja *tiettyyn muottiin sopeutuminen* ovat sotilasalaan liittyviä elementtejä, joista huolimatta upseerin ura valitaan. Toisin sanoen upseerin ammatti ei aina ole hohdokasta ja kutsumus näkyy alanvalintana kaikesta huolimatta. Kutsumus ei välttämättä synny isänmaallisuudesta tai merkityksellisyyden etsimisestä, vaan se voi näyttäytyä myös käytännöllisenä suhtautumisena ammattiin.

Kailaheimo ja Häyhä (2017) toteavat tutkimuksessaan upseeriopiskelijoiden edelleen pitävän uravalintaansa kutsumuksena, mutta vähentyneessä määrin ja erilaisin painotuksin. Ihanteellisen upseerin tulisi tutkimukseen osallistuneiden upseeriopiskelijoiden mielestä harjoittaa upseerin ammattia perustuen sen sisältämiin arvoihin ja tavoitteisiin eikä esimerkiksi sen tarjoaman varman työpaikan ja rahallisen korvauksen takia. Uhkana tälle on nähty upseeriuteen suhtautuminen ammattina muiden joukossa ja suomalaisen organisaatiokulttuurin tulo Maanpuolustuskorkeakouluun ja Puolustusvoimiin. Tutkimuksen opiskelijoiden mielestä sotilaan arvomaailmaa ei pitäisi horjuttaa korostamalla esimerkiksi liiallista akateemisuutta. Sinkon (2013) tutkimuksessa upseeriopiskelijat jakautuivat näkemyksiltään niihin, joille upseerius ei merkinnyt koko elämää ja niihin, joille se merkitsi sitä. Yhtäältä siihen saatettiin suhtautua ammatillisista lähtökohdista käsin. Toisaalta oli niitä, jotka kokivat elävänsä kadettilupauksen mukaisesti koko ajan, ei vain ollessaan palveluksessa. Omassa aineistossa upseerius elämäntyylinä ja palkkatyönä herättää haastateltavissa monenlaisia ajatuksia. Upseerin ammatti käsitetään useimmiten itselle elämäntyyliksi, vaikkakin jollekin toiselle sen ei välttämättä tarvitse olla sitä. Kaikki työtehtävät eivät välttämättä pidä sisällään vaatimusta omaksua sotilaallinen elämäntyyli. Kuitenkin ammatin ja muun elämän erottaminen toisistaan voi olla haastavaa ja raskasta.

Otonkorpi-Lehtoranta (2017) on tutkinut sotilaiden käsityksiä perheen ja uran yhteensovittamisesta ja esittää siihen sisältyvän useita eri ulottuvuuksia. Esimerkiksi erottelu sen välillä, pidettiinkö työtä kutsumuksena vai palkkatyönä piti sisällään erilaisia perheen ja työn saamia merkityksiä. Tutkimuksessa kutsumustyöhön liitettiin institutionaaliset aatteet ja arvot, jotka kilpailivat perheen aseman kanssa. Sotilaan uraa palkkatyönä pitävillä sotilaille kysymys oli kahden, toisistaan erillisen elämänalueen sovittamisesta yhteen. Sotilas joutuu siis pohdiskelemaan mille taholle on loppujen lopuksi vastuullinen. Toisaalta perhe saa merkityksensä omien arvojen kautta, mutta toisaalta sotilaan työ vaatii erityistä sitoutumista ja uskollisuutta omalle isänmaalle ja

sotilasinstituutiolle. Myös tässä aineistossa on kuultavissa mietintä palveluspaikan ja perheen sovittamisesta yhteen – vaikea tilanne syntyy, jos joutuu perheen kannalta maantieteellisesti hankalaan paikkaan. Perheen on seurattava mukana tai upseeri joutuu järjestämään elämänsä uudelleen.

Kuuluminen upseeristoon

Analyyssini perusteella Maanpuolustuskorkeakoulu vetää opiskelijoita puoleensa myös opiskeluympäristöön liitettyjen ominaisuuksien takia. Esimerkiksi Mäkisen ja Olkinuoran (2001) tutkimuksessa sosiaalinen orientaatio käsitti sosiaalisten suhteiden ja koulutuksen aseman merkityksen opiskeluun suhtautumisen tavoissa. Sosiaalisesti orientoituneet opiskelijat pitivät koulutusalan valinnassa ja opiskelussa tärkeinä ihmissuhteita ja alakohtaisia tekijöitä kuten sen arvostusta yhteiskunnassa. Niin ikään Taylorin (ks. Beaty, Morgan & Gibbs, 1997) tutkimuksessa sosiaalinen orientaatio kiinnittyi opiskeluelämän sosiaaliseen ulottuvuuteen, kuten opiskeluympäristöön ja opiskelun kautta muodostettuihin sosiaalisiin suhteisiin. Opiskeluympäristön piirteet ja halu kuulua ryhmään vaikuttavat olevan myös tässä aineistossa eräitä syitä valita sotilasala.

Erityisesti yhteishengen ajatellaan olevan tärkeä ja yksi parhaimpia Maanpuolustuskorkeakouluun sekä koko upseerin ammattiin liittyvistä asioista. Opiskelun myötä muodostuvat ihmissuhteet ja upseeristoon kuuluminen mainitaan koulutuksen hyvinä puolina. Samalla tavoin ajattelevat ihmiset vetävät puoleensa ja ohjaavat koulutusalan valintaa. Valittu koulutus tukee omia ajattelumalleja ja pitää sisällään tietynlaisen arvomaailman, johon koko upseeristo sitoutuu. Samankaltaiset ihmiset tulevat hyvin toimeen keskenään, mikä asetetaan opintojen tavoitteeksi ja ehdoksi. Sosiaalisuus ja työskentely ryhmässä onkin sotilaan ammatin avaintaitoja koko systeemin toiminnan perustuessa saumattomaan yhteistyöhön.

Vaikuttaa siltä, että upseerikoulutuksessa korostuu halu kuulua ryhmään, upseeristoon. Ryhmäkiinteys on asia, jonka eteen tehdään töitä esimerkiksi perinteiden avulla. Aineistossa puhutaan perinteistä ja upseerikasvatuksesta opiskelijoita yhdistävinä tekijöinä ja niiden ajateltiin vahvistavan ryhmäkiinteyttä ja liittävän uudet opiskelijat upseeristoon. Vanhat ja uudet opiskelijat ovat tulleet *saman putken läpi* ja tuntevat siten

yhteenkuuluvuutta, kun kaikki tietävät mistä puhutaan ja mitä on käyty läpi. Yhteishengen lisäksi esiin tuodaan koulutuksen *tasapäistävä* luonne, jolla tarkoitetaan ihmisten välisten erojen häivyttämistä. Tasapäistäminen liittyy opiskelijoiden näkökulmasta yhteenkuuluvuuden tunteen ylläpitämiseen. Kun kukaan ei erotu massasta, ovat kaikki ikään kuin samalla viivalla. Yhteisissä harjoituksissa ja tiiviissä kanssakäymisessä ihmisen todellisen luonteen ajatellaan paljastuvan, minkä kautta tämän taustojen merkitys hämärtyy.

H3: Just meillä oli niitä viikon mittasia maastoharjoituksia, et siinä kun viikon ollaan teltassa ja hakataan yhdessä halkoja ja paistetaan yhdessä makkaraa ja päivät ollaan koulutuksessa ja näin, niin kylhän se tiivistää sitä porukkaa ja oppii tuntemaan ne ihmiset aivan eri tavalla. Että voi olla et mä en tiedä jonkun henkilön perhetaustoista, voi olla että mä en tiää jonkun henkilön nimee, tai ei nimee vaan niinku ikää, siis mä en välttämättä tiää tommosia asioita jostain henkilöstä, mutta mä tasan tarkkaan tiedän vaikka millanen ihminen se on vaikka luonteeltaan, mitä hän osaa, mistä hän selviytyy ja näin että, et ehkä se on semmosia parhaimpia juttuja tässä koulussa.

Tulkintani mukaan Maanpuolustuskorkeakoulussa opiskelussa merkityksellistä on se, että ihmiset joutuvat kohtaamaan toisensa sellaisena kuin ovat esittämättä mitään. Upseerit oppivat tuntemaan toisensa tavalla, joka liittyy erityisesti yksilön henkilökohtaisiin ominaisuuksiin ja toimintatapoihin. Tiivis yhteinen kanssakäyminen muodostaa vahvan siteen kurssikavereihin ja omaan ryhmään, mikä lopulta ulottuu koko sotilasyhteisöön. Aineistossa esitetään, että *sisäoppilaitospuvut ja suhteellisen sama hiustyylillä kaikilla* edistävät yhteenkuuluvuutta ja häivyttävät yksilöllisiä eroja. Ulkoinen tasapäistäminen johtaa siis toivotunlaisen ryhmäkiinteyden vahvistumiseen. Upseeriopiskelijat eivät kuitenkaan ole toistensa klooneja, vaan erilaisia ihmisiä omine heikkouksine ja vahvuuksineen. Esille nostetaan koulutukseen ja sen valinneisiin opiskelijoihin liitetty ajattelumalli siitä, *miten kaikki tähtää siihen, että tämän maan itsenäisyys ja suvereenius säilyy*. Tämän perusteella voidaan ajatella, että upseeriopiskelijoille tärkeää eivät ole kanssaopiskelijoiden taustat tai esimerkiksi mielipiteet, kunhan kaikki keskittyvät koko opiskelun tavoitteeseen eli maanpuolustukseen sekä hyvään yhteistyöhön ja ryhmähenkeen.

Aineistossa nostetaan esille myös Maanpuolustuskorkeakoulu yliopistona ja sen organisaatorakenne. Sotilasorganisaatio on opiskelijoiden näkökulmasta looginen ja selkeä, mikä voi olla keskeinen syy valita juuri upseerin ura. Työ- ja yliopistomaailma näyttäytyvät sekavina ja monimutkaisina, mihin turhautuu helposti. Turvattu tulevaisuus ja selkeä ja varmasti etenevä urapolku on monelle helpompi vaihtoehto.

H2: Sitten tämmönen selkeä organisaatorakenne on silleen mun persoonallisuuteen sopiva, kun täällä hoidetaan asiat tehokkaasti, et on selkeät johtosuhteet ja näin pois päin. Se tuntuu et se on järkevää, loogista. Se tuntuu hyvältä verrattuna siihen, et sit jos on hirveen kaoottinen semmonen niinku tuolla yliopistomaailmassa välillä voi olla.

Sotilasorganisaation ominaisuuksien ja opiskelijoiden omien luonteenpiirteiden kerrotaan sopivan hyvin yhteen. Becher ja Trowler (2001) ovat käsitelleet yksilön persoonallisuuden ja koulutusalan välistä suhdetta ja nostaneet esiin sen kompleksisuuden. Heidän mukaansa voidaan toisaalta sanoa, että ihminen hakeutuu opiskelutapojaan ja persoonanpiirteitään vastaaviin koulutuksiin, toisaalta yksilön tavat toimia muovautuvat koulutuksen edessä. Maanpuolustuskorkeakouluun liitetään tässä aineistossa tehokas ja rytmitetty opiskelu, johon opiskelijat kertovat sopeutuneensa hyvin. Sotilasalalle tuskin hakeutuisikaan esimerkiksi vahvasti akateemista vapautta suosiva opiskelija. Koulutukseen hakeutuvat ja sisään pääsevät ihmiset siis ylläpitävät sotilasorganisaation kulttuuria ja sen tunnuspiirteitä ja siellä ollessaan heidän oma toimintansa mukautuu vallitsevaan kulttuuriin (Becher & Trowler, 2001).

Työmaailmassa uralla eteneminen ei aina ole suoraviivaista eikä se välttämättä perustu yksilön suorituksiin tai ansioihin, vaan myös oma panostus esimerkiksi oman osaamisen markkinointiin voi olla merkittävässä roolissa. Aineistosta tulkitsemisessä käsityksissä sotilasorganisaatiossa korostuu selkeys vastakohtana kaoottisuudelle, jonka ajatellaan leimaavan esimerkiksi yliopistomaailmaa. Organisaation hierarkian arvioidaan helpottavan elämää, kun jokainen tietää paikkansa ja toimii sen mukaisesti.

H4: ... se helpottaa kummasti asioita kun on just se et, mikä se nyt on, niinku malli asioille et miten ne tehdään. Et sen tietää saman tien, ja se joka tekee tietää saman tien et se kuuluu tehdä näin niin ei tuu epäselvyyksiä ja kukaan ei astu toistensa varpaille. Mun mielestä hommat hoituu paljon helpommin.

Sotilaan ammattiin kuuluu paljon vastuullisia tehtäviä, jotka vaativat tarkkuutta ja huolellisuutta sekä juuri oikeaa toimintamallia. Malleista ja säännöistä puhutaan jokaista sotilasorganisaatiossa toimivaa velvoittavina erityisesti kaikkien turvallisuuden kannalta, mutta myös toimintaa helpottavina tekijöinä. Esimerkiksi lukujärjestyksen noudattaminen ja toimintamallien selkeys nähdään hyödyllisenä omaa toimintaa ajatellen: *jos koulu alkaa kaheksalta niin se alkaa kaheksalta, sinne ei tulla kesken eikä lähetä kesken*. Sosiaalisen hierarkian säilyttäminen nähdään tavoittelemisen arvoisena asiana, koska vastuun jakautuessa selkeästi toiminta tehostuu.

Kandidaatin tutkintoa Maanpuolustuskorkeakoulussa suorittava opiskelija sitoutuu opiskelemaan koulutuksensa loppuun ja työskentelemään sotilasorganisaatiossa kolme vuotta valmistumisen jälkeen (Yleinen opinto-opas, 2017). Aineistossani puhutaan opiskelun ja sitä seuraavan työuran sitouttavuudesta ennemminkin turvallisuuden tuojana kuin mitenkään pakottavana. Uravalinta turvaa tulevaisuuden, kun työpaikasta on varmuus koko uran ajan. Haastatellut upseeriopiskelijat ajattelevat, että työpaikan varmuuteen voi suhtautua järkevästi ajateltuna bonuksena, lisänä ja hyötynä. Kuitenkin on myös mahdollista vaihtaa alaa niin halutessaan. Tilanteessa ei siten voi hävitä: työpaikka on varma, mutta muitakin vaihtoehtoja on.

H4: Joo no mä ajattelen sen ite vähän toisin päin, et se on niinku sinänsä helpottava et se on taattu et mun ei tarvi miettiä enää, että sit jos keski-ikäsenä pistetään pihalle et mitäs mä sitten teen. Niin sanotusti et sit se on niinku semmonen et se tuo turvallisuutta et saa tehdä sitä mistä tykkää eläikeikään asti. Ja sit jos ei tykkää nii aina pääsee pois. Et sinänsä se on ihan oma valinta.

Suomalaisessa yhteiskunnassa koulutuksen voi ajatella tuovan turvaa ja vahvistavan resursseja työelämässä. Ahl (2006) on tuonut esiin yhteiskunnallisten reunaehtojen merkityksen yksilön motivaatiossa, mikä voi peilautua koulutusvalintoihin. Analyysini perusteella varma työpaikka vaikuttaa tuovan turvaa, kun opiskelun jälkeistä elämää ja siihen liittyviä valintoja ei tarvitse enää miettiä. Esimerkiksi Olkinuora ja Mäkinen (1999) ovat tuoneet esiin suomalaisen tietoyhteiskunnan haasteet ja peilanneet sitä Bourdieun teoreettisiin ideoihin kentistä ja pääomista. Yhteiskunnallisella kentällä pärjää heidän mukaansa oman osaamisensa markkinoinnilla ja sen jatkuvalla kehittämisellä.

Epäonnistuessaan yksilö on vaarassa pudota työelämästä tai jäädä siitä jälkeen. Työelämän kenttä on siten epävarma, kun yksilöt kilpailevat olemassa olevista resursseista ja kartuttavat pääomiaan. Sotilasorganisaation kentällä tilanne vaikuttaa hieman toisenlaiselta, kun varmuus työpaikasta on koko ajan ja työnantaja on tiedossa jo heti uran alkumetreilla. Toisaalta oman osaamisen esiin tuominen ja halu kehittyä muodostuvat myös sotilaallisella alalla tärkeiksi yksilön uraa muovaaviksi tekijöiksi.

6. Pohdinta

Tämä tutkielma lähti liikkeelle ajatuksesta liittyen upseeriopiskelijan motivaatioon ja laajeni koskemaan upseeriutta laajemmasta näkökulmasta. Olen kysynyt, miksi upseeriopiskelijat opiskelevat Maanpuolustuskorkeakoulussa, mitä upseerilta vaaditaan ja miten opiskelijat suhtautuvat sotilaskuriin. Pyrkimyksenä on ollut tuottaa uudenlaisia jäsenyyksiä eri teemoista ja tarkastella ilmiöitä eri näkökulmista. Valitsin analyysin tavaksi teoretisoivan otteen, mikä ohjasi tekstin muotoutumista ja etenemistä. Tavoitteena oli Salon (2015) esittelemän ajatuksen tavoin ”kytkeä aineisto teoriaan” käsittelemällä erilaisia teoreettisia ideoita yhdessä aineiston kanssa. Työn tekemisen tapana tämä oli haastavaa, mutta hedelmällistä. Aineiston käsitteleminen valittujen teoreettisten käsitteiden ja ideoiden valossa tuotti erilaisia tulkintoja ja ymmärrystä siitä, miten eri tavoin ilmiöt aineistossa näyttäytyivät. Olen pyrkinyt kirjoittamaan auki tutkielmaa koskevat tekemäni valinnat ja siten tehdä näkyväksi sen, millä tavoin olen aineistoa tulkinnut.

Prosessina tutkielmatyö oli pitkä ja monivaiheinen. Lopullinen versio vaikuttaa tulleen hyvin kauas alkuperäisestä suunnitelmasta ja aihepiireistä, vaikka toisaalta vain rajauksiin ja ilmiöiden laajuuteen on tullut muutoksia. En esimerkiksi ajatellut ottavani tarkastelun kohteeksi sotilaskuria, mutta se tuntui asettuvan hyvin tutkimusasetelmaani sen liittyessä niin keskeisesti upseeriuteen ja opiskeluympäristöön. Tutkielmassani on kolme teemaa, ja vaikka tarkastelen niitä erillään, ovat ne kuitenkin tiiviisti kytköksissä toisiinsa. Jälkeenpäin ajateltuna olisin voinut rajata aihepiirin vain esimerkiksi kahteen niistä, jotta olisin voinut tarkastella niitä tarkemmin ja useammasta näkökulmasta. Tutkimuskysymykset muotoutuivat useaan kertaan ja päädyin saadun palautteen

perusteella ja tutkielmatyön edetessä jättämään ne melko yleiselle tasolle. Tämä on antanut tulkinnoilleni tilaa rajaamatta liikaa analyysin kulkua.

Tutkielmassani on kolme teemaa, joista kokoan yhteen keskeisimmät ajatukset. Puhe upseeriudesta ja sen vaatimuksista kiinnittyi analyysini perusteella erityisesti perinteiseen käsitykseen upseerin ammatista. Ihanteellinen upseeri on suoraselkäinen vastuunkantaja, joka pitää yllä maan turvallisuutta. Upseeriston ajatellaan edelleen muodostavan yhteiskunnan lujan selkärangan. Ollakseen uskottava on upseerin uskottava itseensä ja edistämäänsä asiaan. Yhteiskunta on jatkuvassa muutoksessa ja kehittymistä tapahtuu sen jokaisella osa-alueella. Esimerkiksi luovuus tai erilaisten näkökulmien huomiointi omassa ajattelussa ovat tulleet entistä tärkeämmiksi kehittyvässä yhteiskunnassa ja ovat osa myös sotatieteellistä tutkimusta. Aineistossa puhutaankin kriittisyydestä ja ideoinnista hyvänä tapana tarkastella asioita monelta kannalta ja mahdollisesti etsiä uusia, entistä parempia toimintatapoja. Sotilasympäristön hierarkkisuus ja byrokratia eivät näyttäydy uhkana tälle.

Tutkielman aihepiiriin tutustuessani upseerikoulutuksen opiskeluympäristön piirteistä erityisesti sotilaallinen kuri näyttäytyi erityisen kiinnostavana. Kyseessä on yliopistotasoinen korkeakoulu, joka kuitenkin poikkeaa muusta yliopistokentästä monin tavoin. Leimaavinta sotilasympäristössä on kuri ja siihen liittyvät ulottuvuudet, jotka ovat osa jokaisen Maanpuolustuskorkeakoulun toimijan elämää. Kuri ymmärretään tulkintojeni mukaan luonnollisena ja tarkoituksenmukaisena sekä jokaisen omana valintana. Kuri ei perustu pakollisuuteen, vaan sille haetaan perusteluja. Siihen liitetään paljon hyvää: toiminta on tehokasta ja selkeää ja jokaiselle samanlaista. Sotilasorganisaatiossa yksilöiden väliset erot hämärtyvät, kun yksilöt asetetaan samalle viivalle toimimaan yhteisen tavoitteen vaatimalla tavalla. Toisaalta paremmuusjärjestykseen asettaminen ja jatkuva arviointi pitävät opiskelijat tietoisina oman toimintansa seurauksista. Hyvä opintomenestys liitetään ahkeraan työntekoon ja itsekuriin. Itsekuri on automatisoitunutta toimintaa, joka ei tarvitse erityistä ulkopuolista valvontaa toteutuakseen. Kuri perustuu ennen kaikkea luottamukseen ja yhteisesti hyväksytyihin toimintamenetelmiin. Toisaalta sääntöjen noudattaminen linkittyy upseeriopiskelijoiden tapaan ymmärtää oman maineen ja sosiaalisen aseman merkitys omalla työuralla. Mallikehpoisesti käyttäytyvälle ja hyvänä tyyppinä tunnetulle upseerille

avautuu hyvät mahdollisuudet edetä urallaan ja käyttää hyödykseen jo opiskeluaikana muodostuneita sosiaalisia verkostoja.

Opiskeluun motivoituminen on kompleksinen ilmiö ja monen tekijän summa. Yksilön ympäröivä kulttuuri ja yhteiskunnan rakenteet muovaavat motivaatiota siinä missä omat, henkilökohtaiset tavoitteet ja kiinnostuksetkin. Opiskeluun suhtaudutaan tapana edistää omia arvostuksia ja ihanteita pohtien omaa tehtävää yhteiskunnassa. Kutsumus nähdään merkityksellisyyden etsimisena ja itselleen tärkeän asian puolesta toimisena. Toisaalta kutsumus on myös jotain sellaista, joka ei ole sanoin selitettävissä. Sotilasala voi tuntua itselle luontevalta vaihtoehdolta monestakin syystä. Isänmaallisuus ja perinteiden kunnioittaminen ovat upseeriksi opiskelun eräitä lähtökohtia, mutta itsestäänselvytenä niitä ei voida pitää. Opiskeluun suhtautuminen peilautuu myös yhteiskunnan rakenteisiin, mikä näkyy opiskelijoiden tavassa ymmärtää sotilasala turvallisena valintana kaoottiselta tuntuvalta yhteiskunnassa. Sotilasyhteisö samanhenkisine ihmisineen vetää puoleensa ja opiskelun parhaiksi puoliksi esitetään erityisesti yhteenkuuluvuus ja yhdessä tekeminen.

Yhteisyyden merkitys tulee näkyväksi etenkin asetelmassa, jossa mahdollisuus opiskelijoiden välisen kilpailutilanteeseen vaikuttaa olevan suuri paremmuusjärjestysmenettelystä johtuen. Kilpailuun esimerkiksi työtehtävistä suhtaudutaan kielteisesti ja sitä pidetään haitallisena. Toisten auttaminen ja hyvän yhteishengen muodostaminen ovat opintojen keskeisiä tavoitteita, joita ei haluta pilata ”pommistamalla toisen silmäkulmasta”. Menettely näyttäytyy oikeudenmukaisena ja sen katsotaan kohtelevan kaikkia samalla tavalla. Pohdittavissa on kuitenkin, mittaavatko arvosanat todellista osaamista ja päätyvätkö pätevimmat lopulta oikeisiin tehtäviin. Opiskelijan on haettava opiskelulle uudenlaiset perustelut ja motivaation lähteet esimerkiksi tilanteessa, jossa arvosanat eivät riitä tavoiteltuun tehtävään.

Upseerius muotoutuu opiskelijan läpikäymässä upseerikoulutuksessa, jossa valmistaudutaan tulevaan työelämään ja sidotaan opiskelija osaksi kadettiketjua. Upseeriin kohdistuu vaatimuksia, jotka tämän on lunastettava pärjätäkseen sotilasorganisaation kentällä. Opiskelu Maanpuolustuskorkeakoulussa edellyttää halua toimia yhteisen tavoitteen eteen ja ylpeyttä siitä, mitä omalla toiminnalla saadaan aikaiseksi. Siten upseerikoulutukseen liittyvä motivaatio ja sitä ympäröivät tekijät ovat tutkimisen arvoisia. Ei ole yhdentekevää, mistä syistä opiskeluala on valittu ja mitä valinnalla halutaan saavuttaa. Hyvä motivoituminen näkyy hyvänä suorittamisena

silloinkin, kun tavoitteet eivät toteudu ja toiminta joudutaan suhteuttamaan uudelleen. Tutkielmani aineisto on pieni ja se keskittyy ensimmäisen vuoden opiskelijoiden kokemuksiin. Isommat aineistot ja eri tutkinnon tasot kattavat tutkimukset toisivat varmasti keskusteluun uusia ulottuvuuksia ja erilaisia painotuksia. Esimerkiksi kilpailun merkityksestä vaiettiin tässä aineistossa, mutta valintojen ja etenemismahdollisuuksien astuessa kuvaan tilanne voi olla toinen.

Lähteet

- Aalto, M. (2012). Strategin tragedia: suomalaisupseerit clausewitzlaisina strategeina. *Julkaisusarja Doctoral dissertations*, 29. Helsinki: Aalto-yliopisto. Viitattu 11.11.2018. Saatavilla:
http://epub.lib.aalto.fi/pdf/diss/Aalto_DD_2012_029.pdf
- Ahl, H. (2006). Motivation in adult education: A problem solver or a euphemism for direction and control? *International Journal of Lifelong Education*, 25(4), 385–405. Viitattu 12.03.2018. Saatavilla:
<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/02601370600772384?needAccess=true>
- Ahl, H. (2008). Motivation theory as power in disguise. Teoksessa Fejes, A. & Nicoll, K. (toim.) *Foucault and Lifelong Learning: governing the subject* (s. 151–162). London: Routledge.
- Antikainen, A., Rinne, R., & Koski, L. (2000). *Kasvatussosiologia*. Helsinki: WSOY.
- Alasuutari, P. (1999). *Laadullinen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Beaty, L., Gibbs, G., & Morgan, A. (1997). Learning orientations and study contracts. Teoksessa Marton, F., Hounsell, D. & Entwistle, N. (toim.) *The experience of learning: implications for teaching and studying in higher education*, 2 (s. 72–88). Edinburgh: Scottish Academic Press. Viitattu 12.1.2018. Saatavilla:
<http://www.etl.tla.ed.ac.uk/docs/ExperienceOfLearning/EoL5.pdf>
- Becher, T. & Trowler, P. (2001). *Academic tribes and territories: Intellectual enquiry and the culture of disciplines* (2. ed.). Buckingham: Society for Research into Higher Education & Open University Press.
- Bourdieu, P. (2011). The forms of capital. (1986). Teoksessa Szeman, I., & Kaposy, T. (toim.) *Cultural theory: An anthology*, 1 (81–93). John Wiley & Sons. E-kirja.

Dik, B. J., & Duffy, R. D. (2009). Calling and vocation at work: Definitions and prospects for research and practice. *The counseling psychologist*, 37(3), 424–450. Viitattu 20.10.2018. Saatavilla:

<https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0011000008316430>

Duffy, R. D., Dik, B. J., & Steger, M. F. (2011). Calling and work-related outcomes: Career commitment as a mediator. *Journal of Vocational Behavior*, 78(2), 210–218. Viitattu 20.10.2018. Saatavilla:

https://ac.els-cdn.com/S0001879110001624/1-s2.0-S0001879110001624-main.pdf?_tid=3e735c2c-5ea9-44df-a6dd-c9eb31b4a29a&acdnat=1546516644_a77b24ccb864b875fc3667225c6dc888

Eskola, J. (2001). Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (133–157). Jyväskylä: PS-kustannus.

Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Foucault, M. (2000). *Tarkkailla ja rangaista*. Helsinki: Otava.

Goffman, E. (1997). *Minuuden riistäjät*. 2. painos. Tutkielma totaalisista laitoksista. Helsinki: Mielenterveyden keskusliitto ry.

Halonen, P. (2007). Puolustusvoimien koulutuskulttuurin rakentuminen. Tampereen yliopisto. Akateeminen väitöskirja. Viitattu 4.2.2018. Saatavilla:

<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67698/978-951-44-6861-2.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Harinen, O. (2011). Johdatus suomalaiseen sotilassosiologian tutkimukseen: joitakin piirteitä sotilassosiologian tutkimuskohteista, menetelmistä ja puolustusvoimissa tehdyistä tutkimuksista. *Julkaisusarja 1 Nro 4/2011*. Maanpuolustuskorkeakoulu, käyttäytymistieteiden laitos. Viitattu 30.10.2018. Saatavilla:

[http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/100076/Johdatus%20suomalaiseen%20sotilassosiologian%20tutkimukseen_kevyt\[1\].pdf?sequence=2](http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/100076/Johdatus%20suomalaiseen%20sotilassosiologian%20tutkimukseen_kevyt[1].pdf?sequence=2)

Heinonen, J. (1971). Virallisten normien vastainen käyttäytyminen eräässä totaalissa yhteisössä. Tutkimus sotilasrikoksista. *Tiede ja ase*, 78–127.

Hemmi, T. (2010). Merkityksiä rakentamassa – tietoa toistamalla kohti menestystä. Teoksessa Pulkka, A-T. (toim.) *Orienteerit, toimintakyky ja sitoutuminen: valinnoista ja mittaamisesta sotilaskoulutuksessa* (s. 73–96). Julkaisusarja 3, Työpapereita. Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. Viitattu 7.12.2017. Saatavilla:

<http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/74170/Pulkka%2B-%2BOrienteerit,%2Btoimintakyky%2Bja%2Bsitoutuminen.pdf>

Hirsijärvi, S. & Hurme, H. (2008). *Tutkimushaastattelu*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Husa, S. (2012). Michael Foucault. Tieto, valta ja kasvatus. Teoksessa Aittola, T. (toim.) *Kasvatustieteiden suunnannäyttäjiä* (s. 261–287). Helsinki: Gaudeamus.

Hyvärinen, M. & Löyttyniemi, V. (2005). Kerronnallinen haastattelu. Teoksessa Ruusuvaara, J. & Tiittula, L. (toim.) *Haastattelu – Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus* (s. 189–222). Tampere, Vastapaino.

Jackson, A. Y., & Mazzei, L. A. (2013). Plugging one text into another: Thinking with theory in qualitative research. *Qualitative Inquiry*, 19(4), 261–271. Viitattu 6.10.2018. Saatavilla:

<https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1077800412471510>

Kailaheimo, S. & Häyhä, L. (2017). Upseerius kadettien silmin – upseerin identiteetin rakentuminen kurssiessessä. Teoksessa Pulkka, A-T. (toim.) *Ikkunoita sotilaskoulutukseen ja -kasvatukseen. Asevelvollisten arvot, upseeriksi koulutettavien identiteetti ja kriisinhallinnan näkökulma gender-toimintaan* (s. 35–50). Julkaisusarja 2: Tutkimuslustoja nro 1. Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. Viitattu 16.3.2018. Saatavilla:

http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/133645/1_2017_Pulkka%20%28final%2B5net%29-1.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Latomaa, S. (2001). Opiskelijoiden orientaatiot yliopisto-opiskelussa. Teoksessa Poikela, E. & Öystilä, S. (toim.). *Tutkiminen on oppimista – ja oppiminen tutkimista* (s. 53–69). Tampere: Tampere University Press. Viitattu 5.2.2018. Saatavilla:

https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/65658/tutkimi%C3%82%C2%ACnen_on_oppimista_2001.pdf?sequence=1#page=53

Liene, T. (2002). *Käsi kalvan kahvassa: Suomalaisen upseerikoulutuksen lyhyt historiikki* (2., täyd. p.). Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.

Liljander, J-P. (2012). Pierre Bourdieu. Koulutus, symbolinen väkivalta ja yhteiskunnallinen eriarvoisuus. Teoksessa Aittola, T. (toim.) *Kasvatussosiologian suunnannäyttäjiä* (s. 138–160). Helsinki: Gaudeamus.

Lonka, K., Olkinuora, E., & Mäkinen, J. (2004). Aspects and prospects of measuring studying and learning in higher education. *Educational Psychology Review*, 16(4), 301–323. Viitattu 15.10.2018. Saatavilla:

<https://link.springer.com/article/10.1007/s10648-004-0002-1>

MacLure, M. (2013). “Classification or Wonder? Coding as an Analytic Practice in Qualitative Research.” Teoksessa Coleman, R. & Ringrose, J. (toim.) *Deleuze and Research Methodologies* (s. 164–183). Edinburgh: Edinburgh University Press. E-kirja.

Moilanen, P. & Rähä, P. (2001). Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (s. 52–73). Jyväskylä: PS-kustannus.

Mutanen, A. & Värri, V. (2013). Sotilaskoulutus vai sotilaskasvatus? Teoksessa Mäkinen, J. (toim.) *Asevelvollisuuden tulevaisuus* (s. 92-102). Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos. Julkaisusarja 2, artikkelikokoelmat n:o 9. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. Viitattu 13.11.2018. Saatavilla:

http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/88837/Asevelvollisuuden_tulevaisuus_verkko.pdf?sequence=3&isAllowed=y

Mäkinen, J. & Olkinuora, E. (2002). Mitä mielessä yliopisto-opiskelun alkumetreillä? Ensimmäisen vuoden opiskelijoiden yleisorientaatiot. *Kasvatus: Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja* 33:1, 21–23. Viitattu 12.12.2017. Saatavilla:

<http://elektra.helsinki.fi/se/k/0022-927-x/33/1/mitamiel.pdf>

Mälkki, J. (2015) Akateeminen sotapäällikkö? Sotataito, sodankäynti ja upseeriston kyvykkyys. Teoksessa Nokkala, A., Hanska, J., & Häyry, M. (toim.). *Akateemisuus ja upseerius: tieteen, tutkimuksen ja johtamisen ristivetoa puolustushallinnossa* (s. 99–124). Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos. Julkaisusarja 2: Artikkelikokoeimat No. 15. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. Viitattu 11.11.2018. Saatavilla:

<http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/111811/Akateemisuus%20ja%20upseerius%20net.pdf?sequence=2>

Nissinen, V. (1995). *Taistelunjohtajien valintamenettely: potentiaalinen taistelunjohtajuus ja reservin upseereiksi koulutettavien varusmiesten valintaperusteet: esitys peruskoulutuskauden valintamenettelyksi*. Johtamisen ja hallinnon laitos. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.

Nyman, K. (2007). Varusmiesten johtajavalintojen luotettavuus. *Julkaisusarja 1 Nro 1/2007*. Viitattu 14.3.2018. Saatavilla:

https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/104690/Varusmiesten%20johtajavalintojen%20luotettavuus_PDF-1.pdf

Olkinuora, E. & Mäkinen, J. (1999). Teoreettista taustaa ja kehittelyä. Teoksessa Mäkinen, J. & Olkinuora, E. (toim.). *Yliopisto-opiskelu ja sen kokeminen. Tutkimuksia opiskelun sosiokulttuurisista ja oppimispsykologisista taustoista Turun yliopistossa* (s. 11–58). Turku: Turun yliopisto.

Otonkorpi-Lehtoranta, K. (2017). *Sotilaat, työ ja perhe*. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampere University Press. Viitattu 10.10.2018. Saatavilla:

<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/101775/978-952-03-0475-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Opinto-opas 2017: sotatieteiden kandidaatin tutkinto ja sen lisäksi suoritettavat sotilasammattilliset opinnot: 104./87. kadettikurssi. Maanpuolustuskorkeakoulu: Opintoasiainosasto.

- Penttinen, M. (2015). Opiskelijavalinnat – työtä tulevaisuudelle. *Tiede Ja Ase*, 72(1), 179–196. Viitattu 16.3.2018. Saatavilla:
<https://journal.fi/ta/article/view/50149>
- Perustuslakivaliokunnan lausunto 31/2008 vp – Hallituksen esitys laiksi Maanpuolustuskorkeakoulusta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi 62/2008.
- Pulkka, A-T. (2010). Epäonnistumisen pelko ja pyrkimys paremmuuteen kadettien tavoiteorientaatioissa. Teoksessa Pulkka, A-T. (toim). *Orientaatiot, toimintakyky ja sitoutuminen: valinnoista ja mittaamisesta sotilaskoulutuksessa* (s. 57–72). Julkaisusarja 3, Työpapereita. Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. Viitattu 12.12.2017. Saatavilla:
<http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/74170/Pulkka%2B-%2BOrientaatiot,%2Btoimintakyky%2Bja%2Bsitoutuminen.pdf>
- Read, S. (2017). Henkilökohtaisten tavoitteiden geneettinen perusta. Teoksessa Salmela-Aro, K. & Nurmi, J-E. (toim.) *Mikä meitä liikuttaa – Motivaatiopsykologian perusteet* (s. 18–31). Jyväskylä: PS-kustannus. E-kirja.
- Ruusuvuori, J. (2010). Litteroijan muistilista. Teoksessa Ruusuvuori, J., Nikander, P. ja Hyvärinen, M. (toim.) *Haastattelun analyysi* (s. 424–431). Tampere: Vastapaino.
- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (2005). Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) *Haastattelu – Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus* (s. 22–56). Tampere: Vastapaino.
- Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (2010). Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) *Haastattelun analyysi* (s. 9–36). Tampere: Vastapaino.
- Salo, U. M. (2015). Simalabim, sisällönanalyysi ja koodaamisen haasteet. Teoksessa Aaltonen, S & Högbacka, R. (toim.) *Umpikujasta oivallukseen. Reflektiivisyys empiirisessä tutkimuksessa* (s. 166–190). Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimuseura, julkaisuja, 164.

Sinkko, R. (2013). 20 vuotta upseereiden arvotutkimuksia. Teoksessa Mari Ukkonen (toim.) *Asevelvollisuus kansalaisoikeutena – kuka kasvattaa, kuka kouluttaa?* (s. 107–143). Julkaisusarja 2: Artikkelikokoelmat n: o 11. Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. Viitattu 3.2.2018. Saatavilla:

http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/88849/AsevelvollisuusKansalaisoikeutena_netti.pdf?sequence=6&isAllowed=y

St. Pierre, E. A., & Jackson, A. Y. (2014). Qualitative data analysis after coding. *Qualitative Inquiry*, 20: 6, 715–719. Viitattu 10.10.2018. Saatavilla:

<https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1077800414532435>

Toimintakäsikirja 2016. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. Viitattu 8.3.2018. Saatavilla:

https://maanpuolustuskorkeakoulu.fi/documents/1951210/2170313/Toimintak%C3%A4sikirja_2016/9246b4da-81e8-4666-98cb-dc80247958e6/Toimintak%C3%A4sikirja_2016.pdf

Tuominen, H., Pulkka, A.-T., Tapola, A. & Niemivirta, M. (2017). Tavoiteorientaatiot, oppiminen ja hyvinvointi. Teoksessa Salmela-Aro, K. & Nurmi, J.-E. (toim.) *Mikä meitä liikuttaa – Motivaatiopsykologian perusteet* (s. 80–98). Jyväskylä: PS-kustannus. E-kirja.

Tuominen-Soini, H., Salmela-Aro, K. & Niemivirta, M. (2010). Ajallinen pysyvyys ja sukupuolierot nuorten opiskelumotivaatiossa. *Psykologia* 45 (5–6), 386–401. Viitattu 13.11.2017. Saatavilla:

<http://elektra.helsinki.fi/se/p/0355-1067/45/5-6/ajalline.pdf>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009. Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi. Helsinki. Viitattu 30.11.2018. Saatavilla:

<https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf>

Vahtolampi, E. (2013). *Maanpuolustuskorkeakoulu 20 vuotta. Sotilasyliopiston ensiaskleet 1993–2013*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.

Valintaopas 2018: sotatieteellisten perus- ja jatkotutkintojen opinnot.
Maanpuolustuskorkeakoulu: Opintoasiainosasto.

Yleinen opinto-opas 2017: sotatieteelliset perus- ja jatkotutkinnot.
Maanpuolustuskorkeakoulu: Opintoasiainosasto.

Yleinen palvelusohjesääntö (YIPalvO). (2017). Pääesikunta.

Liitteet

Liite 1. Tutkimuslupahakemus Maanpuolustuskorkeakoululle.

Yliopisto Helsingin yliopisto	Tiedekunta ja osasto Kasvatustieteellinen tiedekunta, kasvatustieteiden osasto
Opintosuunta Yleisen ja aikuiskasvatustieteen opintosuunta	
Tekijä Hanna Markoff (KK, kasvatustieteiden kandidaatti)	
Työn ohjaaja Ulla-Maija Salo (KTD, kasvatustieteiden dosentti, yliopistonlehtori)	
Työn nimi Upseeriopiskelijan opiskelumotivaatio (työotsikkona)	
Työn laji Pro gradu -tutkielma	
Tutkimussuunnitelman tiivistelmä Tämän pro gradu-tutkielman tarkoituksena on selvittää, mikä Maanpuolustuskorkeakoulun opiskelija motivoi opiskelussaan ja miten tämä on hakeutunut valitsemalleen alalle. Tavoitteena on tarkastella Maanpuolustuskorkeakoulussa opiskelevien upseeriopiskelijoiden motivaatioon ja opiskeluorientaatioihin liittyviä tekijöitä. Tutkielman aihe on muotoutunut omien opintojeni maisterivaiheen harjoittelujaksolta, jonka suoritin Maanpuolustuskorkeakoulun Opintoasiainosastolla. Olen tutkielmassa kiinnostunut selvittämään, millä tavalla muun muassa opinnoissa menestymisen merkitys tai opiskeluympäristön vaikutukset näkyvät upseeriopiskelijoiden motivaatiossa. Oppimisympäristönä Maanpuolustuskorkeakoulu on erityinen ja opiskelu on siellä muusta yliopisto-opiskelusta monelta osin poikkeavaa. Valitessaan sotatieteiden opinnot opiskelija sitoutuu sekä opiskeluun että kokonaiseen työuraan, joka useimmiten kestää läpi eliniän. Urapolku vaatii vahvaa motivaatiota, mistä syystä kiinnostukseni liittyy juuri tähän ilmiöön. Aiemmat tutkimukset (esim. Pulkka, 2010) ovat osoittaneet, että upseeriopiskelijoilla näyttäisi korostuvan erityisesti suoritusorientaatio ja sosiaalinen vertailu, jolloin opiskelu saattaa näyttäytyä kilpailuna menestyksestä. Aiemmissä tutkimuksissa pyrkimys on ollut erilaisten opiskeluorientaatioiden kartoittamiseen ja profiilien muodostamiseen, joita täydentämällä erityyppisellä aineistolla ja erilaisilla näkökulmilla voidaan saada ilmiöstä uudenlaista tietoa. Tässä tutkielmassa pyritään tarkastelemaan motivaation ja oppimisympäristön ulottuvuuksia ja niille annettuja merkityksiä laadullisin menetelmin.	

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. *Miten upseeriopiskelijat hakeutuvat Maanpuolustuskorkeakouluun?*
2. *Miten upseeriopiskelijat motivoituvat opiskeluun Maanpuolustuskorkeakoulussa?*

Tutkielman toteutus

Tutkielma toteutetaan laadullisella menetelmällä. Käytän aineiston hankinnassa haastatteluja, joiden sisällöistä pyrin muodostamaan erilaisia teemoja. Tutkielman kohdejoukkona on Maanpuolustuskorkeakoulun opiskelijat, joista tarkoituksena on haastatella viisi (5) kandidaatin tutkintoaan ensimmäistä vuotta suorittavaa opiskelijaa yksityishaastattelussa. Etsin haastateltavat itse, mahdollisesti Opintoasiainosaston henkilöstön avustuksella. Haastattelu perustuu vapaaehtoisuuteen. Haastateltavia henkilöitä ei voida tunnistaa lopullisesta tutkielmasta. Tutkielma noudattaa täten hyviä tutkimuseettisiä periaatteita. Tutkielmasta ei synny erityisiä kustannuksia tai lisätyötä Maanpuolustuskorkeakoulun henkilöstölle. Haastattelu-aika ja -paikka sovitaan haastateltavien kanssa erikseen. Haastattelut pyritään toteuttamaan vuoden 2018 keväällä, tämän tutkimusluvan etenemisen puitteissa. Aineisto analysoidaan aineistonkeruun jälkeen. Ennen haastatteluja aiheeseen ja ilmiöön on perehdytty useiden eri tutkimusten ja kirjallisuuden avulla. Tutkielman on tarkoitus valmistua mahdollisuuksien mukaan joko keväällä 2018 tai syksyllä 2018.

Pro gradu -tutkielmat ovat lähtökohtaisesti julkisia opinnäytetöitä, joita säilytetään Helsingin yliopiston kirjaston tietokannoissa.

Säilytyspaikka

Helsingin yliopiston kirjasto, keskustakampuksen kirjasto, käyttäytymistieteet / Minerva

Aika ja paikka

16.1.2018 Helsinki

Liite 2: Teemahaastattelun kysymykset.

Haastattelu

1. Opiskelutausta

- Kerro opiskelu-urasta? Mitä kouluja olet käynyt?
- Miten koulunkäynti on sujunut? Opintomenestys?
- Oletko pitänyt koulunkäynnistä?
- Millaisia tavoitteita opiskeluun on liittynyt?

2. Oma tausta

- Millainen on perheesi?
- Millainen ilmapiiri oli lapsuudenkodissa?
- Tuleeko mieleen jotain kasvatukseen liittyviä asioita?
- Millaisia asioita lapsuudenkodissa pidettiin tärkeinä?
- Millainen oli/on koulutuksen asema perheessä tai lähipiirissä?
- Kotipaikkakunta?
- Minkälaiseksi ihmiseksi luonnehtisit itseäsi?
- Miten muut kuvailisivat sinua?

3. Varusmiesaika

- Millainen kokemus armeija sinulle oli?
- Miksi valitsit johtajakoulutuksen (AUK/RUK)?

4. Nykyinen opiskelu

- Mitkä asiat vaikuttivat hakeutumiseen?
- Onko sukulaisia tai tuttuja opiskellut täällä?
- Miten koit valintakokeen?
- Millaista opiskelu täällä on?
- Onko opiskelu raskasta? Miten jaksat kaiken?
- Mitkä asiat opiskelussa kiehtoo?
- Miten suhtaudutaan kriittiseen ajatteluun?
- Onko kandin/maisterin tutkinto tärkeä meriitti? Voisitko kuvitella tekeväsi samoja tehtäviä ilman yliopistotutkintoa?

- Mikä on opintojen tavoite? / Mitä tavoittelet opiskelulla?
- Millaisia tavoitteita sinulla on opiskelun jälkeen?

5. Opiskelu ja opiskelukulttuuri, upseerikasvatus

- Mikä on mielestäsi upseerikasvatuksen tehtävä?
- Millainen on ihanteellinen upseeri?
- Mitä muut odottavat upseerilta?
- Millaisia muut opiskelijat ovat täällä?
- Kilpailuteko keskenään ja millaista se kilpailu on?
- Miksi hyvää opintomenestystä tavoitellaan?
- Mitä mieltä olet paremmuusjärjestysmenettelystä? Toimiiko se toivotulla tavalla?

6. Kuri

- Miten olet sopeutunut opiskeluympäristöön ja siihen liittyvään kuriin?
- Onko kurinpitäminen tarkoituksenmukaista?
→ *Miksi kuri on hyvä asia?*
- Kuka valvoo, että sääntöjä noudatetaan?
- Mitä ajattelet itsekurin merkityksestä?